

könyv
könyvtár
könyvtáros

1994
október

Szabad-e
bejönni
ide
Betlehemmel?
(ill.:
Gaál Éva)

Nyár és tél közt

Nyár s tél között úgy vandorol
Október, November,
mint a poros országúton
két szomorú ember.

Kertek, lankák közül jönnek,
mennek havas tájra,
búsan integet utánuk
egy kopár fa ága.

Mint rossz gyerek, a szél őket
sarral megdobjálja,
utánuk fut, ruhájukat
s hajukat cibálja.

Nyár mögöttük, tél előttük,
néha meg-megállnak,
s búcsút intenek a hervadt,
búslakodó tájnak.

**Gyermekkönyvek
illusztrációiról
szóló
cikkünket
lásd az 51.
oldalon**

Zelk
Zoltán:
Három
morzsa
meg egy fél
(ill.:
Irsa
Katalin)

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1994. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Dr. Tóth Gyula:** Túlhízalt, elnehezült könyvtárak kevésbé szolgálják az állampolgárt 3
- Kiss Gábor:** A rendszerszemléletű könyvtár állományalakítási szempontjai 10
- Tuba László:** Egyetemi-megyei könyvtár terve Győrött 15
- A FUNDUS Alapítvány kanadai-magyar könyvtártámogatási projektje** 17

Műhelykérdések

- Kastaly Beatrix:** Új UNESCO-program 22
- Györgyné Juhász Katalin:** A Balatonfüredi Városi Könyvtár állománygyarapítási gyakorlata 28

Könyv

- Bereczky László – Vajda Kornél:** Könyvjellegű CD-ROM-ok – multi-médiás világ a könyvtárakban? Beszélgetés **Kocsis András Sándorral,** a Kossuth Könyvkiadó vezérigazgatójával 39
- Tószegi Zsuzsanna:** Amikor szabadságra megy a szolgálatban lévő énünk... Beszélgetés **Nyíró András**sal 44
- Vajda Kornél:** A Magyar Könyvszakmai Szövetségről dióhéjban 48
- Dr. Kovács Mária:** Illusztrációk a magyar gyermekkönyvekben az utóbbi három évtizedben 51

Fórum

- Sonnevend Péter:** Nyílt levél a nemzeti könyvtár főigazgatójához 57
- Poprády Géza:** Válasz Sonnevend Péternek 58
- Suppné dr. Tarnay Györgyi:** Ami a képből kimaradt 59

Perszonália

- Dr. Szabó Imréné:** Sinay Jenő (1932–1994) 64
- Utí Éva:** Balogh György (1934–1994) 67

- Holmi** 71

Lapunk e számában gyermekkönyvek illusztrációiból válogattunk

From the contents

Gyula Tóth: Oversize library holdings hinder services to readers (3);
Gábor Kiss: Stock building in libraries using a systems approach (10);
László Tuba: Plans for a university-county library in Győr (15);
Multimedia CD-ROMs in libraries. Interview with *András Sándor Kocsis*,
director-general of the Kossuth Publishing House (39).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a 3K főszerkesztője; *Györgyné Juhász Katalin*, a Balatonfüredi Városi Könyvtár igazgatója; *Kastaly Beatrix*, az OSZK osztályvezetője; *Kiss Gábor*, a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár igazgatója; *Kovács Mária*, a BDTF docense; *Márhoffer Jelena*, az OKK könyvtárának munkatársa; *Poprády Géza*, az OSZK főigazgatója; *Sonnevend Péter*, a JPTE Könyvtára főigazgatója; *Suppné dr. Tarnay Györgyi*, a KLTE adjunktusa; *Szabó Imréné*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Tószegi Zsuzsanna*, az OSZK osztályvezetője; *Tóth Gyula*, a BDTF tanszékvezető tanára; *Tuba László*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Könyvtár igazgatója; *Uti Éva*, a Békési Városi Könyvtár igazgatója; *Vajda Kornél*, a 3K munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Tóthné Környei Márta elnök
Domsa Károlyné, **Maurer Péter**,
Poprády Géza, **Sóron László**

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő
Bajai Mária tervezőszerkesztő
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdatáriumában

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 6,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 94.266

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Túlhízalt, elnehezült könyvtárak kevésbé szolgálják az állampolgárt

Önvizsgálatot, vitát, sőt vihart szeretnék kavarni, abban a reményben, hogy tisztító vihar után helyreállítás (a józan szakmai racionalitás helyreállítása), majd megújulás következik be.

Szűkebb körben hallgatóimnak, de néha leírva is régóta hangsúlyozom és sürgetem – eddig sikertelenül – az okok felderítéséhez szükséges önvizsgálatot és a közművelődési könyvtárak (itt és most talán érthető okokból a lakóhelyiekről lesz szó) megújulásának igényét. Jól tudom persze, hogy az élet, a valóság sokkal bonyolultabb, mintsem hogy csak a könyvtárakon lehetne számonkérni, de a tisztesség úgy kívánja, hogy a saját házunk táján nézzünk először körül (különben úgy járunk, mint a magyar futball, amely ugyancsak nagyjából azonos időszakban külső okokban vélte megtalálni a bajok gyökerét!), mi az oka annak, hogy az 1970-es évek eleje óta a közművelődési (nyilvános) könyvtárak nem képesek társadalmi vonzásukat növelni? Miközben állományuk állandóan növekszik – bizonyos mértékig ez persze érthető! –, azonközben a statisztikák tanúsága szerint a könyvtárak használói köre csökken, vagy jobb esetben és átmenetileg stagnál, de a mindenkori olvasótábor kevesebbet kölcsönöz és legjobb esetben csak bízni lehet abban, hogy ezt (az egyébként zömmel statisztikailag nem mért) helyben olvasás növekedése ellensúlyozza. (A minőségi vagy annak tartott tényezőket ez az eszmefuttatás – céljából következően – tudatosan kerüli, mellőzi!) Bármennyire meglepő, a kialakult helyzet egyik okát (nyomatékkal hangsúlyozom: egyik okát!) az állományok indokolatlan, látszat szerint jobb képet mutató, ámde szerintem túlfejlesztett, egyre nehezkesebb voltában vélem megtalálni.

Úgy tűnik, hogy az utóbbi évtizedek könyvtárosai a könyvtár lényegi vonásai közül annak feltáró-megőrző voltát tanulták meg, és valami fatális tévedés folytán minden könyvtár önmagában akart vállalkozni az emberiség tudáskincsének birtoklására, s (vélt) önellátásra akart berendezkedni a legkisebbtől a legnagyobbig. Persze nehéz lenne megmondani, hogy ez azért következett-e be, mert rosszak, nehezkések, bürokratikusak és főleg rettenetesen lassúak a könyvtárközi viszonyok; a könyvtárközi kölcsönzés és egyéb szolgáltatások; avagy fordítva: azért maradhattak vagy „fejlődhettek” ilyené, mert az érdekeltek önmagukkal is elhitették, hogy képesek használóikat önmaguk erejére támaszkodva ellátni és végülis kevesebb figyelem, még kevesebb tett jutott a központi szolgáltatásokra. Kedvenc, immár elég hosszú tapasztalatokra alapuló paradoxonom: minél kevesebb és főleg gyengébb szolgáltatóképességű egy könyvtár, annál inkább hiszi(!), hogy képes saját lábán megállni; s minél nagyobb, annál inkább rászorul és számít(!) a többi könyvtár közreműködésére. (Mint köztudott: Magyarországon igen sok a kiskönyvtár!)

A lényegre térve: az alábbiakban azt próbálom meg bizonyítani, vagy legalábbis felhívni a figyelmet, hogy a közművelődési (lehet, hogy másoké is, de

most az nem tartozik látószögembe!) könyvtárak állománya túlméretezett, fölöslegesnek, nagynak látszó, önbecsapó módon jó ellátottságot mutató, ámde egyre több a nem használt (inkurrens) művek aránya. Ezek tárolása, kezelése egyre nehézkesebb, egyre több erőt és energiát von el, egyre több pénzbe kerül (bár ezt még nem szokás számolni!). Ráadásul eközben (le?) zajlott egy hatalmas akció az állományok rekatalogizálására és a katalógusok átszerkesztésére (ennek sem számolta ki és gondolta végig senki a költségtényezőit a befektetett energia és a haszon összefüggésében!), s talán emiatt is kevesebb figyelem és erőfeszítés jutott az állampolgárok megnyerésére, minél jobb és igényeinek adekvát kiszolgálására (bizony, így!) és ennek révén tartósan és viszonylagos rendszerességgel a könyvtárhoz kötésére. (Ismételten jelzem és hangsúlyozom: jól tudom, nemcsak a könyvtárakon, könyvtárosokon múlik az állampolgár könyvtárhasználata; ez számos szociológiai és kulturális tényező függvénye – egyebekről nem is szólva! Én arról beszélek, ami könyvtáros belügy: végiggondolta-e valaki, hány „egyszervolt” könyvtárhasználó nem tért vissza a lassú, elégtelen kiszolgálás miatt? Biztos vagyok benne, hogy szinte alig van olvasni tudó állampolgár, aki legalább egyszer ne járt volna könyvtárban. Vajon mi az oka annak, hogy az olvasáskutatás tanúsága szerint is az állampolgár tudatában a könyvtár csak a sokadik helyen áll az olvasmány- és információforrások között, a könyvtáros azok sorában, akikkelhez könyvajánlásért, tanácsért, információért fordulnak, akinek javaslatára egy könyvet elolvasnak?!) A gyűjtőköri szabályzatok – ha vannak!? – központi sémát követnek, ma is a 10–20 éve megszerkesztettet „használgják” (vagy legalábbis ennek elveit követik, s amelyek általában arról szólnak, hogy mit szereznek be, mit gyűjt – őriz a könyvtár, s arról ritkán, hogy mikor és mit von ki; miközben azért némi (és nemcsak, talán nem is elsősorban politikai) változások tágabb és szűkebb környezetünkben lezajlottak. Hány könyvtárban végeztek állománykihasználtsági vizsgálódásokat? Hány helyen vizsgálták a ki nem elégített igényeket? S ha egyáltalán felkínálják: a könyvtárközi kölcsönzés vagy az előjegyzések tanulságait? Az olvasók/használók cserélődésének természetes (mert ilyen is jócskán van!) és könyvtáron múló okait? Hány könyvtárban gondolkodnak és cselekszenek állománygyarapítás (beszerzés?) helyett gyűjteményszervezésben, az állomány rendszeres gondozásában, s tekintik a folyamatot kétirányúnak? Hány könyvtár apaszt rendszeresen, s ha apaszt (mert tudom, hogy apaszt, s néha még a statisztika is érdemesnek tartja mérni!) vajon elvesztés, rongálódás miatt (tehát természetes okokból), vagy áteltározás címén (tehát belső szervezési megfontolásból) töröl-e, vagy elavulás (ami nem ideológiai-politikai kérdés pusztán és elsősorban!), sőt, téves szerzeményezés, rossz példányszám-megállapítás okán, vagy éppen mert az érdeklődés lelohadt, elmúlt, megszűnt egyes művek iránt! Gondolom, a kérdések folytathatók.

Félreértések elkerülése végett: nem a gyarapítás mérsékléséről, a dokumentumok beáramlásának csökkentéséről van szó. A későbbi adatok szólnak majd arról, hogy dráguló világunkban egyre több pénz kellene, illetve a pénzek jelentékeny növekedése mellett is vészesen zuhan az állományba vett kötetek száma (itt is meg kell jegyezni: minthogy ezekben a könyvtárakban most is elsősorban a könyv, elsősorban erről esik szó, de áttételesen mondandóm érvényes az időszaki kiadványokra – és sokszor még kevésbé indokolt őrizgetésükre! – s más dokumentumokra úgyszintén!), egyre nehezebb, megoldhatatlanabb az ellátott-

ság színvonalának megőrzése. Pontosan fordítva gondolom: még több indokkal szolgálni ahhoz, hogy a gyűjteményszervezés ne mechanikus könyvbeszerzésből (folyóiratelőfizetésből stb.), a központi jelölések/ajánlások végig nem gondolt, rutinszerű követéséből álljon, hanem ismét az legyen, ami mindig is volt: nagy felkészültséget, tájékozottságot igénylő, körültekintő és tudatos, a gazdaságosági tényezőt is mérlegelő, a könyvtári munka egyik legbecsültebb és fontosságának megfelelően kezelt tevékenységi területévé váljék ismét. (S megint tisztázandó: ez nem a múlthoz való visszatérés, nem az újabban – másfél, kétszáz éve?! – érthetően előtérbe helyezett, hangoztatott „használó-könyvtár” szemlélet tagadása, csak az egyoldalú megközelítések, végletek elvetése. Vagy méginkább annak hangsúlyozása, hogy a bemenet (állomány) és a kimenet (használó, szolgáltatások) összefügg, egyik a másik elé nem kerülhet, sőt az utóbbi mennyiségét, színvonalát az előbbi silánysága is meghatározza. Még egyszerűbben: nem lehet jó szolgáltatás jó, gondozott és jól feltárt gyűjtemény nélkül!

*

Ennyi eszme-futtatás és elmélet után indokoljuk és bizonyítjuk, lássuk a tényeket! (Ismét előrebocsátva: jól tudom, az összefüggések bonyolultabbak. De itt és most az állomány a központi kérdés.) A hivatalos statisztikák vallatásából az derül ki, hogy az 1970. évi állománykötetszámot 100%-nak véve, az 1993. év végén regisztrált 41 660 727 kötet 247,5%-nak felel meg. Ez azt jelenti, hogy az egy lakosra kivetített mutató 1,6-ról 4,1 kötetre nőtt, vagyis két és félszer jobbnak tűnő helyzetet mutat. (Sajnos, közben a lakosság fogyott!) Ugyanakkor ez alatt a több mint két évtized alatt az olvasói arány – az 1985 körüli szerény növekedést leszámítva, illetve az egyes könyvtáranként esetleg azóta is megmutatkozó pozitív jeleket is konstataálva! – 1970 óta szinte folyamatosan csökkent 15,5 (nemzet-

közileg távolról sem túl magas) százalékról 1992–1993-ban 13,9%-ra. Az olvasói érdeklődés (s ezen most – mivel csak ezt mutatja a statisztika – az egy olvasó által évente kölcsönzött kötetek számát értve) érdemben nem változott, legfeljebb némiképpen ingadozott: 1970-ben 27 kötet volt, 1993-ban 25,6 – de ez már növekedés is, hiszen 1989-ben 23,9 sőt 1985-ben 23,6 is volt. (Sajnálatos jelenségként, könyvtárosi hitvilágunkat kissé megborzolva rögzítsük: soha akkora mennyiségű állományba vett kötetet nem rögzített a statisztika, mint 1985-ben! 1985-ben: 4 889 883; 1980-ban 2 182 540; 1970-ben: 1 491 298; 1989-ben: 1 556 810; 1991-ben 1 753 216; 1992-ben 1 441 556.) Az olvasói ellátottság 1970–1993 között 10,6 kötetről 29,2 kötetre nőtt, s ez 275%-nak felel meg, vagyis az olvasói ellátottság még dinamikusabban nőtt, mint az állomány, vagyis a könyvtárhasználó elvileg csaknem háromszor akkora (jobb?) állományból válóghat.

Ezek után már természetes, hogy az állomány kihasználtságának nagyfokú romlása következett be. Az 1970-es 2,6 kötetes forgási sebesség tíz év után, 1980-ban a felére zuhant, majd tovább csökkent, 1989–1993 között országos átlagban 0,89–0,87 között ingadozott, 1993-ban ez a mutató 0,88 volt – vagyis harmadára csökkent. S ez erőteljesebb, 295,5%-os csökkenés, az állomány növekedéséhez képest, vagy a lakossági és olvasói ellátottság növekedésénél is magasabb százalékpontú. (Később visszatérünk konkrét könyvtárakra, de már itt jegyezzük meg, hogy az átlag olyan, mint a miniszoknya és társai: sokat mutat, de...!)

Nincsenek a tárolási indexre folyamatosan adataink (1980–1991) között országosan és tartósan 100 kötet/m² fölött volt, sőt 1985-ben a 200-at is meghaladta), de az kétségtelen, hogy az alapterületek néha tisztos nagyságú növekedése, egyes könyvtáraknál radikálisan új helyzetet teremtő változása mellett és a megállapítást erősítő kivételt leszámítva a könyvtárak egyre zsúfoltabbak, barátságatlanabbak, kényelmetlenebbek ott dolgoznak és használnak egyaránt. (Ugyanakkor közismert tapasztalati és statisztikai tény, hogy a jobb körülmények közé kerülő könyvtárban ugrásszerűen és tartósan növekszik a könyvtárba járók száma, gyakorisága és a használat mértéke – vagyis a kihasználtság!) A könyvtárak egyre több ballasztot cipelnek, s bizonnyal jócskán növekszik az eddig ki sem számított kezelési és tárolási költség. (Furcsa reflexünk, hogy szinte kizárólag új vagy más elhelyezéstől várjuk a körülmények javulását, s ehhez a legfőbb érvként tudatos zsúfoltságot szokás kelteni.) A jobb ellátottság látszólagos, hiszen ki tudja, mekkora – részleges megfigyelések szerint igen nagy! – az inkurrens állomány, a sokszor nem fölöslegesen beszerzett, csak túlzott példányszámú, vagy érdeklődését veszített könyvek száma? (Nagy valószínűséggel mondhatjuk, hogy ezt a helybenhasználat nem mért nagysága sem ellensúlyozza, a prézens állományt nem soroljuk ide – bár!? –, jóllehet az elmélet ismeri az átmeneti, ideiglenes prézensítést is, s mintha nem ritkán ott is végzettség és időtlenség érvényesülne!?)

Sajnos a statisztikák ritkán közölték az állománykivonások, törlések nagyságát. Mintha lennének javuló tendenciák: az 1970-es évek elején a törölt egységek aránya 1/3-a volt az állományba vettnek (1971:32,8; 1973:38,3; 1974:33,9%), az 1980-as évek vége felé már meghaladta az 50%-ot (1987:56,6; 1988:59,0%). Sajnos más évekről nincs adatom. (Megint hozzátesszem: tudom és tartok tőle, hogy az elmúlt évtizedekben gyakran fordult elő, hogy a valóban új állomány, illetve

a kivont kötetek száma kisebb a statisztikainál, hiszen az ide-oda átleltározások is itt szerepelnek, holott pusztán adminisztratív akciókról volt szó!)

Mivel erősen komparatív jellegű tevékenységet folytatunk, lássunk nemzetközi összefüggéseket is – persze csak módjával!

Magyarországon már 1989-ben 3,8 kötet jutott egy lakosra az akkor még tanácsi közművelődésinek nevezett könyvtárakban, akkor, amikor a két Németország szövetségi köztársasági részében 1988. végén ez a mutató 1,23 volt – a hazainak durván egyharmada. Németországban 1981–1988 között 126,5%-ra, Magyarországon 1980–1989 között 133,9%-ra nőtt az állomány, noha a „nagy ugrás évtizede” nálunk 1970–1980 között volt: 181%-os! Németországban a forgási sebesség 1985-ben 2,7 (nálunk 1,1), 1988-ban 2,4 (nálunk 0,89); igaz, a szövetségi köztársaságban 1988-ban egy állampolgárra csak 3, hazánkban 3,6 kölcsönzött kötet jutott. Az olvasói arány az NSZK-ban 1988-ban 15% volt, nálunk 1989-ben 14,3%.

További fogódzóként lássunk IFLA normatívákat! Bár az IFLA a világban való nagy szóródás miatt 1977-ben már nem, csak 1973-ban adott ki utoljára ilyen viszonyszámokat: az olvasni tudó (sic! tehát nem az összes!) lakossághoz viszonyított 2 kötetben (a háromezernél kisebb lélekszámú közigazgatási egységben 3 kötetben) jelölte meg a kívánatos állományt, az évi gyarapodást pedig ezer lakosonként 250 (kisebb településeken 300) kötetben. Nálunk ezek ekként alakultak: 1970-ben 136, 1980-ban 203, 1985-ben 458, 1989-ben 146, 1991-ben 172 és végül 1992-ben 142 kötet volt – igaz, a teljes lakossághoz viszonyítva. Vagyis, ha az analfabéták létszámát levonjuk is, Magyarországon nem a gyarapodás túlzott ütemű (sőt, néhány kedvezőbb évet leszámítva, kisebb a kívánatosnak ítélnél!), hanem a felhalmozás indokolatlan mértékű, vagyis az apasztás még kevésbé elégséges.

Próbáltam törvényszerűségeket keresni a részletekben: egy-egy településre, vagy könyvtárra, a könyvtárak bizonyos csoportjaira vonatkozóan. Megnéztem 15 eléggé eltérő nagyságú és jellegű település lakóterületi közművelődési könyvtárainak az előbbieken érintett mutatóit. Így kiválasztottam 3 olyan megyeszékhelyet, ahol külön városi könyvtár is van (Miskolc, Győr, Zalaegerszeg), aztán 3 olyant, ahol a megyei könyvtár egyúttal a városi (fiókkönyvtárak) központi könyvtár is (Szeged, Kecskemét, Szombathely); továbbá 9 különböző nagyságú várost, s köztük Sopron az 50 ezren felüli, Érd a 40 ezren felüli, Kiskunhalas a 30 ezer körüli, Csongrád a 20 ezer körüli, Sárospatak a 15 ezer körüli, Nagyatád az ahhoz közelítőket, Kőszeg a 10 ezren felülieket, Gárdony a 7–8 ezer és végül Vasvár az 5–6 ezer körüli városokat reprezentálhatja. Aztán rá kellett jönnöm, hogy igazán markáns törvényszerűségek nem konstatalhatók, s a városok múltja, településhelyzete, demográfiai és kulturális jellemzői, a közművelődési könyvtárak könyvtári környezete stb. oly mértékben eltérőek, hogy ott már a konkrét helyzet konkrét analízisének Lukács-i igénye merül fel, s ezt igazán helyben lehet elvégezni.

Néhány tény, inkább jelenség azonban figyelemre méltó lehet. Ilyen pl. az, hogy a megyeszékhelyek, nagyobb városok egy része is meghaladja az országos átlagot (tehát nem igazán érvényes, hogy minél kisebb a település, a jobb választékhöz relatíve annál magasabb ellátottsági mutatók érvényesülnek!), itt is átlagos, sőt kisebb a forgási sebesség. Ráadásul több helyütt vészesen csökkent az évi gyarapodás. Miskolcon pl. az 1980-as 61 436-ról vagy az 1985-ös 45 138-ról 1991-ben 22 400-ra, 1992-ben 26 325-re csökkent az egész városban beleltározott kötetek száma; vagy Győrben a megyei könyvtár gyarapodása 1989-ben már csak 10 367, 1991-ben 8 359, 1992-ben 7 846 volt, míg Kecskemét vagy Szombathely esetében viszonylag stabil a 16 ezer, illetve 13 ezer körüli összárosi gyarapodás, végül Zalaegerszegen a megyei könyvtár önmagában is szerény gyarapodást tud felmutatni, hiszen 1989: 7093, 1991: 5931, 1992: 6342, s ez az utóbbi két évben a felét sem teszi ki az egész település gyarapodásának. Ezzel szemben Zalaegerszeg – lévén a legkisebb a vizsgált megyeszékhelyek között – a legmagasabb ellátottsági mutatókkal rendelkezik (5,7–5,8 kötet lakosonként), miközben a forgási sebesség jóval az országos átlag alá (0,8, 0,5, 0,6 kötet a három utóbbi vizsgált évben) csökkent.

Sopron (3,5), Érd (2,5), Kiskunhalas (3,9) és Gárdony (3,7) az országos átlagon aluli ellátottságot mutat, miközben Nagyatádon (7,4), Kőszegen (6,5) és Vasváron (9,1) szinte félelmetes értékeket jeleznek ezek a viszonyszámok, de a forgási sebesség igen szerény: Vasváron 0,6 (sőt 1991-ben 0,3!), Kőszegen 0,7 és Nagyatádon 0,8. A városokban viszonylag egyenletesebb a gyarapodás (egy-két kiugróan magas mutató évet leszámítva), így pl. Sopronban 5–6000, Csongrádon 2–2500, Gárdonyban 1–1500 közötti; abszolút számban is veszélyesen alacsonyra csökkent Sárospatakon (1991: 1312; 1992: 898), miközben a 4,8 kötetes lakosonkénti ellátottság az országos átlagnál magasabbat mutat – meglehetősen.

Nem folytatnom és nem terhelem az olvasót adatáradattal! Inkább azt javaslom az érdekelteknek, hosszabb időintervallumban, dinamikájában mérleljék a helyzetet akár a minisztériumi statisztikai kötetek, akár a TEKE adataira támaszkodva. Ajánlom újragondolásra Sallai István 1972-ben a székesfehérvári megyei könyvtár azóta sem felépített-kivitelezett terveinek megvitatására és támogatá-

sára szervezett országos könyvtárépítési konferencián elmondott okfejtését. Sallai előbbre azt fejtette, hogy egy megyei könyvtár nem közművelődési, hanem (általános) tudományos könyvtár, majd egy kérdésre az alábbiakat válaszolta: „...ha mi abból indulnánk ki, hogy a könyvtár állománygyarapítása évi 14–15 000 kötet, és nem vennénk figyelembe nagyobb arányú selejtezést is, akkor tulajdonképpen semekkora könyvtár nem volna elegendő. A megyei könyvtár megőrző szerepe általában helytörténeti, általános kultúrtörténeti, irodalomtörténeti stb. De szakirodalmi téren már nagyon régi állománytesteket nem kell, hogy állományban tartsanak. Természetesen a másik végét is hibás volna. Amikor a kaposvári könyvtárat terveztük, még azt képzeltük, hogy a könyvtár egy bizonyos telítődés után egyensúlyba jut, azaz a selejtezés aránya elérheti a beérkező állományét”. Úgy tűnik, Sallai szavaira nem nagyon figyeltek a könyvtárak, pedig a könyvtártípus aránylag leginkább megőrző könyvtáraitól, a megyeiekről beszélt. A többieknek ilyen mértékben sincs archiváló funkciója, sőt megkockáztatom, egyáltalán nincs. Illetve talán úgy lehetne árnyalni ezt a megfogalmazást, hogy azt tartsák állandóan készenlétben, amit a potenciális használói kör mindenkor igényel, vagyis a könyvtárak állománya nem a nagyságáról, hanem a – belátom nehezen fogalmazható meg! – használati értékéről, információs értékéről ítéltető meg. Másszóval: azok a kötetek, melyeket 2–3 évig senki nem használt, vagy ennél is ritkábban egyszer-egyszer igényelnek, azok áttehetőek a könyvtárközi kölcsönzés, vagy méginkább az ellátórendszeri kategóriába. (Persze a könyvtárközi kölcsönzésnél az én felfogásom szerint csak postai költségek merülhetnek fel – az egyebek más módon kompenzálhatók! –, sőt talán még ott is lehetne és kellene a könyvtári törvény által könnyítéseket kicsikarni!)

Az ellátórendszerek sokrétű kérdése külön téma, ennek az írásnak szétfeszítené a kereteit aprólékos megtárgyalása. Ezért csak annyit jegyzek meg, hogy

egyszer végre alapos vizsgálódással a választék és a költségtényezők alapos elemzésével kellene tisztábban látni a kisebb – szerintem legalább 3–5000, sőt talán még nagyobb lélekszámon aluli települések könyvtári ellátása tárgyában. Az aligha jó, hogy ellátórendszerek szűnnek meg, szűkülnek össze, miközben növekszik az önállóan szerzeményező könyvtárak száma, de amelyeknek az évi új beszerzése 0. (Gyengébbeknek: ejtsd nulla!)

Summázat a végére? Nincs. A témát nem kívánom befejezni, hanem inkább minél alaposabb és tényekre alapuló vitát szeretnék, melynek a végén cselekvéssor indul. Én nem írhattam le mindent, sőt biztosan tudom, hogy elegendő és friss tapasztalat híján nincs is mindenben igazam. De hogy az állományok körül sok minden nincs rendben, abban biztos vagyok, sőt feltételezem, ez is egyik akadálya a (közművelődési) könyvtárak iránti érdeklődés növekedésének, szerepük fel- és elismerésének. Mindössze arra szeretnék figyelmeztetni, hogy az érintett könyvtárosok ne emlékművet (minél nagyobb állományt) építsenek. Nem akarok persze könyvégetést, csak azt, amit *Szabó Ervin* már a századelőn fontosnak tartott hangsúlyozni: csak semmi fölösleges ballasztot ne cipeljen a könyvtár!

Tévedések elkerülése végett végül azt is hangsúlyozom, hogy én nem (csak) állománygyarapításról, gyűjteményszervezésről kívántam szólni, ahhoz kevésbé értek. *Gárdonyi Albert* 1941-ben azt fejtegette, hogy a könyvek kiválasztása könyvtárpolitikai mozzanat. Én azt szeretném, ha az írásom könyvtárpolitikáról szólna – ahhoz kicsivel több közöm van!

Dr. Tóth Gyula

A rendszerszemléletű könyvtár állományalakítási szempontjai

Tisztelt Kollégák!

Mikor ennek a rövid eszme-futtatásnak nekifogtam, még nem tudtam, hogy mekkora fába vágtam a fejszemet: de rá kellett jönnöm, hogy a címben felvetett kérdésre érdemi választ adni egyáltalán nem könnyű. Tartalmi, strukturális, mentális problémák megoldásáról kellene hosszan értekezni; erre azonban itt és most nem vállalkozhatom, legfeljebb néhány gondolat vázlatos kifejtésére, tapasztalataim közreadására.

A könyvtáros szakma nehéz időket él át: ellentmondásos helyzetekben, egyre romló feltételek között kell sikeres és hasznos szolgáltatásokat biztosítani a könyvtárhasználóknak. Az igénybevevők száma évről évre növekszik, átalakulnak az olvasói szokások, fokozódik az úgynevezett hasznos információk iránti igény. Rendkívüli mértékben felerősödött a könyvtárak, elsősorban a közkönyvtárak tanulási, továbbképzési célú igénybevétele, hiszen az iskolai könyvtárak zöme (és ebbe jó néhány felsőoktatási könyvtár is beletartozik) nem képes megfelelni a különböző pedagógiai programok, újonnan induló kurzusok szakiro-

dalmi igényeinek; a szakkönyvtárak közül a magántulajdonba kerülő vállalati könyvtárak leépülnek vagy funkciót váltanak, az egykor közművelődési könyvtári feladatot ellátó szakszervezeti könyvtárak államsegélyből vegetálnak. A könyvtári rendszer talpon maradó része mind nehezebben birkózik meg a rázúduló igényekkel; a működési költségek meredeken emelkednek fölfelé, és ezt a fenntartók egyre kevésbé tudják tolerálni. A legsúlyosabb gondok – tapasztalataim szerint – a dokumentumbeszerzés területén jelentkeznek. A könyvtári állományok gerincét alkotó könyvek, könyvszerű dokumentumok beszerzési árai az utolsó „békeévhez”, 1988-hoz képest legalább ötszörösére emelkedtek; az időszaki kiadványok esetében ezt nem is tudom számszerűsíteni, a kínálat óriási mértékű megváltozása miatt. Válságba került a kötelespéldány-szolgáltatás is; a gombamód szaporodó, az elavult jogszabályra fittyet hányó kiadóktól egyre nehezebb begyűjteni a nemzeti könyvtermést. Mindezek következtében terjed az egypéldányos beszerzés: a könyvtárak kétségbeesetten próbálnak megfelelni a korábban kialakított gyűjtőköri elveknek, a dokumentumok helybéli biztosításának. Ennek eredményeképpen azonban duzzad a prézens állomány, növekszik a helybenhasználat, ami – különösen vizsgaidőszakban – a nagyobb, jobb állományú könyvtárakban elviselhetetlen zsúfoltságot okoz.

Az egypéldányos beszerzés további veszélye, hogy ellehetetlenül a kölcsönzés, állandósul a sorbanállás, rövid határidejű, szankciókkal fenyegetett kölcsönzési gyakorlat alakul ki, ami adminisztrációnövelő hatású, és rengeteg konfliktus forrása lehet olvasó és könyvtár között. Az egypéldányos beszerzés ezenkívül nagymértékben rontja a könyvtárközi kölcsönzés esélyeit is, hiszen azt az egyet mindenki félti, sok helyen letagadják vagy csak halálos fenyegetések közepette adják oda. (A kérőlap sokszor a fél országot bejárja.)

Lényegében hasonló a tendencia az időszaki kiadványok esetében is: példányszámot bővíteni leginkább egy másik lemondásával lehet. A korábbi években a terjesztési zavarok is sok kárt okoztak, főleg az archiválásra szánt évfolyamok kialakításában; mostanra, úgy tűnik, a Posta monopóliumának megtörése helyrerázza a terjesztést, ám a legfrissebb információkat hordozó időszaki kiadványok biztosítása az ismert költségvetési kondíciók miatt továbbra is nagy nehézségekbe ütközik.

Úgy gondolom, eddig semmi újat nem mondtam – ezekkel a gondolatokkal mindenki tisztában van. De muszáj róla beszélni, muszáj megoldást keresni, ki kell törni ebből az ördögi körből, mielőtt végleg ellehetetlenülünk, mint szakma. Ennek a lehetősége sajnos fennáll: az államadósság továbbgördül az önkormányzatokhoz, amelyek leosztják az intézményeikhez. A nulla dologi automatizmussal működő könyvtár ilyen infláció mellett azonnal lépéshátrányba kerül, hosszabb távon leépül, lezüllik, fenntartása egy ponton túl értelmetlenné válik. Az anyagi kondíciónak tehát kulcsszerepe van a könyvtári szolgáltatások fenntartásában, minőségének javításában. Ez azonban nem lehet egy-egy intézmény belügye: a saját érdekünkben kell harcolni a másik könyvtár érdekében is.

Azt ugyanis senki ne gondolja, hogy ezeket a terheket csak pénzzel, saját erőből, egyedül meg tudja oldani. Egyrészt annyi pénz már soha nem lesz, amiből a régi értelemben vett könyvtári modellt fenntarthatnánk; másrészt senki nem képes a jelenlegi kínálatot megfelelő mértékben beszerezni, feldolgozni, raktározni, szolgáltatni, selejtezni. Ezekon a gondokon enyhíteni – véleményem sze-

rint – csak minél sokoldalúbb, rendszerszerű együttműködéssel lehet; a magányos hősök és a magányos könyvtárak ideje lejárt. A rendszerszerű működés nyilván nem újdonság senki számára, sőt, ahogy *Tóth Gyula* is írta a júliusi 3K-ban, világtendencia. Van elmélete, szakirodalma, gyakorlata – a mindennapi munkában mégis sokszor tapasztaljuk, hogy hiányzik, akadozik az együttműködés a könyvtárak között. Ennek számtalan oka van: szakemberhiány, eltérő felépítésű és tartalmú szolgáltatások, mentalitásbeli különbségek. Hogyan lehet akkor sikeres működésű egy könyvtár, illetve egy könyvtári rendszer? Alapvető kritériumának tartom, hogy a rendszer résztvevői, elemei fogadják el, hogy ők egy rendszer részei, adnak is, kapnak is; a másik sikere az ő sikerük is. Ebben sajnos még vannak tennivalóink: jó néhány olyan könyvtárat ismerek – egész nagyot is –, ahol görcsösen igyekeznek mindent gyűjteni, beszerezni, szolgáltatni, saját környezetükben kis nemzeti könyvtárat játszani; nem látják be, hogy egyedül nem megy. Másik fontos feltételnek tartom – az előbbi folytatásaként – a rendszer elemeinek önmeghatározását. Minden könyvtárnak el kell tudnia helyezni magát a környezetében: meg kell határozni a potenciális felhasználórétegeket (ez az egyik legfontosabb állományalakító szempont), de meg kell vizsgálni a kapcsolatrendszereket is, amelyeknek segítségével a szolgáltatási kapacitás a többszörösére bővíthető. Egy könyvtár természetesen számtalan kapcsolatot kialakíthat: a törvényi szabályozás, de az ugrásszerűen javuló kommunikációs lehetőségek is erre sarkallnak bennünket. A kapcsolatokhoz persze tartalmi feltöltés is szükséges: a saját állományok feltárása, lelőhelyjegyzékek, információs, irodalomkutató és egyéb szolgáltatások készítése vetik meg a lehetséges együttműködés alapjait.

A legváltozatosabb kapcsolatrendszert – véleményem szerint – a közkönyvtáraknak kell megvalósítani, hiszen a legszélesebben vett olvasóréteggel is ők tartják a kapcsolatot. A megyei és városi könyvtárak – mert ezek jelentik a könyvtári hálózat gerincét – egyszerre alkalmasak az országos nagykönyvtárakkal, a felsőoktatási és szakkönyvtárakkal, egymással és a községgel, valamint iskolai könyvtárakkal történő kapcsolattartásra. Ez a kulcsszerep nagy felelősséget jelent számunkra, de a lehetőségek kihasználásával komoly eredményeket is elérhetünk.

Ahhoz, hogy a rendelkezésünkre álló kapacitást helyesen használjuk fel, állományunk és szolgáltatásaink jól és gazdaságosan épüljenek és működjenek, mindenekelőtt azokat az elemzéseket kell elvégezni, amelyeket az önmeghatározásnál említettem. (Ezt szerencsére egyre több helyen végzik, tehát én nem akarom most feltalálni a kanálban a mélyedést, csak jelzem, hogy a szakma igazodik a kor parancsaihoz.) A potenciális felhasználórétegek számbavétele nyomán egyrészt meg kell határozni, hogy mi az, amit számukra okvetlen biztosítani kell könyvben, újságban, hanglemezben, videóban és egyéb dokumentumfajtában – másrészt – az anyagiakra, a raktározásra, a feldolgozókapacitásra is tekintettel – meg kell határozni azt is, hogy mit próbálunk meg helyben, közvetlenül és mit a kapcsolatrendszeren belül biztosítani. Gyakorlati megvalósítását saját magunk példáján szeretném bemutatni.

Zalaegerszegen a megyei könyvtár szűkebb környezetét 11 általános iskola, 12 középiskola, 2 főiskola és kb. a fél megye lakossága, 160 000 ember alkotja. Cégek, vállalatok, intézmények számosan vannak. Kiszolgáltatásukat azonban nem egyedül végezzük; a közkönyvtári ellátásban közreműködik egy városi könyvtár

fiókhálózattal és vidéki ellátórendszerrel, egy, a város egynegyedét kiszolgáló ÁMK, valamint az SZMK. Szakkönyvtári ellátásban a számviteli főiskola könyvtára, az egészségügyi főiskola könyvtára, a kórház könyvtára, a múzeum és a levéltár könyvtára, valamint a bírósági (jogi) könyvtár és a pedagógiai intézet könyvtára. A megyei könyvtár ebben a helyzetben nyilván keresi a kapcsolatot a társkönyvtárakkal, és olyan szerzeményezési gyakorlatot kíván megvalósítani, ami egyrészt tehermentesíti a partnereket, másrészt csökkentheti némileg a rá háruló olvasói nyomást. A közkönyvtári ellátásban résztvevő könyvtárak közül a városi könyvtárral gyűjtőköri megállapodást kötöttünk; csak a megyei könyvtár szerzeményez idegen nyelvű irodalmat, idegen nyelvű folyóiratot és a rendkívül drága, de elengedhetetlenül szükséges képzőművészeti anyagot. Hangoskönyvet kizárólag, videokazettát is elsősorban a megyei könyvtár szerzeményez. Helyismereti gyűjteménye a város anyagát is gyűjti. (Gyermekkönyvtári gyűjtési elhatárolás nincs – itt a várost osztottuk fel ellátási körzetekre.) Az amúgy is szűkösen dotált városi könyvtár így erőforrásait a környezetében lévő, rendkívül nagy létszámú diákság és más rétegek pl. nyugdíjasok kiszolgálására fordíthatja. Hogy az üzlet a megyei könyvtárban is megéri, arra bizonyították, hogy a városi nyilvános könyvtárak forgalmának 45%-át a József Attila Városi Könyvtár fogadja.

Hasonló együttműködésre törekszünk a városban működő szakkönyvtárakkal is. A megyei könyvtár szerzeményezésénél figyelembe vesszük azokat az olvasói igényeket, amelyek a felsőoktatási intézmények hallgatóitól származnak: állományalakítási javaslatot adtunk a számviteli főiskola vezetésének, hogy ők fordítsák erőforrásaikat a szoroson vett szakirodalom beszerzésére, a közkönyvtárak pedig az általánosan kötelező tárgyak irodalmát biztosítják. ennek ellenére mégis kell szakirodalmat is gyűjtenünk, mert a főiskolai könyvtár anyagi helyzete, elhelyezési körülményei és szakember-ellátottsága olyan mostoha, hogy egy-

szerűen nem teszi lehetővé a hallgatók optimális kiszolgálását (ez is állományalakítási szempont!). Ígéretesen fejlődnek kapcsolataink a kórházi és a bírósági szakkönyvtárral: mindkét helyen az intézményvezetés kifejezett szándéka a jó minőségű szakirodalmi bázis kiépítése. Ehhez igénybe veszik a megyei könyvtár szakmai segítségét is, az állomány kialakításában, a szoftverek kiválasztásában, egyéb szolgáltatások bevezetésében. Számunkra viszont ez az élő kapcsolat a fontos, hiszen a szakirodalom beszerzésénél könnyebb szívvel lemondhatunk bizonyos művekről, mert tudjuk, hogy hol lesz hozzáférhető. Ez pedig kulcskérdés a rendszerszerű működés esetén. Városi szinten már jól alakul az együttműködés: előkészítettük a zalegerszegi könyvtárak időszakai kiadványainak adatbázisát; 10 tagja van a rendszernek, évente kétszer adnak információt állományuk változásáról. Az időszakai kiadványok beszerzésénél fontos támpont ez az adatbázis, mely a tagok számítógépére van letöltve; az olvasóknak személyesen, fénymásolatban, faxon szolgáltatjuk az irodalmat. A következő fázis a gyűjtemények saját dokumentumbázisának teljes feltöltése lesz: a jelek szerint azonos szoftver üzembe állítására kerül sor mindegyik könyvtárban, így könnyen kialakítható az átjárhatóság, a másik állományában történő tájékozódás. Nagymértékben segíthetik ezt a kommunikációs kapcsolatok – pl. a most üzembe állított mikrohullámú rendszer – is.

A megyei könyvtár természetesen nemcsak a városi, hanem a megyei rendszernek is meghatározó tényezője. Tapasztalataink szerint a városi könyvtárak – a technikai lehetőségeket mindinkább kihasználva – egyre intenzívebben használják gyűjteményünket. A hangoskönyv és videóbeszerzés például erre való tekintettel történik, mivelhogy az igénybevételi rendszer – a hangoskönyveknél letéti, a videó esetében klubszerű – megyei illetékességű. Az állományról rendszeres tájékoztatást adunk ki katalógus formájában: ennek figyelembevételével szereznek be videót a városi könyvtárak, illetve kölcsönöznek a megyei állományból. (Sőt, nemcsak a megyében lévők: adtunk már kölcsön – olvasótábori célokra – a szegedi Somogyi Könyvtárnak is kazettákat.) Az időszakai kiadványok beszerzésénél a folyóirat-adatbázis megyeivé szélesítésével kívánjuk támogatni a városi könyvtárak állományalakítási gondjainak enyhítését. Dokumentumállományuk feltárása részben megkezdődött: amennyiben kiépül saját adatbázisuk, és valamilyen módon összekapcsolható lesz, megyei vagy országos rendszerekkel, az nagymértékben oldhatja azokat az archiválási görcsöket, amelyek még mindig jellemzik a könyvtárak állományalakítási gyakorlatát.

Ahhoz, hogy ezt oldani lehessen, hogy egy minél rugalmasabb helyhez, felhasználóhoz, anyagi lehetőségekhez mindinkább alkalmazkodó szerzeményezési gyakorlat valósulhasson meg, a sok közül még egy dologra okvetlenül szükség van: a bizalomra. Bizalomra egymás iránt, hogy az állományról kapott információink megfelelnek a valóságnak, hogy a kikutatott irodalmat megkapjuk, hogy a keresett dokumentumot rendelkezésünkre bocsátják, – és bizalom arra nézve, hogy az állományvédelem a partnernél is létezik, és legközelebb ő is hasonlóan viszonyozza a neki tett gesztust. Sajnos, tapasztaljuk, hogy a könyvtárközi kölcsönzésben milyen nehézségek merülnek fel – a kezelési és postaköltségek megtérítésén túl azonban sok esetben tapasztalunk indokolatlan elzárkózást is, mondván, hogy féltik, meg egy van, meg nekik is kell... Pedig a dokumentum nem szent tehén. Arra való, hogy használják. Könyvtárunknak külön szerződése

van a megyei közgyűjteményekkel, hogy tudományos célra bármilyen anyagot, dokumentumot átadunk egymásnak. Képeslapok, metszetek, mikrofilmek mozognak az intézmények között: ott hasznosulnak, ahol szükség van rájuk. Említettem a szegedi könyvtárnak átadott videókat; legutóbb – közvetítő könyvtárossal keresztül – a szentgotthárdi Opel gyár fordult hozzánk zenei anyagok, CD-k kölcsönzése ügyében. Természetesen megkapták, amit kértek – bár nem voltak beiratkozott olvasók, de a megfelelő garanciákat megadták a dokumentumok megóvására, így teljesíteni lehetett kérésüket.

Ez utóbbi eset persze kivételesnek számított, de jelezni akartam, hogy a rugalmas szolgáltatás milyen messze kitolhatja a dokumentumhasznosítás határait. Ezt elsősorban a magunk hasznára kell kamatoztatni – segíteni kell egymást a sikeres szolgáltatások megvalósításában. Meg kell mindenkinek értenie, hogy az én sikerem a te sikered is, a mi sikerünk a szakma sikere – a mai kegyetlen világban pedig csak a sikeres szakmának van életlehetősége. A többiek selejtezésre, jobb esetben archiválásra kerülnek. Mi azonban jobb szeretnénk a kurrens állományban maradni.

Kiss Gábor

(Elhangzott az MKE 1994. évi körmendi vándorgyűlésén.)

Egyetemi-megyei könyvtár terve Győrött

Győr gazdasági fejlődése a 18. század elejétől szinte töretlen. Nagy fellendülés időszaka volt a kiegyezés utáni néhány évtized, de nem kell szégyenkeznünk az utóbbi két-három évtizedért sem. Csalhatatlan jelek ma is arra utalnak, hogy Győr és az északnyugat-dunántúli régió hazánk fejlett, gyorsan változó és gyarapodó övezete. Idegenforgalma, kereskedelme, európai jelentőségű útvonalai, a külföldi tőkebefektetés üteme, magyar és külföldi vegyesvállalatok alakítása, a munkanélküliség viszonylag jó mutatószámai, a lakosság jövedelmének alakulása, a gazdasági szerkezet átalakításának üteme és az infrastruktúra fejlesztése mind azt igazolják, hogy a régió – kihasználva kedvező adottságait – szervesen fejlődik tovább. Ugyanakkor e térség szükségleteit csak korlátozottan tudták kielégíteni az elmúlt két évszázadban a régióban létesített felsőoktatási intézmények: az 1718-tól 1892-ig működött győri Jogakadémia, a keszthelyi Georgikon, az 1818-ban alapított magyaróvári gazdasági akadémia, az e századi soproni és veszprémi egyetem és a különböző főiskolák. Történelmi ellentmondás, hogy Magyarország gazdaságilag legfejlettebb és legdinamikusabban fejlődő vidéki városa a mai napig nem rendelkezik egyetemmel. Az itt működő Széchenyi István Főiskola, amely az ország legnagyobb főiskolája, kezdeményezésére létrehozott Győri Felsőoktatási Társulás nagyszabású tervet dolgozott ki annak érdekében, hogy a Győrött működő tanítóképző, hittudományi és zeneművészeti főiskola, továbbá a győri kórház és a művészeti szakközépiskola bázisán olyan képzést teremtsen az ezredfordulóra, amely lehetővé teszi az egyetemi és főiskolai szintű mérnök-, pedagógus-, közgazdász-, jogász-, bölcsész- és művészképzést. A győri

műszaki főiskolán már évek óta folyik közgazdászképzés, s az idén megindul az angolszász minta szerinti jogi asszisztens képzés is. Jelenleg 4700 a győri főiskolások száma, ezt a tervek szerint 2000-re közel hét és félezerre fejlesztik. Győr városa és a megyei önkormányzat egyértelműen elkötelezte magát a kidolgozott koncepció mellett.

A győri egyetem megvalósulása tehát már közeli realitás. Mind az egyetemnek, mind a régióban működő szakembereknek és értelmiségieknek szüksége lenne egy olyan széles gyűjtőkörű tudományos könyvtári háttérre, mint amilyen Pécset, Szegedet, Debrecen, és újabban Miskolcra rendelkezik. E kettős feladat ellátására már ma sem – s a távlatban még kevésbé – alkalmas a Széchenyi István Főiskola könyvtára, illetve a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár. Ezek egyesítésével olyan gyűjtemény jöhetne létre (600 000 dokumentum, 60 fős könyvtárosi gárda), amely kedvező működési feltételek esetén sikerrel vállalhatná az alábbi feladatokat:

- általános gyűjtőkörű, tudományos gyűjtemény létrehozása és gyarapítása a régió szakembereinek, az egyetem oktatóinak és hallgatóinak ellátására;
- a felsőoktatás további fejlesztéséhez (újabb karok, szakok) a dokumentumbázis biztosítása;
- kapcsolódás a régió felsőoktatási könyvtárain (Veszprém, Szombathely, Sopron, Mosonmagyaróvár, Keszthely) túl Bécs és Pozsony könyvtáraihoz, s rajtuk keresztül nemzetközi adatbázisokhoz, rendszerekhez;
- szoros együttműködéssel a régió nagyobb szak-, felsőoktatási, egyházi és közművelődési könyvtáraival „lefedhetné” a tudományterületek jelentős részét, a régióban gyorsabbá téve a szolgáltatásokat;
- mivel a győri megyei könyvtár négy történeti vármegye helyismereti irodalmát gyűjti, jó kapcsolatai vannak burgenlandi és szlovákiai könyvtárakkal, ezekkel az együttműködés bővíthető; (erre ösztönözne bennünket az ausztriai és szlovákiai tanárok győri, a győriek szlovákiai és ausztriai „vendégszereplése”);
- az egyesült könyvtár továbbra is ellátja Győr-Moson-Sopron megye közművelődési könyvtárai hálózati központjának szerepét (ellátórendszerek működtetése, szolgáltatások, módszertani segítség).

Győr város lakosságának közművelődési könyvtári ellátását, illetve ebből a gyerekek és a felnőttek szórakoztató lapokkal és könyvekkel való ellátását ekkor már a város egészére a győri városi könyvtárnak kellene vállalnia.

Mivel Győr belvárosában nincs megfelelő nagyságú telek vagy épület, az építendő könyvtár a jelenlegi főiskolai és a leendő egyetemi épületek között helyezkedne el a forgalomtól távoli, és könnyen megközelíthető és nagy parkolóval rendelkező csöndes helyen, az üzleti-hivatali központtól (belvárostól) gyalog 10 percnyire. Harminc éves távlatban a régióból 15 000 szakemberre, középiskolai és felsőoktatási tanulóra, 600 egyetemi és főiskolai oktatóra és 5000 helybeli főiskolásra és egyetemistára számíthatunk potenciális olvasóként. Ennek a 21–22 000 használónak és a másfél millió dokumentumra gyarapodott állománynak (szabadpolcon 400 000, raktárban 1,1 millió) 11 000 négyzetméternyi bruttó alapterületre lenne szüksége, amelyet a Moson-Duna partján tervezett négyszintes épületben biztosítanánk. Az olvasótermekben és a kölcsönzési térben 1000 ülőhelyre, a kutatószobákban 150 helyre lenne szükség, s a négyszintes raktár a 2. és 3. emeleti olvasószolgálati övezethez kapcsolódna.

1993 decemberében a megyei önkormányzat és a főiskola között egyezség született, amelynek értelmében a megye a jelenlegi könyvtár állományával, munkatársi gárdájával és épületével járulna hozzá a kialakítandó egyetemi-megyei könyvtárhoz. Ezzel megoldódna a megyei és a főiskolai könyvtár áldatlan helyzete, s az anyagi és szellemi erők koncentrálásával olyan korszerű gyűjtemény és szolgáltató könyvtárat hozhatnánk létre, amely jótékony hatást gyakorolhatna az egész régióra. Bevallom, hogy munkatársaim közül többen fenntartásokkal sőt ellenérzésekkel fogadták a fenti tervet, s aggodalommal gondoltak a megyei hálózati központi szerepkör „elhalására”, s a közművelődési funkciók sorvadására. Én bízom benne, hogy jó alapító okirattal, ügyes egyeztetéssel, körültekintően kidolgozott szervezeti szabályzattal, személyi és jogi garanciák beépítésével egy mindkét funkció ellátására alkalmas (sőt az eddigieknél lényegesen alkalmasabb!) intézmény hozható létre, remélhetőleg még az ezredforduló előtt. Mindenesetre szimpatikus, hogy az egyetem megvalósítási folyamatában a könyvtár ügye a legelső és legfontosabb teendők között szerepel kellő súllyal a koncepcióban. Belegondolva helyzetünkbe az egyetlen megoldás: előre menekülni.

Tuba László

A FUNDUS Alapítvány kanadai-magyar könyvtártámogatási projektje

A budapesti *FUNDUS Kvantitatív Gazdaságtörténeli Kutatások Kanadai-Magyar Alapítványa* egy kutatók által létrehozott kiű alapítvány, amely kanadai testvér-alapítványával közösen azért jött létre, hogy Magyarország és más volt szocialista országok oktatását és tudományos kutatását segítse, elsősorban a közgazdasági, gazdaságtörténeli és pénzügyi tudományok területén. Jelenlegi legfontosabb tevékenységét könyvtártámogatási projektje képezi, melynek lényege, hogy az Alapítvány a közgazdaságban és a rokon tudományok területén a folyóirat-gyűjteményekben keletkezett hiányokat pótolandó, magyar felsőoktatási, kutatási intézmények és szakkönyvtárak egyedi és részletes igényei alapján a hiányzó folyóiratokat visszamenőlegesen, nemzetközi együttműködéssel beszerzi és azokat ingyenesen az igénylők rendelkezésére bocsátja.

A könyvtártámogatási projekt

Az elműlt évtizedek alatt a magyar könyvtárak, kutatóhelyek és felsőoktatási intézmények gyűjteményeiben, részben politikai, részben valutáris okok miatt jelentős hiányok keletkeztek. Különösen jelentősek a hiányok a nyugati tudományos folyóiratok terén, amelyek évfolyamai gyakran hiányosak, vagy nem is kerültek be a könyvtári gyűjteményekbe. E folyóiratok egyes tudományágakban, mint például a közgazdaságtanban, a *szakmai kommunikáció legfontosabb forrás-*

anyagait tartalmazzák. E hiányok pótlása visszamenőleg sokkal nehezebb, mint a könyveké, gyakorlatilag megoldhatatlan.

A hiányok fokozottan érezhetőek a közgazdaságtan és menedzsment tudományok területén, mivel a területek ismeretének és művelésének kritikus szerepe van Magyarország piacgazdaságra való átállásában, az új szakember-generációk képzésében.

Különösen nehéz helyzetben vannak azok az újonnan felállított szakkönyvtárak (pl. JATE, Miskolci Egyetem, a győri Széchenyi István Főiskola*), amelyeknél megoldhatatlan a tudományos folyóiratok visszamenőleges, szelektív beszerzése.

Az eddigi könyv- és folyóirat-adományozási akciók (mint a hiányok pótlására elvben alkalmas megoldások) *kudarcai, illetve részleges sikertelenségét* többnyire az okozta, hogy a könyvtárak máshol fölöslegessé vált, „ömlesztett” anyagot kaptak, amelyek kiválogatására, feldolgozására és főként tárolására nincsen anyagi és munkaerő-kapacitásuk, és fogadókészségük is csak a kapott anyagok egy töredékére.

A nemzetközi együttműködés

A kanadai törvények szerint bejegyzett *Fundus Foundation Canada in Ontario*, mint a magyar Fundus partnere vállalta, hogy a kért kiadványokat részben kanadai tudományos intézményektől és könyvtáraktól, részben pedig kanadai egyetemi oktatók magángyűjteményeiből megszerzi, összegyűjti, tárolja és Magyarországra szállítja. Biztosítja továbbá a nyilvántartáshoz szükséges számítógépet, valamint a szükséges szoftvereket, és vállalja a projekt egyéb, devizában jelentkező költségeinek fedezését.

A folyóiratok egyik fő forrása az a folyóiratkincs, amely a nyugdíjba vonuló kanadai egyetemi oktatók saját egyetemi gyűjteményét alkotja. Adományozó hajlandóságukat a kanadai Fundus adókedvezménnyel is serkenti, továbbá azzal, hogy minden egyes kötetben megörökíti az adományozó nevét, és követhetővé teszi számukra a folyóiratok sorsát.

A projekt szakmai színvonalának biztosítását, a nemzetközi együttműködés koordinálását a *Torontói Egyetem Közgazdaságtudományi Tanszékéről Scott M. Eddie professzor*, a kanadai alapítvány elnöke és munkatársai vállalták, a külföldi pénzalapok biztosítását az egyetem nemzetközi kezdeményezéseket támogató szerve (*University of Toronto International Initiatives Program*), valamint orosz és

* A szegedi József Attila Tudományegyetem Közgazdasági Tanszékén 1994 szeptemberében indul a nappali közgazdászképzés. E képzés szakirodalmi bázisául a tanszék saját szakkönyvtárát állít fel, amelynek kiépítéséhez csak szűkös forrásokkal rendelkezik, és nem megoldott a szakfolyóiratok visszamenőleges beszerzése sem.

A Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kara 1990-ben alakult. A kari könyvtár kiépítése mellett a speciális képzési igények alapján külön tanszéki könyvtárak fejlesztése folyik az Alkalmazott Közgazdaságtani, a Gazdaságelméleti, a Pénzügyi, a Számviteli és Statisztikai, a Szervezési és Vezetési és a Vállalatgazdasági Tanszékeken, ahol ugyancsak gond a folyóiratok visszamenőleges beszerzése.

A győri Széchenyi István Főiskolán 1994 őszén indul az egyetemi szintű közgazdászképzés, melynek hallgatói a tervek szerint már egyetemi diplomával végeznek, s amely a főiskola egyetemmé válásának fontos állomása. E képzés a korábbiakhoz képest mennyiségileg és minőségileg bővülő szakkönyvtári hátteret igényel, melynek visszamenőleges kiépítésében az itt ismertetett projekt jelentős segítséget nyújthat.

kelet-európai intézete (*Centre for Russian and East European Studies*), továbbá a *Canadian Bureau for International Education* (a kanadai külkereskedelmi minisztérium által finanszírozott nemzetközi oktatási intézmény) vállalták.

A gyakorlati bonyolításban különböző kanadai egyetemek részéről fizetett és önkéntes diákmunkaerő, valamint a támogató kanadai intézmények infrastruktúrája vesz részt a projekt vezetőjén kívül. A Fundus tevékenysége jelenleg főként Magyarországra összpontosul, de az alapítvány már működő kapcsolatokat épített ki szlovák könyvtárakkal, és megtörtént a kapcsolatfelvétel litván és örmény intézményekkel is. A tevékenység földrajzi – csakúgy mint témaköri – kiterjesztése természetesen az alapítvány rendelkezésére álló erőforrások függvénye.

Az eddigi eredmények és a fogadókészség

1993 őszén megérkeztek Magyarországra az első olyan szállítmányok, amelyeket a Fundus korábban kialakított együttműködési megállapodások és részletes igények alapján szerzett be Kanadából, és amelyeket a *Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem*, a *KSH* és az *MTA Közgazdaságtudományi Intézete* könyvtárai kapták meg térítésmentesen.

A folyamatosan növekvő fogadókészség alapján a Fundus az alábbi szakkönyvtárakkal, illetve kutatási és oktatási egységekkel alakított ki a hiányzó anyagok beszerzésére és a fölös anyagok cseréjére is kiterjedő együttműködést a nemzetközi projekt keretében:

- Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára
 - Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságtörténeti Tanszék
 - Budapesti Műszaki Egyetem Társadalom- és Gazdaságtudományi Intézet Könyvtára
 - Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Társadalom- és Gazdaságtörténeti Tanszék
 - Janus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs
 - József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Közgazdasági Tanszék, Szeged
 - Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtára, Szeged
 - Junior Achievement Magyarország
 - Kossuth Lajos Tudományegyetem Történeti Intézete, Debrecen
 - Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Központ
 - Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézete Könyvtára
 - Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete Könyvtára
 - Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar és hat tanszéke
 - Széchenyi István Főiskola Vezetési és Szervezési Tanszék, Győr
- Fogadókészségüket fejezték ki továbbá a szegedi József Attila Tudományegyetem Természettudományi Kara és Központi Könyvtára vezetői, és igények merültek fel az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola részéről is.

1994 februárjában kiterjedt gyűjtési akció eredményeképpen mintegy három tonna súlyú, több mint 100 000 kanadai dollár értékű szállítmány érkezett Bu-

dapestre. A hét kanadai egyetem 33 oktatója által adományozott anyag alapszinten katalogizálva és nagyobb részt címkézve** érkezett, több mint kétszáz ládában. Az anyag szétosztása azonban máig is csak részlegesen történhetett meg a körülmények szűkössége és a munkaerő hiánya miatt.

A folyóiratok az év első felében egy óvodában lévő – szívességi alapon bérelt – kb. 6 m²-es helyiségben voltak felhalmozva, részben dobozokban, részben az Alapítvány saját állványain. Az anyag egy részét az Alapítványt létrehozó kutatók (az igénylő egyetemek eseti társadalmi munkáját igénybe véve) kicsomagolták és szortírozták, a hiányzó címkék egy részét beragasztották. Jelenleg a dobozok az ELTE Pollack Mihály téri épületének – eredetileg könyvtári célokat szolgáló – raktárhelyiségében vannak felhalmozva, kicsomagolásukhoz és rendezésükhöz azonban továbbra sem állnak rendelkezésre a szükséges erőforrások.

A projekt további működésének feltételei

A vártnál nagyobb – és még növekvő – magyarországi igények és a kanadai partner készsége egyaránt arra utal, hogy a projekt működésére hosszabb távon szükség lesz.

A projekt egymást átfedő, de egyenként hosszú ciklusokból áll. A hazai igények felmérésétől a földrajzilag nagy kiterjedésű Kanada egyetemeinek, azon belül tanszékeinek és oktatóinak megkeresése, az anyagok megszerzése, összegyűjtése, tárolása, tengeri és szárazföldi úton Magyarországra juttatása, válogatása, szétosztása várhatóan fél éves vagy annál hosszabb ciklusokat vesz igénybe. E feladatot csak tartós hazai infrastrukturális háttérrel lehet felelősséggel vállalni. (Ugyancsak célszerű a ciklusokkal alkalmazkodni Eddie professzor magyarországi látogatásainak időpontjaihoz is, amelyek nem várhatók évenként egyszeri alkalomnál gyakrabban.)

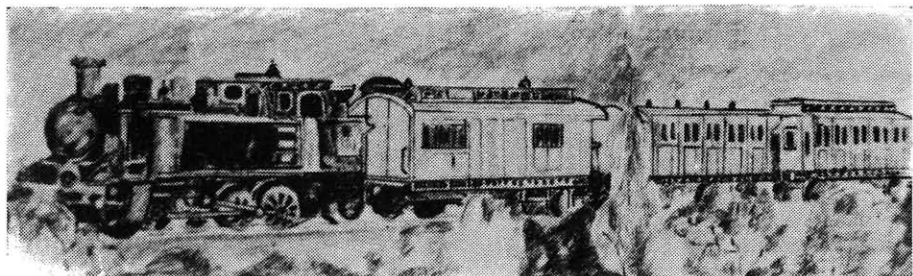
A tartós működéshez tehát legalább két évre előrelátható és tervezhető feltételek szükségesek, amelyek érezhetően javítanának a jelenlegi körülményeken. A legfontosabb feltételek: – állandó bérelt helyiség; – részfoglalkozású munkaerő; – alapvető infrastruktúra.

A beérkező folyóirat-szállítmányok biztonságos tárolásához, kicsomagolásához, leltározásához és magyarországi szétosztásához állandó raktárhelyiségre van szükség, amely a sürgős igények kielégítésére szolgáló tartalék tárolására, és egyben a magyar fél által felajánlott csereanyagok raktározására, válogatására és postai előkészítésére szolgál. Célszerűen ehhez kapcsolódó helyiség szükséges a számítógépes nyilvántartás és az adminisztrációs és kommunikációs feladatok elvégzésére.

A részfoglalkoztatású munkaerőnek elég sokoldalú feladatot kell ellátnia: levezetési, kapcsolattartási funkciók ellátása, lehetőleg angol nyelvtudással; számítógépezelői ismeretekkel katalogizálás, adatbáziskezelés; raktárkezelés és – alkalmi segéderők bevonásával – csomagolás, rakodás. E feladatok többnyire rugalmas időbeosztással, nem folyamatosan végezhetők.

Az infrastruktúra egy része (saját gépkocsi, az igények és a lehetőségek folya-

** Minden egyes kötet beragasztott címkén tartalmazza az adományozó nevét és intézményét.

Meseforrás (ill.: Nászay Csilla)

matos egyeztetéséhez és nyilvántartásához szükséges asztali számítógép) már az Alapítvány rendelkezésére áll, a bérelt helyiségek azonban célszerű telefon/fax-kapcsolattal és gépkocsival való könnyű megközelíthetőséggel rendelkeznie. A helyszínen (különösen vidéken) történő adatfelvételt, az adatbázis aktualizálását és a helyi igények helyszíni egyeztetését jelentősen megkönnyítené egy hordozható (notebook) számítógép alkalmazása. E technika lehetővé tenné más könyvtárak leselejtezett anyagainak, valamint magánszemélyek felajánlásainak vagy hagyatékaiknak helyszíni feldolgozását is.

A hazai támogatás szükségessége

Tekintettel arra, hogy a magyar alapítvány lehetőségeit az igények jelentősen túlnőtték, a fenti feltételek biztosítása csak külső támogatással képzelhető el. Mivel a fogadó oldal működtetésének feladatát nem lehet a jelenleginél nagyobb mértékben külföldi partnerre hárítani, az Alapítvány eddig számos pályázaton próbált hazai támogatást nyerni, ám ez eddig csupán kisebb összegek erejéig sikerült, amelyek alapproblémáit nem oldották meg.

E támogatások is azonban lehetővé teszik a közeljövőben egy könyvtár szakos egyetemi hallgató számára ösztöndíj nyújtását az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékével együttműködve, ami egyfelől kutatási témát nyújt az ösztöndíjasoknak, másfelől a hallgató munkája révén segíti a projekt bonyolítását.

A Fundus továbbra is rendelkezésre áll olyan szakkönyvtáraknak, oktatási és kutatási célú gyűjteményeknek, amelyek igénylik térítésmentes segítségét, és amelyekkel eddig nem alakított ki együttműködést.

A fenti körülmények tudatában ugyanakkor örömmel fogad minden olyan javaslatot, amely hozzásegítheti problémáinak megoldásához, valamint olyan partnerek felkutatásához, akik fontosnak és támogatandónak tekintik tevékenységét.

FUNDUS Kvantitatív Gazdaságtörténeti Kutatások Kanadai-Magyar Alapítványa

1123., Budapest, Nagyenyed u.7.

Fundus Foundation Canada in Ontario

35 Montgomery Road, Etobicoke, Ontario, M8X 1Z7 Canada

Új UNESCO-program

Az UNESCO feladatai közé tartozik a tudós, az ismeretek megőrzésének, fejlesztésének és terjesztésének elősegítése, azáltal, hogy védi és a lehető legtöbb ember számára hozzáférhetővé teszi. Ettől a felelősségérzettől indítva, az UNESCO 1992-ben egy új programot hirdetett meg, „Memory of the World” („A világ emlékezete”) elnevezéssel.

A program célja: megvédeni és széles körben hozzáférhetővé tenni a világ legértékesebb és legveszélyeztetettebb kéziratot, nyomtatott és audiovizuális hordozón lévő dokumentum-örökségét. A program forradalmian új vonása az új megközelítés, ami a védelemmel egyforma és egyidejű jelentőséget tulajdonít a *hozzáférhetőség demokratizálásának* és a széleskörű elterjesztésének.

A programot annak felismerésével hirdették meg, hogy a világ frott kulturális öröksége – amely tükrözi a nyelvek, népek és kultúrák sokrétűségét – természeténél (anyagánál) fogya rendkívül sérülékeny. Természeti vagy ember-okozta katasztrófák következtében naponta semmisülnek meg és tűnnek el örökre – részben vagy egészben – dokumentumok, olykor egész könyvtári vagy levéltári gyűjtemények, amelyek a kultúrák egyedülálló emlékei voltak. Mások a (helytelen) használat, a nemtörődömség és a természetes öregedés következtében kerülnek olyan állapotba, hogy bármely pillanatban darabjaira hullhatnak szét. A világ dokumentum-örökségének tekintélyes része „természetes” okok következtében károsodik, és meggyöngyösödik: a savas papír apró darabokra török szét, a bőrt, pergament, filmet és mágnesszalagot a fény, a hő, a nedvesség, a por és más légszennyező anyagok támadják meg. A természetes – de nem szükségszerű – okok mellett balesetek (árvizek, tüzek, hurrikánok, földrengések) is érik rendszeresen a könyvtárakat és levéltárakat, és minden évben pusztulnak el nagy értékek ilyen okok következtében. A könyvtárak és levéltárak állománya éppolyan sérülékeny háborúk és természeti katasztrófák esetén, mint az emberi élet. Az ókori alexandriai könyvtár talán a leghíresebb példa erre, de mennyi más, ismert és ismeretlen érték pusztult el Konstantinápolyban, Varsóban, Firenzében, vagy újabban Bukarestben, Szentpétervárott és Szarajevóban?

A program módszerei, kiterjedése és működése

A „világ emlékezete” pótolhatatlan értékeinek megóvására és megőrzésére az erőfeszítések teljes skáláját egyesíteni kell, a legmodernebb technológiával kapcsolva össze az összefüggő védelmi programot. A program technikailag azon az elképzelésen alapszik, hogy az eredeti – meghatározott kritériumok alapján kiválasztott – dokumentumokról a legmegfelelőbb, legfejlettebb technológia alkalmazásával jó minőségű (többnyire digitalizált) képi adatbankot hoznak létre. Ezt az adatbankot lehet felhasználni arra, hogy a reprodukciók különféle fajtáit – pl. videólemezeket, albumokat, könyveket, képeslapokat, mikrofilmet – állítsanak

elő, és ezeket a lehető legszélesebb körben terjesszék. A másolatok eladásából származó bevételt visszaforgatják a programba; többek között az eredeti dokumentumok restaurálására és megfelelő raktári körülmények kialakítására lehet fordítani. A másolatok széleskörű hozzáférhetősége révén az eredeti dokumentumok használatát jelentősen csökkenteni lehet.

A „Memory of the World” program *nemzetközi tanácsadó testülete* tavaly szeptemberben, Pultuskban (Lengyelország) tartott első ülésén azt ajánlotta, hogy a dokumentumörökség fogalmát terjesszék ki: a könyvtárakban és levéltárakban őrzött kéziratok és más ritka és értékes írott dokumentumok mellett foglalja magában a bármilyen más hordozón lévő dokumentumokat is, így az audiovizuális dokumentumokat, a számítógépes adatokat és a szóbeli hagyományokat, amelyeknek fontossága helyenként eltérő. A védelem ezeken a területeken fontos és sürgős lehet, ha meg akarják előzni a kollektív amnéziát.

A programnak *tudatosítania* kell a *kormányokban* azt, hogy felelősek az ország dokumentum-örökségének megvédéséért, biztosítaniuk kell az ilyen irányú tevékenység lehetőségét, támogatniuk kell a szakmai, nemzeti, regionális és nemzetközi szervezeteket, és ösztönözni a kezdeményezéseket.

Az UNESCO-n belül a General Information Programme által szervezett új tevékenység a tervek szerint három szintű lesz:

1. A *nemzetközi tanácsadó testület* irányítja a program egészének tervezését és megvalósítását, ajánlásokat készít az anyagi források felkutatására, a pénz kihelyezésére és a kiválasztott tervezeteknek a „Memory of the World” emblémával való ellátására.

2. *Nemzeti bizottságok* felállítása. A nemzeti bizottságok választják ki egy-egy országban azokat a tervezeteket, amelyek megfelelnek a program kritériumainak, és benyújtják azokat a nemzetközi testületeknek. A nemzeti bizottságokat a tervezetek kialakításában aktívan közreműködő szakemberekből és a felhasználók képviselőiből fogják megalakítani.

3. Amikor szükséges, *regionális bizottságot* hoznak létre, hogy kiválassza a regionális jellegű tervezeteket, a helyi jellemzők figyelembe vételével, a nemzetközi testületnek való előterjesztés céljával.

A programban együtt kell működniük szakembereknek, felhasználóknak, szakmai testületeknek, köz- és magán szervezeteknek és intézményeknek a tervezetek elvi előkészítésében, és be kell vonniuk olyan társaságokat, cégeket, vállalatokat is, amelyek technikai és pénzügyi segítséget tudnak adni.

A dokumentumok kiválasztásának kritériumai

A pultuski találkozó ajánlásaiban az alábbiakat fogalmazta meg gyűjtemények és állományok, illetve egyes dokumentumok számára, a „Memory of the World” programba való bekerülés kritériumaként (a felsorolás sorrendje nem jelent fontossági sorrendet, és a kritériumokat egymással kombinálni kell).

1. *Tudományos-tartalmi kritériumok*: – kodiológiai vagy tipográfiai jelentőség; irodalmi fontosság; a nemzet vagy a régió számára nagyjelentőségű eseménnyel kapcsolatos dokumentumok; a dokumentum történeti jelentősége; a gyűjtemények és állományok pótolhatatlansága, azok elvesztése esetén.

2. *Fizikai kritériumok:* – a dokumentum anyagának és/vagy külső megjelenésének jelentősége, mit technológiai emlékként meg kell őrizni (bármilyen állapotban legyen is); esztétikai és művészi jelentőség (kötés, díszítés stb, elemek); az anyagi összetétel egyedisége; a gyűjtemény – rossz – fizikai állapota.

3. *Kontextuális kritériumok:* – a dokumentumok egy bizonyos együttesének fontossága; egy bizonyos dokumentumegyüttes léte egy bizonyos helyen (a gyűjtemény mellett az épület vagy a helyiség is megőrzendő).

4. *Veszélyes helyzetre vonatkozó kritériumok:* – a dokumentumok sürgős mentése szükséges, ha azokat az előrejelzések alapján komoly veszély fenyegeti; besorolás sürgős mentés esetén; a használat és az ellenőrizetlen használat gyakorisága, amely a rongálás lehetősége miatt veszélyezteti az állományokat.

Az ajánlások szerint elsőbbséget fognak élvezni olyan tervezetek, amelyeknek regionális vagy nemzetközi vonatkozásai is vannak. Különös figyelmet fognak szentelni a kisebbségeknek és kultúrájuknak, valamint annak, hogy rekonstruálják olyan népek „emlékezetét”, amelyeknek gyűjteményei más országokba kerültek, vagy szétszóródtak.

Technikai összefüggések. Mint arról már volt szó, a „Memory of the World” program két alapelve – a dokumentumok, állományok és gyűjtemények megőrzése és hozzáférhetőségük demokratizálása – szorosan összefügg, és egymást feltételezi: amennyiben a hozzáférhetőség más hordozón biztosítva van, az eredetit jobban meg lehet őrizni, ugyanakkor csak a megőrzés révén lehet a hozzáférhetőséget szélesíteni. A „Memory of the World” programon belül minden tervezet megvalósításának a következő lényeges lépései vannak: a dokumentumok kiválasztása és előkészítése; annak biztosítása, hogy megfelelő fizikai körülmények között legyenek elhelyezve; lefényképezésük, ha szükséges; digitalizálásuk, leírásuk és annotálásuk; annak biztosítása, hogy – ha szükséges – az e munkát végző

emberek a megfelelő ad hoc képzést megkapják; a bibliográfiai leírásoknak vagy magának a szövegnek a lefordítása; a keletkező termék terjesztése, a lehető leg-szélesebb körben.

Két albizottságot állítottak föl a programban használható technológiák rendszeres értékelésére és a program termékei marketing és eladási módszereinek tanulmányozására.

Az UNESCO mint koordinátor és katalizátor akar ebben a programban szerepelni; e szerepének betöltése érdekében három, rendszeresen karbantartott adatbázist terveztek létrehozni az IFLA-val és az ICA-val, valamint más, kompetens szakmai testülettel együttműködésben. Ezek a következők lesznek:

- lista azon könyvtári gyűjteményekről és levéltári állományokról, amelyek helyrehozhatatlan károkat szenvedtek;
- a dokumentum-örökség védelmével kapcsolatban jelenleg folyó tevékenységek leltára;
- a veszélyeztetett könyvtári gyűjtemények és levéltári állományok világlistája (ezt a későbbiekben elvetették, mert a veszélyeztetettséget nem lehet meghatározni és időbeli korlátok közé szorítani – minden gyűjtemény potenciálisan veszélyeztetett).

Jogi és pénzügyi keretek

A jogi keretek megteremtése feltétlenül szükséges, ha a „Memory of the World” programot helyesen elszámolható módon akarják irányítani. A karakternek azonban megfelelően rugalmasnak kell maradnia ahhoz, hogy minden projekt eredetisége fennmaradjon, és hogy figyelembe vehessék a nemzetközi törvénykezések sokféleségét. Lényeges, hogy a gyűjtemények és állományok tulajdonosainak a jogait minden tervezet esetében tiszteletben tartsák, és hogy a tulajdonosok, valamint a technikai és kereskedelmi felhasználók közötti viszony világosan meg legyen határozva, különös tekintettel arra, hogy a jogokat megosszák a különböző partnerek között. Meg kell határozni az előállított képek tulajdonjogát és a képekből keletkezett termékek eladásából származó nyereség elosztását.

A pénzügyi támogatás céljára nemzetközi alapot fognak létesíteni az UNESCO-n belül, hogy a program egyes tervezeteit támogatni tudják anyagilag. Az elfogadott kritériumoknak megfelelő más projektek is használhatják majd a „Memory of the World” címkét anélkül, hogy szükségszerűen részesüljenek az UNESCO vagy az alap támogatásából.

Minden „Memory of the World” tervezet önmagában teljesség lesz, különösen, ami az anyagi részét illeti: minden projektnek pénzügyi egyensúlyt kell létrehoznia a befektetések és a befolyó pénzeszegek között. Ezt az egyensúlyt nem lehet szponzorok, technikai és pénzügyi partnerek részvétele nélkül elérni. A partnerek felkutatása ezért fontos, meghatározó mozzanata a „Memory of the World” tervezeteknek.

Néhány, már folyamatban lévő projekt

1. *Prága.* A demonstrációs CD-ROM, amit a cseh nemzeti könyvtár készített az UNESCO-val és az Albertina Ltd. céggel együttműködve, bemutatja a könyvtár történeti gyűjteményének néhány legértékesebb kéziratát és más dokumentumát. Ezekből a művekből mintákat tartalmaz a lemez cseh, angol és francia nyelvű megjegyzésekkel. A könyvtár azt is tervezi, hogy néhány nagyon értékes egységet egy lemezsorozaton teljes terjedelmében rögzít. Így a cseh nemzeti könyvtár kincsei hozzáférhetővé válnak, anélkül, hogy az eredeti példányokat használnák.

2. *Szent Szófia.* Egy bolgár és francia írókból álló csoport tervei szerint, a „Szent Szófia” tervezet egy bolgár kéziratokból és fényképekből összeállított multimédia kiadvány-kísérlet lesz, egy CD-n kiadva. Az a szándék, hogy megidézék Bulgária fővárosa védőszentjének, Szent Szófiának szimbolikus alakját, a bolgár történelem, irodalom és kultúra 11–17. századi emlékei segítségével. A kiadványon szerepelni fog a kéziratok nyomtatott átírása ó-bolgár és fordítások modern bolgár nyelven, franciául és – amennyiben létezik – angol fordításban is.

3. *A Radziwill krónika.* Ez az igen nagy jelentőségű mű, amely ritka példája az illusztrált középkori orosz krónikának, felvázolja az európai népek eredetét és leírja történelmük kiemelkedő eseményeit, valamint majdnem 60 miniatúrán és rajzon ábrázolja a legfontosabb 13. századi európai épületeket.

Néhány meglehetősen sikertelen kísérlet történt már arra, hogy fakszimilét adjanak ki a kódexről. Jelenleg egy CD-ROM prototípust készítenek az UNESCO, a Library of Congress és az Orosz Tudományos Akadémia szentpétervári könyvtára – ahol a Radziwill krónikát őrzik – közötti szoros együttműködésben.

A projekt révén ez a kiemelkedő mű hozzáférhetővé válik a nagyközönség és a kutatók számára Oroszországban, Közép- és Kelet-Európában és az egész világon.

4. *A Sana'a kéziratok.* 1972-ben, egy nagy eső után, a Sana'a-i nagy mecset falának egy része összeomlott. A tetőn végzett munka pergamen és papír kézirat töredékeket hozott napvilágra, amelyeket az ősidőkben a mennyezetbe rejtettek el. A töredékek kb. 1000 különböző kötetet reprezentálnak, és többségük a Korán részleteit tartalmazza. Koruknál fogva, az arab nyelvnek nyelvészeti, vallási és paleográfiai szempontból való tanulmányozhatósága miatt jelentősek.

A töredékek megfelelő elhelyezéséhez, restaurálásához, kutatásához Németország és az amerikai Getty Intézet jelentős segítséget nyújtott. Egy UNESCO szakértő küldöttség a helyszínen vizsgálta meg annak lehetőségét, hogy a jemeni gyűjteményt a „Memory of the World” programba illesszék. A vizsgálat során látott kézirat-gyűjtemény kivételesen gazdag; történeti, régészeti, tudományos és dokumentum-értéke révén minden olyan tulajdonsággal rendelkezik, ami az örökségi státusra érdemesíti. Nemzeti bizottságot állítottak fel a projekt céljaira legalkalmasabb dokumentumok kiválasztására. Először egy dokumentációs lemezt készítenek Korán töredékekből kiválasztott kéziratokból.

5. *Ibér-Amerika emlékezete.* 1992 novemberében Ibér-Amerika nemzeti könyvtárainak egyesülete (ABINIA) benyújtott az UNESCO „Memory of the World” programjához egy tervezetet „Memoria de Iberoamerica” címmel. A tervezet – amelyben hét ország (Brazília, Costa Rica, Kolumbia, Kuba, Nicaragua,

Puerto Rico és Venezuela) vesz részt – célja, hogy megvédje Latin-Amerika 19. századi nyomtatott sajtóját, és jobban hozzáférhetővé tegyék a történészek és más kutatók/érdeklődők számára.

Eddig kb. 2000 hírlap és más sajtótermék címjegyzékét készítették el számítógépes formában. A projekt fázisában a felsorolt gyűjtemények konzerválását és mikrofilmre vételét fogják megszervezni, tekintetbe véve a nemzeti könyvtárak közötti cserét, kiállítások rendezését és speciális kiadványokat is.

Regionális konzultáció a közép- és kelet-európai országok dokumentum-örökségének védelmére és restaurálására

A „Memory of the World” nemzetközi tanácsadó testülete 1993 szeptemberében Pultuskban rendezett első tanácskozásával egyidejűleg, azzal részben közösen tartott regionális konzultáción 16 közép- és kelet-európai résztvevő (könyvtárakból és levéltárakból) és hét megfigyelő volt jelen. A képviselt országok a következők voltak: Bulgária, Cseh Köztársaság, Fehéroroszország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Magyarország, Orosz Föderáció, Románia, Ukrajna. A regionális konzultáció résztvevői a nemzetközi tanácsadó testülettel közös plenáris nyitó és záró ülésen ismerkedtek meg a „Memory of the World” programmal, együttműködtek a kritériumok kialakításában és az ajánlások megfogalmazásában. A regionális konzultáció során minden ország képviselője ismertette az országáról készített beszámolót, amelynek fő témakörei a következők voltak: történeti körvonalak; az ország írott örökségének megóvása – eredmények és problémák (ezen belül a gyűjtemények rövid leírása; az állományvé-

delem helyzete, eredményei és problémái); pénzszerzési stratégiák; az országon és a régióon belüli együttműködés; kiválasztott kritériumok; javaslatok a nemzeti örökség részét képező veszélyeztetett dokumentumokra, amelyek a „Memory of the World” programba tarthatnának; észrevételek a program koncepcióját illetően. A nemzeti beszámolók teljes képet nyújtottak az írott kulturális örökség nagyságáról, jelentőségéről, állapotáról, a védelem alkalmazott módszereiről és a problémákról a térség országaiban.

Néhány közös jellemző és ajánlás is megfogalmazódott:

- az írott örökség történeti gyűjteményeinek állományvédelme és raktározási helyzete egyik országban sem kielégítő;
- a dokumentumok nagy – néhol túlnyomó – része sürgősen restaurálásra szorul;
- a konzerválást és restaurálást sürgősen fejleszteni kellene több országban, és ehhez elsősorban a kis, újonnan függetlenné vált országok – pl. a balti államok – segítséget várnak;
- az írott kulturális örökség jogi védelmének érdekében közvetlenül a restaurálásra és konzerválásra vonatkozó törvényeket kellene alkotni;
- regionális munkacsoportot kellene létrehozni az állományvédelem és restaurálás területén, különös tekintettel a szakemberek képzésére és az állományvédelmet és hozzáférhetőséget elősegítő új technológiák elterjesztésére.

Kastaly Beatrix

A Balatonfüredi Városi Könyvtár állománygyarapítási gyakorlata

Írásom a nyári körmendi könyvtáros vándorgyűlésen elhangzott korreferátumom vázlatára alapján, felkérésre készült. Szerettem volna ennél sokkal összerendezettebb formában közreadni a szakmában eltöltött 15 év alatt felgyülemlett tapasztalataimat, de erre az eseménydús augusztus nem adott elég időt.

Könyvtárunk nyáron nem tart szünetet, táborozások szervezésével, az iskolák tankönyvellátásának bonyolításával próbálja meg hasznosabbá tenni magát. Az is ennek a hónapnak eseménye volt, hogy Kossuth könyvesbolt nyílt a könyvtárunkban.

A vándorgyűlésre a vázlat összehasonlítása még viszonylag könnyebben ment, mint a mondandó mostani kibontása. Amiért mégis vállaltam talán az, hogy más könyvtárak is meríthetnek belőle ötleteket. Ötleteket arra, hogy legyőzzük átmeneti kiszolgáltatottságunkat. Céлом semmiképp sem az, hogy a hagyományos módszerekkel eredményes munkát végző könyvtárakkal kiássam a csatabárdot.

A kezdetek

Állománygyarapító munkánk 1990-ig a TÉKA szolgáltatásain alapult. Átnéztük az általuk kiadott – egyre kevesebb választékot kínáló – jegyzéket, elolvastuk a részletekbe menő, de egyre homályosabb végbizonyítványt kiállító ismertetéseiket, megnéztük, de egyre inkább nem vettük figyelembe a könyvek sorsát eldönteni hivatott minősítő jeleket. Néhány hónap elteltével pedig örömmel fogadtuk befektetett munkánk kései gyümölcsseit, a könyveket, melyek kíséretében eljutottak hozzánk a nemzetközi szabványoknak is megfelelő címléírásokkal ellátott katalóguscédulák is. Az MNB és a Könyvvilág, vagy a Honismeret és Köznevelés alapján elküldtünk még év közben egy-egy rendelést, de számuk nem volt jelentős.

A könyvszakmában bekövetkezett – társadalmi átalakulást követő – változások azonban begyűrűztek a könyvtárak meghitt világába, s minket legalábbis megkísértettek.

A könyvpiac soha nem látott kínálattal és minőséggel kezdett bennünket elkápráztatni. A könyvterjesztés átmeneti összeomlása miatt pedig az új, és igen hasznos Könyvpiac újság hasábjain egyre-másra jelentek meg a könyvek értékesítésével küzdő kiadók ajánlásai. Az emberiség krónikája című könyv kapcsán szembekerültünk először azzal a ténnyel, hogy 28%-kal olcsóbban hozzájuthatunk ehhez – az akkor még igen drágának számító – könyvhöz, ha ügyesek vagyunk, azaz vállaljuk, hogy értékesítsünk pár darabot. Ezután jött az Ezerarcú világunk sorozat első kötete, s lassacskán gyarapodni kezdtek üzleti partnereink és némiképp tapasztalataink is. A pénzügyi bonyolítást is szabályozni kellett, jött az ÁFA, az árengedmények kiszámítása. Önállóan gazdálkodó intézménnyé válásunk és az a tény, hogy fenntartó önkormányzatunk jóváhagyta, hogy vállalkozási tevékenységként végezhessük a könyvértékesítést, nagyon sokat segített. Az is jelentős lépés volt, hogy a feldolgozó munkát végző munkatársak nem estek kétségbe attól, hogy ők maguk készítsék el a könyvek címléírását, szakozását és tárgyszavazását. Nem kevés könyvét!

Ezért ment könnyen a leválás a Könyvtárellátóvá átalakult TÉKÁ-ról. Amelynek talán most először fel kellett mérnie egyedülálló könyvtári szolgáltatásainak költségeit, s ezzel szembesítenie kellett önmagát és a könyvtárakat is. Egyre lehetetlenebb helyzetet teremtett az is, hogy vállalt könyvtári szolgáltatásainak egy részét csak külső segítséggel tudta megoldani, s az együttműködési kapcsolatai pedig igencsak megromlottak.

Mialatt önmagával és másokkal vívta csatáit a könyvtárak aggódó – ritkán ellendrukker – figyelmével a háta mögött, nem vette észre, hogy a könyvtáraknál kopogtak mások, akik cédulát ugyan adni nem tudnak, de jelentős árengedményt igen. A Könyvpiacban sorra jelentek meg az ajánlatok. Legvégül megjelent egy olyan vállalkozás is, amely cédulát is ígért. Ezt azért hangsúlyozom, mert sajnos ma a számítógépek korában is ott tartunk, hogy a legtöbb könyvtár csak és kizárólag a központi cédulakatalóguson alapuló könyvtári ellátást biztosító vállalkozást tudja elfogadni. A szakma túlhangsúlyozta a dokumentumok feltárásának formai elemeit, bonyolult ETO jelzetek halmazával látta el a könyveket, ugyanakkor az ennél sokkal fontosabb tárgyszóalkotás háttérbe szorult. Ezért vált idegenné, megoldatlanná a könyvtárosok számára a könyvek egyedi feldolgozása, s

ezért váltak kiszolgáltatottá. Kiszolgáltatottjaivá a Könyvtárellátónak és az OSZK központi szolgáltatásokat végző osztályának. És akkor itt és most még nagyon sok szakmai kérdést lehetne érinteni, de visszatérek az állománygyarapításhoz.

Tehát elkezdjük elszakítani a köldökszínórt, s egyre több könyvet, egyre nagyobb árengedménnyel – hivatalos árréssel –, szereztünk be. Az anyagi szempontok mellett az is segítette munkánkat, hogy könyvtárunk kollektívája elfogadta azt, hogy nem nevelnünk, hanem szolgáltatnunk kell. Az értékek vállalása és őrzése mellett feladatunk az olvasói igények kielégítése is, noha a kettő leggyakrabban nem esik egybe. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy épp ezért úgy a rendelés, mint a könyvek feldolgozása, avagy az értékesítés csapatmunka. Mindenkinek együtt kell működnie a másikkal egy közös cél érdekében. Talán kis létszámunk (akkoriban 15 fő) és fiatalságunk is (átlag 30 év) segített abban, hogy megteremtjük a vállalkozó könyvtár kezdeti és esendő modelljét.

A jelen

Mára kialakultak az üzleti kapcsolataink. A felsorolás eddigi tapasztalataink alapján egyben minősítése is a bennünket ellátó könyvterjesztőknek.

A *Líra és Lant* a legrégebbi partnerünk. 1993-ban a 3574 beszerzett könyvből 887 db-ot náluk vásároltunk. Legelőször és a leginformatívabb ismertetésekkel jelzi az új könyveket. Átlag 20% engedményt ad a könyvtárnak az újdonságokból, a régebbi könyveket még nagyobb engedménnyel ajánlja.

A forgalmazott könyvek bemutatótermükben megtekinthetők, raktárunk egyben diszkont bolt is. A könyvkereskedelmi engedélyt a fenntartó által jóváhagyott irattal igazoló könyvtárnak megadja készpénzes vásárlás esetén a 28–32%-os kereskedelmi árrést.

A *Jeles és Társa* nem nagy alapterületű könyvkereskedés, de választéka az igényes és szép könyvekből nagyon jó. Forgalmazza a kézikönyveket, lexikonokat, szótárakat, atlaszokat, képzőművészeti albumokat, felnőtteknek, gyerekeknek szántat egyaránt. 35%-os árrést ad, ez a legmagasabb, amit könyvtárunk valaha kapott. A Jeles és Társa általában havonta kibocsátja forgalmazott könyvei listáját, a könyvekről ismertetést nem ad. Mindkét helyen gyors és figyelmes a kiszolgálás, kedvesek, barátságosak a kereskedők.

Harmadikként említem, bár rövid ideje állunk kapcsolatban velük, a *Kiadók Házát*. Csekély hírverés volt körülötte, pár kiadó ajánlatával indult, legutóbbi jegyzéke azonban magáért beszél. Átlag 30% engedményt ad, a rendelést követő 1–2 héten belül küldi a könyveket. Eladásra is érdemes tőlük beszerezni, mert nemcsak újdonságokat kínál, hanem pár hónappal előbb megjelent de az olvasó-vásárlók által keresett műveket is. Az év legkellemesebb meglepetése volt számunkra ez a vállalkozás!

Negyedik a sorban a *Könyvtárellátó*, ahol még mindig éves könyvbeszerzésünk 25%-át vásároljuk. Tőle azonban csak azokat a könyveket rendeljük meg, amelyek valószínűleg az előzőek nem kínálnak fel, és nekünk pedig szükségünk van a könyvekre. Ez azonban egyre ritkább.

Meleghezók (ill.: Heinzmann Emma)

A Könyvtárellátó késve hozza az újdonságokat, nem ad árengedményt, ezért csökken egyre a tőlük vásárolt könyvek száma.

Nagy volt a felhajtás, amikor létrejött az „ellenkönyvtárellátó”, a *Books in Print*. Kidolgozott ígéretrendszerével szemben magam kicsit szkeptikus voltam, de hinni szerettem volna benne. Hamar kiderült, hogy bizony cédulái nem használhatók, a határidőt tartani nem tudják, a könyveket késve kapjuk. Nem mérte fel igazán a cég, hogy mit vállalt. A 30%-os engedmény nem bírja el a többi szolgáltatást? Túl sok könyvtár jelentkezett, és ennyi pénz nem volt a vállalkozáshoz? Csak találgatni tudunk.

Ezekkel a nagyterjesztőkkel állunk kapcsolatban ezidáig, ami nem azt jelenti, hogy nincsenek mások.

Minden, a Könyvpiacban hirdető könyv-nagyterjesztőt érdemes felkeresni, ha idő van rá! A velük való kapcsolat csak egy szelete – igaz jelentős szelete – gyarapító munkánknak.

Ezen kívül tagjai vagyunk a *Magyar Könyvklubnak*, a *Századvég Könyvklubnak*. Rendszeresen rendelünk még az MNB, a Könyvvilág, a Könyvpiac alapján. A pedagógiai irodalmat a *Köznevelés* segítségével, a helytörténetet a *Honismeret* segítségével, az idegenforgalmi anyagot a *TTG Hungary* hirdetési alapján rendeljük meg. Ellenőrizzük beszerzésünket a *Teszt és Elite* magazinok listái alapján.

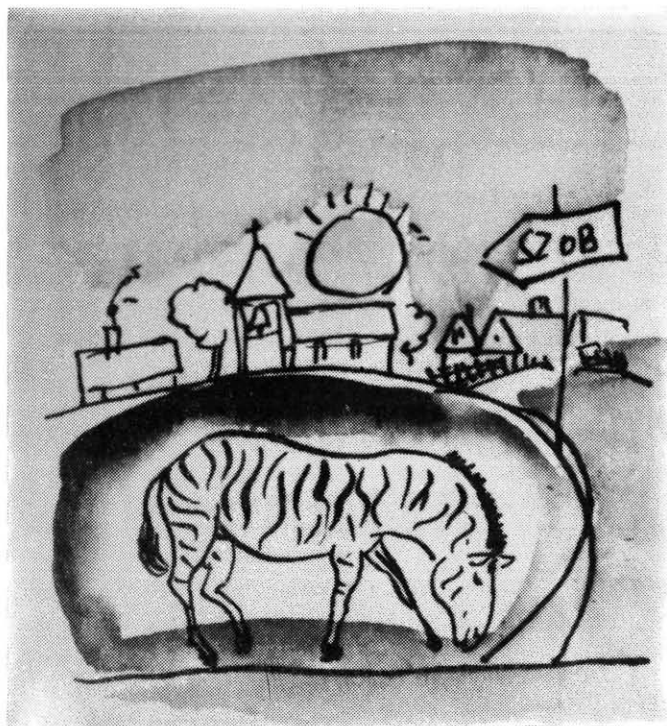
Az egyedi rendeléseknél nem az ár, hanem az érték, a hasznosság, a keresettség a döntő. A hírlapok átnézése pedig szükséges az ajánlások, ismertetések, elemzések miatt.

Nemcsak írásban rendelünk, hanem sokszor személyesen indulunk el könyvbeszerző utakra. A boltokban sok olyan értékes könyv található, amelyik egyik nagyterjesztőhöz sem jutott el. Mindig megállunk az aluljárók kirakatát megnézni. Sokszor megdöbbentő árkedvezménnyel kínálnak frissen megjelent műveket. A darab-darab elve működik, reméljük nem sokáig.

Jó kapcsolatunk van az antikváriumokkal, könyvaukciós irodákkal, árverésekre is járunk egy-egy ritka helytörténeti könyvért, gyönyörű, régi képeslapért. Minden hozzánk megküldött kiadói jegyzéket átnézünk.

Az állománygyarapítás – pedig eddig csak a könyvekről szóltam, az újságokról, videókról, CD-ről, a multimédiáról és egyéb beszerzésekről nem –, szerintem ma az egyik legnagyobb tájékozottságot, nyitottságot, rugalmasságot, felelősséget igénylő teljes munkaidőt kitevő munkakör a könyvtárban. Tájékozódni a piacon, érdemben dönteni egy-egy dokumentum beszerzéséről, nyilvántartani a rendelést, és nyomon követni, hogy abból mi jött meg, nehéz munka. Ismerni kell az állományt, az olvasók igényeit, használói szokásait, nyomon kell követni az avulást, rongálódást, figyelni kell a beszerzett művek forgását. Gyönyörű szakma a miénk, csak érteni kell hozzá, hogy élvezzük.

Állatkerti útmutató (ill.: Borsos Miklós)

Mielőtt a jövőbeni terveinket leírnám, néhány szóban szeretném összefoglalni az eddig leírtak lényegét.

Az állománygyarapításnál *alapelv*, hogy amire a könyvtárban szükség van, azt meg kell venni egy, de igény és lehetőség szerint több példányban.

Könyvek esetében szükség van az *információs irodalomra* a könyvtár tájékoztató állományába, az *értékálló irodalomra*, műfajra való tekintet nélkül, és a *sikerirodalomra*, amelyre tömeges olvasói igény van.

A sikerirodalom beszerzésénél törekedni kell arra, hogy az jelentős *árrésszel* kerüljön megvásárlásra, a megjelentetést követő legrövidebb időn belül.

Az információs és értékálló irodalomnál fő szempont az kell legyen, hogy olyan terjesztőtől rendeljük, aki *biztosan* beszerzi és szállítja nekünk.

Kerülni kell a szinte személyre szóló *rétegirodalom* beszerzését, a rövid lejáratú *aktuális rendszerirodalom* beszerzését, és azét az *aluljáró*, vagy *pavilon* irodalomét, amelynél nem tűnik fel, ha nem kerül be a könyvtár állományába, hiszen az egyik olyan, mint a másik.

A *rendelést* célszerű korszerűen, lehetőleg számítógéppel végezni, hogy elkerüljük a kettős beszerzést. A könyvek *feldolgozását* az integrált könyvtári számítógépes rendszer talán megoldja és egységesíti majd, addig is törekedni kell az olvasók, a felhasználók érdekében történő egyszerűsítésre, ami a formaiságot illeti, s a bővítésre, főként a *tárgyszavak* fontosságát emelném ki.

Mіндеzen munkák elvégzéséhez *elegendő* munkaóra van szükség ahhoz, hogy a gyorsan beszerzett könyvek ne álljanak hónapokig feldolgozatlanul a könyvtárban. Könyvtárunk esetében – amely egy kisváros könyvtára –, ez a létszám optimálisan 4 fő. Három egész, egy fél és két negyed munkaidős, azaz hat ember munkája. Fontos, hogy az intézmény önálló gazdálkodó legyen.

A jövő

Amit eddig leírtam, az ha igaz, már múlt idő. Könyvtárunk csatlakozott a Kossuth Kiadó franchise rendszeréhez, úgy, hogy annak egy, a költségvetési intézménynek megfelelő változatát dolgoztuk ki.

A jelen pénzügyi szabályozók ugyanis az önkormányzati támogatás mértékének 30%-ában határozzák meg azt a bevételt, amelyre a költségvetési intézmény vállalkozási tevékenységéből szert tehet.

Az együttműködés lényege. A Kossuth Kiadó boltot nyitott könyvtárunkban. A könyvtár a könyveit a boltból vásárolja. A Kiadó a könyvtárnak havi összeget fizet a terület használatáért, a bolti értékesítés után pedig jutalékot a könyvtárosoknak.

A könyvtár a boltból átlag 30%-os árrésszel szerzi be állományába a könyveket. A bolt könyvrendelését a könyvtár végzi. Részt vesz a kiadó kéthetenkénti újdonságismertető börzéin, amely a könyvpiaci kínálat 90%-át közvetíti. Ami nem kerül be a börzére, annak a megrendelésére is van mód a kiadón keresztül.

A bolt nemcsak a könyvtárnak nyújt kedvezményt, hanem a vásárlóknak is. A könyvtári tagoknak alanyi joggal jár 10% engedmény. Van részletfizetési lehetőség, könyvelőjegyzés, törzsvásárlói kedvezmény. A kiadó, a bolt alkalmanként 50%-os engedménnyel kínál könyveket.

Munkánk nem csökkent, sőt, de úgy érezzük, hogy megfelelő hozzáállásunk esetén ez az új forma mindenki számára jó lesz. Könyvtárnak, könyvtárosnak, olvasónak egyaránt. Az sem titkolt szándék, hogy ebbe más könyvtárakat is bevon majd a kiadó, de először a mi önként és dalolva vállalt kísérleti nyuláskodásunkon gyűjti a tapasztalatokat, finomítja a részleteket.

Ennyi fért egy cikk keretei közé. Igény esetén egy szakmai fórum keretében munkatársaimmal együtt szívesen vállalom a felmerült kérdések megválaszolását.

Györgyné Juhász Katalin

Melléklet

Beszerzési adatok a csoportos leltárkönyv alapján 1983–1994

1983 – 59 beszerzési tétel: – 85% Könyvtárellátó, – 10% egyedi rendelés 6 féle cégtől, – 5% központi Hírlap Iroda.

1993 – 279 beszerzési tétel: – 26% Könyvtárellátó, – 26% egyszeri egyedi rend. 71 féle cégtől, – 11% egyedi 8 féle cégtől, cégenként 4 alkalommal, – 7% Lira és Lant, – 7% egyedi rendelés 4 féle cégtől, cégenként 5 alkalommal, – 7% egyedi rendelés 10 féle cégtől, cégenként 2 alkalommal, – 6% egyedi rendelés 6 féle cégtől, cégenként 3 alkalommal, – 4% könyvesbolt helyben, – 3% Springer Hungarica.

A beszerzési tételcsoportnál egyértelműen kimutatható a Könyvtárellátó visszaesése. Ennek elsősorban oka az, hogy a vállalat semmiféle kedvezmény megadására nem hajlandó. A nekünk szükséges cédulákat pedig magunk is elő tudjuk állítani. A könyvekre sem kell várunk három hónapot.

Feltűnő az egyedi rendelések magas aránya, és az, hogy egy-egy cégtől többször rendelünk egy évben.

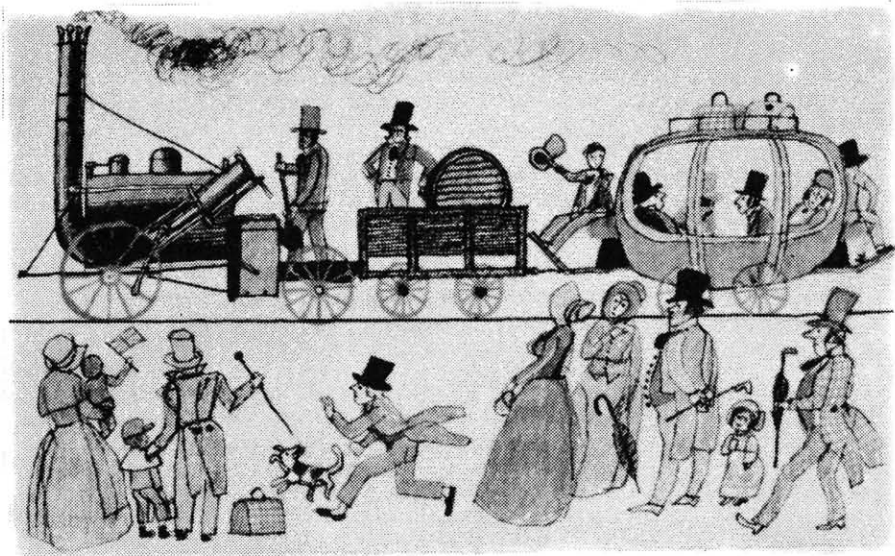
Magas aránya miatt önálló tétellé vált egy-egy kiadó, vagy vállalat (Lira és Lant, Únió, Springer, Hungarica, Zoom, Versal).

A helyi könyvesboltban vásárlásunk visszaesett, mivel kedvezményt nem tud adni.

A számok mögött az is ott van, hogy a könyvek 75%-át mi dolgozzuk fel!

Kölcsönzési szokások a kölcsönzött kötetek frissességét figyelembe véve (1994. július 19-iki mintavétel)

Gyerekek. A 764 beiratkozott gyerekolvasó közül 242 gyereknel van könyv kölcsönzésben (32%). A kint levő könyvek száma 715 db; 53%-a szépirodalom, 47%-a szakirodalom. 5 éven belül került beszerzésre a kikölcsönzött könyvek 76%-a.

Erdei Grünwald Mihály: Mindig laktunk valahol
(ill.: Würtz Ádám)

60 000-es leltári számú	269 db	38%
50 000-es leltári számú	271 db	38%
40 000-es leltári számú	80 db	11%
30 000-es leltári számú	47 db	7%
20 000-es leltári számú	29 db	4%
10 000-es leltári számú	19 db	2%

A kikölcsönzött szép- és szakirodalom arányának változása a leltári szám szerint:

60 000-es leltári számú	57% szép	43% szak
50 000-es leltári számú	47% szép	53% szak
40 000-es leltári számú	51% szép	49% szak
30 000-es leltári számú	50% szép	50% szak
20 000-es leltári számú	69% szép	31% szak
10 000-es leltári számú	74% szép	26% szak

Felnőttek. A 1081 beiratkozott felnőtt olvasó közül 587-nél van kölcsönzésben könyv (54%). Ezek száma 1170 db. 58% szépirodalom, 42% szakirodalom. 5 éven belül került beszerzésre a kikölcsönzött kötetek 59%-a.

60 000-es leltári számú	284 db	24%
50 000-es leltári számú	405 db	35%
40 000-es leltári számú	192 db	16%
30 000-es leltári számú	128 db	11%
20 000-es leltári számú	76 db	6%
10 000-es leltári számú	68 db	6%

A kölcsönzött köteteken belül a szép- és szakirodalom aránya a leltári számok csökkenő sorrendjében.

60 000-es leltári számú	64% szép	36% szak
50 000-es leltári számú	58% szép	42% szak
40 000-es leltári számú	60% szép	40% szak
30 000-es leltári számú	43% szép	57% szak
20 000-es leltári számú	46% szép	54% szak
10 000-es leltári számú	57% szép	43% szak

Két fontos dolog derül ki ebből a fejezetből. Egyik az, hogy túl sok könyvet tárolunk még mindig a polcokon. Bátran raktárba, vagy törlésre kerülhet az a könyv, amelyet öt éve senki nem vett a kezébe. De legalábbis ne három példányban díszeljen a polcon.

Másik, hogy az olvasók a friss irodalmat keresik, legyen az szak- vagy akár szépirodalom. A szakirodalomnál a régi műveket a gyerekek alig kölcsönzik, jobban befolyásolja őket a kötet megjelenési formája. Elő könyvtárat és nem raktárat kell építenünk.

Beszertett kötetek számának vizsgálata

1983	1997 db könyv	1873 ebből a Könyvtárellátótól
1993	3574 db könyv	887 db Lira és Lant
		865 db Könyvtárellátó
		779 db Könyvesbolt
		115 db Harang Bt.
		59 db Könyvklub
		<hr/>
		2705 db = 75%

A beszerzett könyvek száma csaknem kétszeresére nőtt, a Könyvtárellátótól beszerzettek száma pedig felére zsugorodott. A könyvek 75%-át zömmel három cégtől szereztük be. Csak a Lira és Lantnál beszerzett 887 kötet áránál 20%-ot takarítottunk meg!

Az 1993. évi beszerzések vizsgálata a beszerzett könyvek példányszáma szerint

2 példányban történő rendelés	426 cím	852 db
3 példányban történő rendelés	82 cím	246 db
4 példányban történő rendelés	17 cím	68 db
5 példányban történő rendelés	10 cím	50 db

A több példányos beszerzés az 1993. évi beszerzés 34%-a.

1 példányos beszerzés	2358 db	66%
2 példányos beszerzés	852 db	24%
3 példányos beszerzés	246 db	7%
4 példányos beszerzés	68 db	2%
5 példányos beszerzés	50 db	1%

A magyarországi könyvtermésből 2893 címet szereztünk be 1993-ban! Legalább a megjelent művek harmadát! Ennek 66%-át egy példányban vettük meg, 34%-ot több példányban. Nincs viszonyítási alapom, hogy ez jó-e, vagy sem, de

érdeemes egyszer mindenkinek megvizsgálni, hogy vajon a könyvtárban ez hogy alakul.

A beszerzett példány és beszerzési ár összefüggésének alakulása

<i>5 pld-os beszerzés esetén</i>	400 Ft felett	1 cím
	200 Ft felett	2 cím
	100 Ft felett	4 cím
	100 Ft alatt	3 cím
<i>4 pld-os beszerzés esetén</i>	300 Ft felett	1 cím
	200 Ft felett	5 cím
	100 Ft felett	9 cím
	100 Ft alatt	2 cím
<i>3 pld-os beszerzés esetén</i>	500 Ft felett	1 cím
	400 Ft felett	4 cím
	300 Ft felett	10 cím
	200 Ft felett	22 cím
	100 Ft felett	36 cím
	100 Ft alatt	9 cím

A beszerzési ár és példányszám között van összefüggés. Háromszáz forintot könyvnel akár 3 példányig is elmegyünk, főleg a gyermekkönyveknél és az iskolai segédanyagnál. Két példányt még a drága könyvekből is megkockáztatunk.

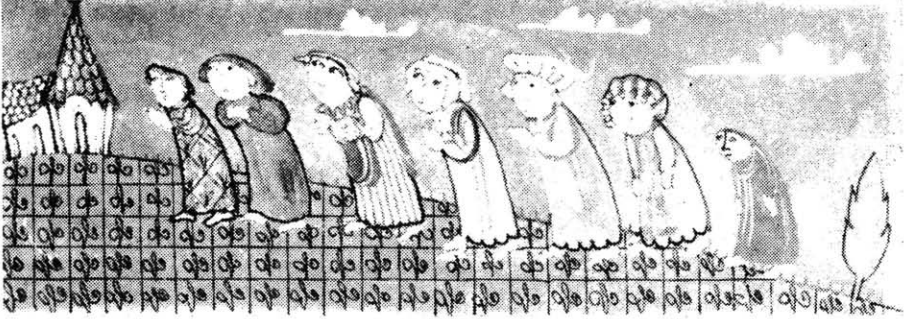
<i>2 pld-os beszerzés esetén</i>	2000 Ft felett	2 cím
	1000 Ft felett	8 cím
	800 Ft felett	2 cím
	600 Ft felett	17 cím
	500 Ft felett	13 cím
	400 Ft felett	36 cím
	300 Ft felett	52 cím
	200 Ft felett	116 cím
	100 Ft felett	134 cím
	100 Ft alatt	46 cím

A több példányban beszerzett drága könyvek listája

2 pld-ban beszerzett drága könyvek (500 Ft feletti ár.) Perspektíva, PC Tools 7.1, Az a 9 hónap, Töritréning, Légi vadászok, 55 híres csata, Hangszerek, Számítógépezés alapfokon, Kalauz a modern művészethez, M. történelem gyerekeknek, Az olasz irodalom története, Állatbékik.

600 Ft feletti ár. Filozófiai kisenciklopédia, Varázsszínpad, Állatlasz, Napkeleti mesék, MS DOS 6.0, A Balatonpart idegenforgalma, Kőzetek és ásványok, Cousteau kapitány, Az ősrobbanástól..., Ósi kultúrák, Történelmi arcképcsarnok, A magyar irodalom története, A m. olimpiai aranyérem, Képes magyar történelem, A tudományok világában, Mo. képes története, Erdő-mező növényei.

800 Ft feletti ár. A székely ősvárak története, Magyar-német étlapértelmező szótár.

A Boldogasszony papucs (ill.: Sinkó Veronika)

1000 Ft feletti ár. Nagy gitárkönyv, Európa története, A macskatartás kézikönyve, Királyok könyve, Világirodalmi lexikon 15., 16., 13., Magyar-német nagylexikon.

2000 Ft feletti ár. Sakk, Asztrológia, Magyar Irodalmi Lexikon A-Z.

3 példányban beszerezett drága könyvek. (300 Ft felett). Kutyakalauz, Kinderthemen, Angol nyelvtan, Mondják meg Zsófikának, Winnetou, Emberszabású majmok, Elefántok, Földrajzi album Mo., Érettségi témakörök (irodalom), (történelem).

400 Ft feletti ár. Kinderthemen, Lant és toll (szöveggyűjtemény), Angol nyelvtan, 77 híres dráma.

500 Ft feletti ár. Itt élned halnod kell.

4 pld-ban beszerezett drága könyvek. (200 Ft felett). A magyar szókinccs regénye, Helyesen írok, Öreg néne őzikéje, Földrajzi felfedezők, Szentek, boldogok.

300 Ft feletti ár. Öt világrész magyar vándorai.

5 példányban beszerezett drága könyvek.

200 Ft felett: Macskák, Egri csillagok.

400 Ft felett: Édes hazám fogadj szívedbe.

Volt valaha egy TÉKA, benne a Könyvtárellátóval, majd minden „összezavarodott”, ahogy *Tolsztoj* mondta volt. Hogy mi a helyzet a Könyvtárellátóval, azt mindahányan tudjuk. A volt TÉKA egy része, egy bizonyos Könyvesház Kft. mindenestre megújult, megvan. Kapuit, ünnepélyes keretek között, 1994. augusztus 30-án nyitotta meg, az áruház (Könyvesház) ünnepélyes megnyitóját maga *Török András*, helyettes kulturális államtitkár tartotta. Hogy mi is legyen ez a ház, ez a Kft., arról közelesem ügyvezető igazgatóját, *Ronga Józsefet* fogjuk kifaggatni.

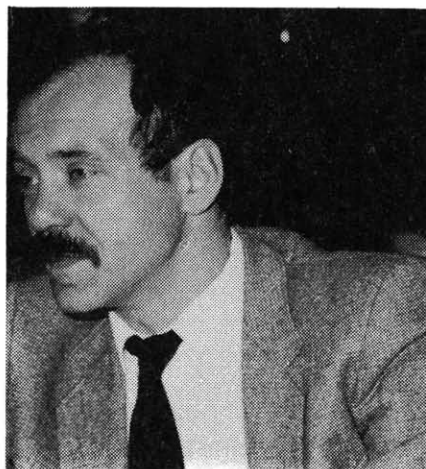
Könyvjellegű CD-ROM-ok – multimédia világ a könyvtárakban?

*Beszélgetés Kocsis András Sándorral,
a Kossuth Könyvkiadó vezérigazgatójával*

CD-ROM multimédia címmel, 94/1-es számozással csinos, színes kis füzetet bocsátott ki a Kossuth Könyvkiadó. Ennek előszavából szemelgetünk néhány ínycsiklandó részletet: „Mit szólnának az olyan földrajzi atlaszhoz, amelyben az adott országról szóló, tetszés szerint megkereshető szöveg mellett mozgóképen jelennek meg annak legérdekesebb tájegységei, népszokásai, történelmének nagy alakjai, megszólal himnusza, jellegzetes népzeneje stb.?” ... „Ma... egész Európában az a helyzet, hogy multimédia-tárak szinte kizárólag a számítógép hardver- és szoftverforgalmazóknál találhatók, ill. vásárolhatók, s ezek

nagy része tartalmában is főként számítógépes anyag. Ám az átlagember, ha nyelvet tanul... vagy éppen csillagászati ismereteit szeretné bővíteni, nem a komputerüzletbe, hanem a könyvesboltba megy. Márpedig a világon kapható CD-ROM-ok igen jelentős része... könyvjellegű” ... „A Kossuth Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. azért döntött úgy, hogy belefog az – egyelőre külföldi – CD-ROM-ok forgalmazásába, mert úgy véli, itt az ideje – méghozzá Magyarországon is –, hogy ez a rendkívüli erejű oktató és szórakoztató eszköz a számítógépes környezetből átkerüljön a könyves világba is. Ezért felvettük a kapcsolatot a világ néhány nagyobb és kisebb CD-ROM-kiadójával és -terjesztőjével, s az ő kínálatukból válogattunk olyan anyagokat, amelyekről úgy véljük, eredeti nyelven is érdeklődésre tarthatnak számot Magyarországon, mind bizonyos intézmények – könyvtárak, iskolák, tudományos intézetek stb. – mind pedig az otthon számítógépet használó olvasók körében... Terveink szerint negyedévenként folyamatosan megjelentetjük CD-ROM multimédia-katalógusunkat”.

E passzusokat olvasva, természetesen felébredt bennünk a vágy, kifaggatni a Kossuth Könyvkiadó igazgatóját terveiről, szándékairól. Természetesen aziránt is érdekeltünk, hogyan vészelte át a kiadó a rendszerváltást, hogyan jutott el a párt hivatalos kiadójától mai profiljáig, ezen belül addig, hogy elsőként indítson nagyszabású multimédia-kampányt, ráadásul elsősorban a könyvtárakra számítva.

– *Vezérigazgató úr, hogyan alakult a Kossuth Könyvkiadó sorsa – mondjuk – 1990-től?*

– 1990-ig a kiadó az MSZMP vállalata volt, akkor került ide az új vezetés, magam is akkor jöttem ide, azzal a céllal, hogy olyan üzletpolitikát alakítsak ki, amelynek révén élet- és működőképes szervezetté válik a Kossuth Könyvkiadó. Nem volt könnyű feladat, hiszen egy árva fillérre sem számíhattunk senkitől. A tulajdonos jelenleg is a szocialista párt, de a kiadó átalakult kft-vé. Van egy kc-difikált, írásban is rögzített határozat arról, hogy privatizáljuk a kiadót, mihelyst olyan vevőt találunk, aki azt a fajta üzleti filozófiát vallja, amit mi, aki céljainkat elfogadja. Amikor én idejöttem, az volt a feltételem, hogy gazdálkodási kérdésekbe, üzletpolitikába semmilyen külső beleszólást nem engedek. A feladatom az volt, hogy a cég ne omoljon össze, hogy ne temesse maga alá a mintegy háromszázmilliós készlet. Ők tudomásul vették az én feltételeimet, én pedig tudomásul vettem, hogy egy árva fillért sem fogok kapni, mert nincs. A megállapodást mindkét fél végtelenül korrektül betartotta.

– *Talán megjegyezhetjük, hogy nem nehéz betartani egy olyan megállapodást, amelynek az a veleje, hogy egy fillért sem adnak.*

– Azt azonban már nehezebb, hogy ne szóljanak bele a kiadásba. Ha megnézik a Kossuth kiadványait, igazán nem mondanák meg, hogy egy pártkiadó kiadványairól van szó. Visszafogták magukat attól, hogy beleszóljanak a kiadandó művek listáiba. Sőt. Adott esetekben azokat is visszafogták, akiknek lett volna ilyesmire ingerenciájuk.

– *Ez gyönyörű. De hogyan is állt föl a kiadó, milyenné vált az új üzletfilozófia nyomán?*

– A kiadó divizionális elven, lényegében egy háromlábú holding mintájára működik. Mindenekelőtt persze a nemlétező tőkét koncentráltuk. 90–91-ben divat volt szétszabdálni a cégeket, kft-síteni belőle mindent. Száz ember menjen a fenébe, a többi harmincnak isteni dolga lesz. Mi az abszolút ellentétes formát választottuk. Ide csak hozni lehetett, kivinni-kivenni egy fillért sem. Hogy hogyan áll most a kiadó? Mint mondtam, három lábon. Van maga a kiadó, mint köztudott, ez nem tartozik a kisebbek közé. Számítógépes háttérrel dolgozunk, gyakorlatilag minden könyvünk nyomdai anyagát mi magunk készítjük el, filmen, pauszon, attól függ. A második láb, vagy divízió a nyomda. Egyre több kiadványunkat a saját nyomdánkban állítjuk elő, és persze a nyomdának sok külső megrendelése is van. A harmadik láb a kereskedelem, ezzel volt a legtöbb problémánk. Három éve kidolgoztuk az ún. franchise rendszert, erre nagyon büszkék vagyunk, azért is, mert Magyarországon ez volt az első, mármint saját fejlesztésű és magyar tulajdonú rendszer. Kulturális téren Európában sem sok ilyen van. De szükség volt rá, hiszen elvesztettük a könyvesbolti infrastruktúránk több mint hatvan százalékát. A jelen pillanatban 35 bolt tartozik a Kossuth üzletláncához, ebből húsz már franchise rendszerben működik. Mi elsősorban a 10–15 ezres vidéki városok iránt érdeklődünk, és nem a nagy, hanem az ötven-hatvan négyzetméteres boltok iránt. Ahol széles körű szolgáltatásokat nyújtanak. A rendszert persze nem könnyű működtetni, mert a szolgáltatási igények, s maguk a boltok is nagyon különbözőek. Erről pl. a balatonfürediek, a Balatonfüredi Városi Könyvtár is tudna szólni. (*Györgyné Juhász Katalin* cikke e számunkban olvasható – A szerk.) Mi egy komplex marketing rendszert működtetünk, az összes

Az elrabolt királykisasszony (ill.: Elek Livia)

szükséges útmutatókkal, űrlapokkal, lehetséges variációkkal stb. Fontos elemek például az előfizetési, előjegyzési, részletfizetési rendszer, törzsvásárlói igazolvány, halasztott fizetés, piaci információ stb. Ha a franchise partner hitelt kíván felvenni, mi lépünk fel garantorként, nem kell a partnerünknek semmijét sem elzálogosítania. A jelentkezők száma folyamatosan nő, most is négy-öt bolttal állunk tárgyalásban.

Persze nem mindenkinek tetszik a mi szisztémánk. Sokszor kapok kollégáktól, más kiadók embereitől gúnyos megjegyzéseket. Azt mondom nekik: én biztos, hogy nem hordozom a bölcsek kövét a zsebemben, dehát mi ezt az utat választottuk. Ha ti másképp csináljátok, jó. Csak maradjatok talpon. Kívánom nektek, őszintén.

– *És mi történt azzal a mérhetetlen mennyiségű ballasztanyaggal, ami itt maradt?*

– Az már történelem. Ami menthető volt, azt fillérékért kiáruztuk. Amikor idejöttem 1990-ben, voltak címek, amikből húsz-harmincezer állt a raktáron. Volt olyan is, amiből ötvenhatezer példányunk volt. Persze ezeket a könyveket 100–120 ezer példányban adták ki. Ha ma ötezerben kiadunk egy könyvet, az már siker. És ezek javarészt nem politikai könyvek voltak, persze voltak politikaiak is. Ezt is, azt is be kellett zúzatni. Volt egy olyan belvárosi raktár, ahol semmi más nem volt, mint a hatvanas évek elején kiadott ún. piros sorozat könyvei. Nem nyúltak hozzá. Bezúzni nem merték, érthető okokból. Tartalmilag, szakmailag, könyvészetileg persze értéktelen művekről van szó. Hét-nyolc teherautóval tudtuk elvinni. A Marx-Engels-Lenin sorozatokból persze megpróbáltunk teljes sorozatokat összeállítani. Ezek értékek. Nyilvánvaló, hogy nagyon hosszú ideig ilyesmit nem fognak kiadni. Én szakemberekkel vizsgáltattam meg, hogy sorozatokhoz nem tartozó művek közül melyik önálló érték. Mert érték a teljes sorozat, de értékek a különálló értékes művek is. A többi... Azok mentek a zú-

dába. Így is óriási mennyiség volt. És a zúzda sem volt egyszerű. Én ragaszkodtam hozzá, hogy garatra menjenek. Minek felkínálni a témát az újságíróknak, hogy hegyekben állnak a klasszikusok. Mellesleg jegyzem meg, hogy az igazgató, aki végülis vállalta a zuzdásítási feltételeket, arra kért: hadd kapjon ő egy teljes sorozatot. Igaza volt, amit ő kért, az ma már érték. Holnap még inkább az lesz.

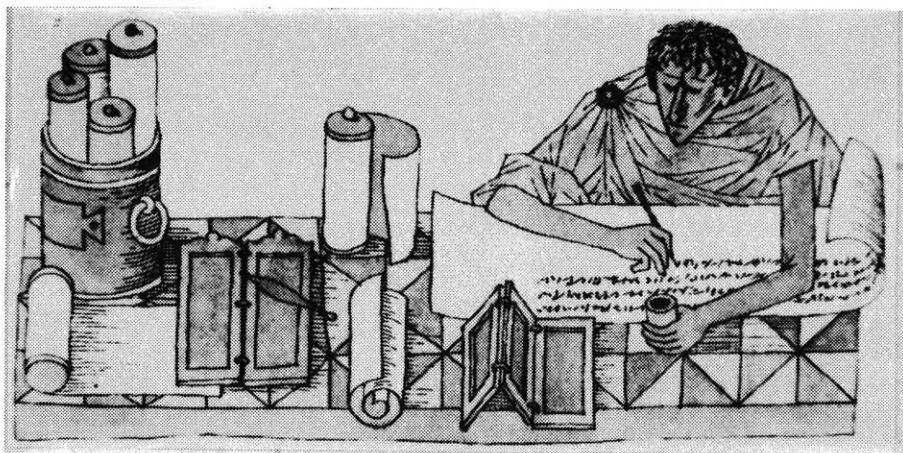
De ezen túlmenően is, a Kossuth első másfél éve iszonyú ámokfutás volt. A régi Kossuthnak ugyanis a pártházak voltak a terjesztői. Egyrészt ezek a pártházak más pártok házai lettek, másrészt ez az egész minden volt, csak nem kereskedelmi hálózat. Az első néhány év tehát szisztematikus fejlesztés jegyében telt el. Először lementünk a minimumig, azután – a franchise szisztéma jóvoltából – elkezdett fejlődni, talán úgy is mondhatom, elkezdjük fejleszteni az új hálózatot. A Kossuth név stigma volt. Sokan javasolták, kedves itteni kollégák is, hogy változtassunk nevet. Nos, én szociológus (is) vagyok, tudom, hogy az ilyesminek semmi értelme, sőt. Egy név, egy márka nagy kincs. Egy márkanév. A Kossuth nevet ismerik szerte a világban. Idén lesz a kiadó 50 éves. Ez egy konzervatív szakma. Az ötven éves múlt itt sokat jelent. Egy új nevet bevezetni szinte évtizedekbe telik. Szóval megmaradtunk a Kossuth névnél.

– *Nagy volt hát az út az első keserves lépésektől, évektől a CD-ROM-ig.*

– De szép is volt. Életem talán legszebb négy éve. Hisz vert helyzetből a legjobb győzni. Csodálatos munka volt, kiváló kollégákkal, munkatársakkal. És persze fölöttünk nem állt ott az ÁVÜ, nekem nem kellett harcolni a miniszteriummal, illetve csak mint az MKKE alelnökének, nem mint a Kossuth igazgatójának. De persze pénzt sem kaptunk, támogatást sem, egyetlen alapítványtól sem. A liberális színezetű alapítványoktól azért nem mert mi vagyunk a Kossuth, a másféléktől ugyanezért. Pedig, csak egyetlen példát mondok, a kétnyelvű Kolibri sorozatunk igazán megérdemelt volna valamilyen támogatást. Ha van kulturális misszió, akkor ennek a kiadása nyilván az volt. Nem beszélek róla, a könyvtárosok jól ismerik, tudják, hogyan reprezentálja a magyar irodalmat, magyar kultúrát az angolul és németül olvasók között, vagyis hát az egész világ előtt.

– *És hogyan jutottak el a CD-ROM-hoz?*

– Pontosan egy éve, nyáron vetődött fel az ötlet. Közismert, hogy milyen rettentően nehéz a magyar könyvpiac helyzete. Nálunk még mindig nagyon sokan és sokat olvasnak, de hát a kulturális szükségletek kielégítése az utolsó. Először enni, élni kell. A könyv az szükséges, de meg lehet lenni nélküle. Ez a helyzet mindenképp egy recesszív állapotot hozott létre. Volt egy bizonyos túlkínálat is, ami szintén veszélyes. Az utcai könyvárusítással egyáltalán nem azonos feltételek között működünk. Végig kellett hát gondolnunk alaposan azt a stratégiát, amittől az elkövetkező 10 évben talpon maradhat a kiadó. Mindegyik profilágunknál végiggondoltuk az alternatívákat. Ilyen alternatívaként merült fel a CD-ROM. Először persze azt kellett eldöntenünk, hogy CD-ROM-e, avagy CDI. Mint tudják, ez utóbbi a televízióhoz kapcsolható, egy speciális lejátszóval, aminek az ára mintegy 100 ezer forint. Ezért inkább a CD-ROM felé hajlottunk. Ami számítógépes berendezés ehhez kell, az már igen sok helyen, könyvtárakban, iskolákban, művelődési intézményeknél, de szép számmal magánosoknál is megtalálható. Lehet tehát piaca a CD-ROM-nak. És kivált annak a fajtájának, amelyet mi kínálunk. A könyvjellegű CD-ROM-nak. Mert a számítógépesek nem ezt a fajtát kínálják. Ők számítógépes anyagokat nyújtanak. Én azonban azt mondom, hogy

Könyves könyv (ill.: Rékassy Csaba)

nem autószerelő szeretnék lenni, hanem autózni akarok. Körülbelül ez a különbség. Az általunk kínált CD-ROM-ok információkat nyújtanak, nyelvtanulási, méghozzá kitűnő nyelvtanulási lehetőségeket, ismeret-tézaurszokat, szórakoztató lehetőségeket. Biztos, hogy a CD-ROM sohasem fogja kiváltani a könyvet, általa nem fog véget érni a Gutenberg-galaxis, legföljebb, ahogy *Nyirő András* szellemesen megfogalmazta, kitágulni. Mert számos ponton nem versenyezhet a könyv a CD-ROM-mal. Nemcsak a terjedelmével nem, azzal, hogy egyetlen kis lemezen polcfolyóméterek könyvanyaga fér el. Azzal sem, hogy egyszerre ad szöveget, képet, mozgófilmet, zenét, hangdokumentációt. A multimédia lexikonokból, pl. a National Geographic képes világtalaszából vagy a CIA World Factbook-jából a Föld valamennyi országa maximális egyszerűséggel kikereshető, és megtudható róla szinte minden. A lakosságról, a vasúthálózatról, a gazdasági statisztikákról, a politikai felállásról stb, stb. Ráadásul, bátran mondhatom, hogy ezekről és az egyéb CD-ROM kiadványokból is kitűnően lehet nyelvet tanulni. Nemcsak a nyelvtanító CD-ROM-okból, hanem pl. a National Geographic világtalaszából is, hiszen angol szövegét alacsony szintű nyelvtudással már bárki megértheti, olyan gondosan mondták rá a lemezre, olyan szépen, tagoltan adják elő.

Szóval úgy döntöttünk, hogy megindulunk a CD-ROM-mal. Mert hideg CD-ROM-ok vannak Magyarországon, tudják jól, hogy a Széchényi Könyvtár is CD-ROM-ra vitte fel a nemzeti bibliográfiát, a periodika adatbázist stb. Ezek a CD-k azonban „hidegek”. Óriási szükség van rájuk, csodálatos produkciók, de persze adattárak. A mieink meleg CD-ROM-ok. Filmmel, zenével, archív hanganyaggal (pl. Churchill, Martin Luther King, Hitler, Sztálin stb. eredeti beszédeivel) stb. Amikor a CD-ROM, a könyvjellegű, meleg CD-ROM mellett döntöttünk, egyúttal persze a könyvtárak és iskolák mellett is döntöttünk. Ezekre a CD-ROM-okra elsősorban ott lehet, és úgy tapasztalom ott van is szükség. A számítógépes berendezés adott, vagy viszonylag könnyen beszerezhető. A könyvtárlátogatók pedig rajongani fognak értük. És nemcsak a gyerekek, de persze ők is. Gondol-

janak csak a dinoszauruszokra. És ezek a CD-ROM-ok nemcsak elszórakoztatják a kisebbeket, végtelen sok ismeretanyagot is közvetítenek nekik.

Szóval megcéloztuk a könyvtárakat. Kapcsolatba léptem Sóron Lászlóval és néhány ismert szakemberrel. Bizonyos vagyok benne, hogy a CD-ROM menni fog. Ha pedig beindul a könyvtáraknál, az kedvező hatással lesz a CD-ROM-ok áráira is. Ezek az árak egyébként most sem magasak. A hatalmas, sokkötetes Bertelsmann lexikon 8800 forint (plusz ÁFA), a CIA adattár csak 4800, sorolhatnám, de benne van a katalógusban. Ugye semmivel sem magasabb árak, mint a sokkötetes nagy kézikönyvekéi? És mennyivel többet tudnak. Mi a legnagyobb CD-ROM előállítókkal és terjesztőkkel léptünk kapcsolatba, világcégekkel. Tehát a legjobb CD-ROM-okat tudjuk kínálni, terjeszteni.

– *Őszintén, ha nem is teljesen önzetlenül gratulálunk. Nem önzetlenül, hiszen mi is úgy véljük, kell a CD-ROM könyvtárakban, könyvtáraknak. Köszönjük a beszélgetést vezérigazgató úr.*

Bereczky László – Vajda Kornél

Amikor szabadságra megy a szolgálatban lévő énünk...

*Beszélgetés Nyírő Andrással,
az MKKE Interaktív Média Tagozatának vezetőjével*

– *Kérem, először magyarázza meg lapunk olvasóinak, mit is jelent ez az új fogalom, az „interaktív média”? Az elmúlt években már egy kicsit megismerkedtünk az „interaktív lekérdezés” és a „multimédia” fogalmával, de így együtt még nemigen találkoztunk velük.*

– *Örülök, hogy az interaktív lekérdezésre és a multimédiára is azt mondja, ismerik a könyvtárosok – legalábbis a fogalmat, ha a gyakorlatban még nem is találkoztak valamennyien e számítógépes megoldásokkal. Kissé leegyszerűsítve az „interaktív” lényege tulajdonképpen az aktivitásban, vagyis abban rejlik, hogy a számítógép előtt ülő felhasználó valamilyen módon befolyásolni tudja a géppel feldolgozott információk áramlását. A legegyszerűbb példa erre, amikor egy menüből ő maga választja ki, melyik ponton akar belépni a rendszerbe, vagy egy találati halmazt megjelenítsen-e, és ha igen, hogyan. A multimédia – megint csak nagyon egyszerűen megfogalmazva – a szöveg mellett a hang és a kép feldolgozását és visszaadását jelenti. Én magam éppen azért szállok síkra az „interaktív média” kifejezés mellett, mert az általam fejlesztőként képviselt műfajnak a felhasználó aktivitása legalább olyan fontos összetevője, mint az, hogy a képernyőn színes képeket lát, mialatt zenei vagy beszédhangot hall. Emellett a multimédia erősen kötődik a CD-ROM-hoz mint hordozóhoz, és mi nem akarjuk erre az egyetlen médiumra leszűkíteni az interaktív médiát. A fogalom pontos terminológiai meghatározására nem vállalkoznék, hiszen éppen most tervezzük, hogy neves szakértők bevonásával rendezünk egy találkozót, amelynek feladata lenne*

annak eldöntése, hogy az új számítástechnikai jelenségek, produktumok közül mit milyen fogalommal jelöljük meg.

– Talán a meghatározások tisztázása mellett az sem ártana, ha az idegen kifejezések helyett sikerülne magyar megfelelőket találni. De kérem, próbálja meg a lehetőleg: mondja el szóban, hogyan kell elképzelnünk egy interaktív média terméket?

– Ezt az *ABCD Interaktív Magazin* példáján tudnám bemutatni, amelynek a próbaszáma már elkészült, és az év októberétől rendszeresen, negyedévente jelenik majd meg. Az IDG kiadásában napvilágot látó elektronikus folyóirat Magyarországon ma még egyedülálló. Magazinunknak – mint minden rendes periodikumnak – különböző rovatai vannak, de közülük most csak egyet, a Budapesti Képeslapot emelném ki. Ha a felhasználó a képernyőn felkínált rovatok közül erre kattint rá az egérrel, megjelenik egy régi képeslap mása a Váci utcáról (helyesebben a Váci utcáról) 1902-ből. *Török András* aktív képeslapján ha a mai Vörösmarty-szobor helyére kattintunk rá, egy kis keretben megjelenik a műre vonatkozó szöveg. Ebből többek között megtudhatjuk, hogy *Telcs Ede* alkotását 1906-ban közadakozásból állították, és hogy a legmeghatóbb adományt, egy idős munkácsi koldusasszony egyetlen pénzeszközét eredeti mivoltában építették be a szoborba. Ha eleget néztük a szobrot, sétára is indulhatunk – de már a mai környezetben. Talán ebből a pár szóból is érzékelhető, hogy itt sokkal többről van szó, mint hogy kép, hang és szöveg együtt van a számítógépben. Az interaktív magazin főként és elsősorban nem technikai bravúrokat felvonultató bűvészkedés, hanem egy kísérleti műhely, amely a múlt és jelen összefonódását legalább olyan döbbenetes erővel érzékelteti, mint ahogy elgondolkodtat arról, hogy lehet egy állóképet mozgóképpel értelmezni...

– Különleges élményt nyújt a „*Mozi*” is; amely *Chaplin*, *Buster Keaton*, *Dziga Vertov* és *Antonioni* filmjeiből vett rövid részletek segítségével különböző nézőpontból mutatja be az ember és a technika viszonyát. Értő kézzel válogatta a szemelvényeket *Komár Erzsébet* filmtörténész, a *Filmintézet* munkatársa, aki *Chaplin*ről mondja a magazinba: ha Őt nézzük, szabadságra megy a szolgálatban lévő éniünk. Számomra ez is azt bizonyítja, hogy az Ön által szerkesztett magazinból nem az az embertől elrugaszkodott gép- és program-mániás szakbarbár tekint a felhasználóra, akinek szeretik a számítógépet nem igazán kedvelők láttatni a fejlesztőket, sőt ellenkezőleg. Az előbb elmondottak alapján az Önök „kezei között” sokkal inkább egy új alkotó, mondhatni művészi eszköznek, mint antihumánus, lélekölő masinának látszik a számítógép. Mégis hogyan határozná meg az interaktív médiával foglalkozókat, e termékek fejlesztőit? Programozók, fejlesztők, alkotók – kik ők?

– Talán mindegyik, és egyik sem igazán. A magam részéről önálló szakmának érzem, és akként is szeretném elfogadtatni ezt a tevékenységet, amelyet – mint minden szakmát – különböző szinteken és eltérő színvonalon lehet gyakorolni. Valószínűleg a minőség, a létrejövő produktum tartalmi és formai megvalósítása dönti el, minek is tekinthetjük ezt az új, a számítógépet nélkülözhetetlen eszközként, de csakis a szellemi mondanivaló kifejezésére szolgáló eszközként kezelő műfajt. Egyelőre maradjunk abban, hogy egy lassan önállóvá váló szakma képviselői készítenek az interaktív média körébe sorolható szellemi terméket.

– Ha ez egy többé-kevésbé egységes szakma, akkor a most létrejött új tagozat a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésén belül hogyan találja meg a

helyét? Ha jól értem, az Önök tagozatán belül meghatározó szerep jut a művek alkotóinak, míg az MKKE elsősorban nem az írók érdekeit képviseli.

– Ez az érdekes helyzet több tényezőből tevődik össze. Interaktív médiával becslésem szerint alig néhány tucat ember foglalkozik ma Magyarországon, de a fejlődés olyan hihetetlenül gyors, hogy igen rövid időn, egy-két éven belül jelentős áttörés várható. Amint szélesebb körben terjednek el a lejátszásra alkalmas multimédia PC-k, komoly piacbővülés lesz nálunk is. A fejlesztőket – akiket talán alkotóknak is nevezhetünk – az előállítókat, a forgalmazókat és a könyvtárosokat maga ez a különleges hordozó kapcsolja össze, és az, hogy közös érdekük a szellemi produktumok eljuttatása a felhasználókhoz.

– *Más publikációs műfaj esetében is van rá eset, hogy közös érdekeik révén szakmai szövetségbe tömörülnek egy adott médium kiadásával, terjesztésével, könyvtári feldolgozásával stb. foglalkozó szakemberek; említhetném példának a folyóiratokat is...*

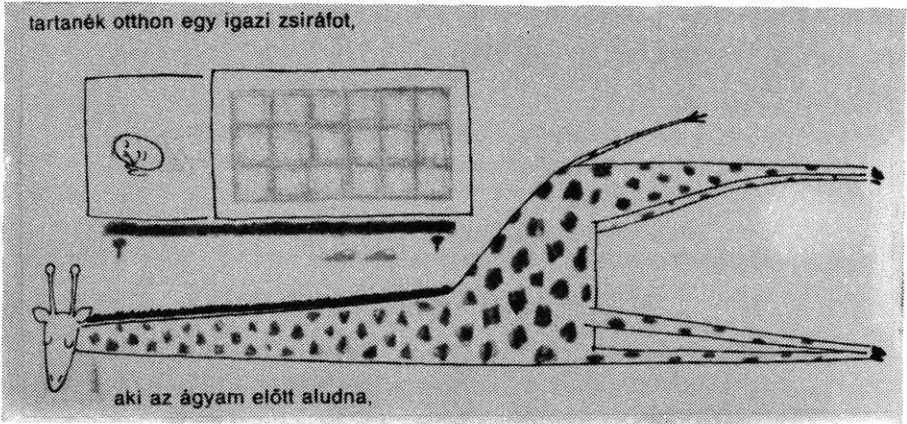
– Ez érdekes. Visszatérve a kérdésre: megvolt a szándék egy multimédia vagy interaktív média szövetség megalakulására. Ehhez kaptunk egy ajánlatot a Kosuth Könyvkiadó, illetve a MKKE igazgatóitól, hogy csatlakozzunk ehhez a kétszáz éves múltú visszatekintő szervezethez. Mi örömmel fogadtuk ezt a felajánlást, hiszen sokéves tapasztalatunkkal, szerteágazó hazai és nemzetközi kapcsolataikkal nagyban segíthetjük első lépéseinket. Egyelőre egy éves „próbaházasságot” kötöttünk; ennyi idő alatt ki kell derülnie, lesz-e közös jövőnk, vagy barátságban elválnak útjaink.

– *Kik lehetnek tagjai a szervezetnek?*

– Tulajdonképpen bárki, aki érdeklődik az interaktív média iránt; elsősorban jogi személyek csatlakozására számítottunk, de máris van szellemi szabadfoglalkozású tagjelöltünk is. A havi tagsági díj fejében minden tag megkapja a hírlevelet, megpróbálunk egy gyors és hatékony belső információáramlást biztosítani. Egymásnak kedvezményes hozzáférést is felajánlunk saját publikációs fórumainkon belül, és nagyon fontos célnak tekintem azt, hogy az Országos Széchényi Könyvtár számára minden elkészült termékből ugyanúgy átadjunk 16 köteleespéldányt, mint ahogy a könyvkiadók is megteszik ezt.

– *Sajnos vannak kivételek... Egyéb céljai a tagozatnak?*

– Értékesítő tevékenységünket a jelenlegi 25%-os ÁFA 10%-ra mérséklésével akarjuk kezdeni. Nem lesz könnyű ezt kiharcolni, de véleményünk szerint joggal tartunk igényt arra, hogy a mi tevékenységünket is a belső tartalom alapján bírálják el, és ily módon is az értékes szellemi termékekhez, a könyvekhez közeledjünk. Többen is szorgalmazták, hogy mielőbb dolgozzuk ki a szakma etikai kódexét, amelynek elvei alapján a tagozat hitelesíthetné a műveket és alkotókat, illetve megvonhatná a támogatását azoktól, akik nem az etikai és minőségi normák szerint próbálnak érvényesülni. A külvilág felé az egyik legnagyobb feladat az interaktív média széleskörű meg- és elismertetése. Nagyon fontosnak tartom továbbá, hogy az állami és az alapítványi támogatás elnyeréséért folytatott küzdelemben a kulturális intézményeket, a könyvtárakat és az iskolákat preferáljuk, hiszen elsősorban itt van helye az interaktív médiónak. Egységes fellépéssel talán sikerül elérni, hogy mihamarabb bővítsék az iskolák, a könyvtárak gépparkját az interaktív média lejátszására alkalmas berendezésekkel, és akkor már nem lesz akadálya annak, hogy meg tudják venni a termékeinket.

Janikovszky Éva: Ha én felnőtt volnék (ill.: Réber László)

– Az oktatásban óriási szerephez juthatnának ezek az adatbázisok... Van arról adata, hogy az Önök első multimédia CD-ROM lemeze, a *Politika – amely Magyarország történelmét dolgozta fel 1944 és 1989 között* – hány iskolába jutott el?

– Nem tudom pontosan, de tartok tőle, hogy alig egy-két példány kerülhetett az iskolákba, holott az a tíz éves kutató- és gyűjtőmunka, amelyet kollégámmal és barátommal, Szakadát Istvánnal a lemezen lévő anyagok összegyűjtésébe fektettünk, mindenképpen nagyobb figyelmet érdemelt volna. Megint csak egy példát: egészen más egy száraz mondatot olvasni mondjuk az ötvenhatot követő évek propagandájáról, mint meghallgatni például Marosán György beszédét, és nézni közben a korabeli filmfelvételt. Az adatbázisnak ugyanakkor nemcsak illusztratív jellege van, hiszen óriási mennyiségű eredeti anyagot is összegyűjtöttünk; éppen ezért én az összeállítás forrásértékét érzem a legfontosabbnak. Ha valaki azt akarja megtudni, ki volt egy adott időszakban a Veszprém megyei pártbizottság első titkára, akkor kronologikus sorrendben felsorolva az összes nevet megtalálja, de összegyűjtheti egy adott személyre vonatkozóan is az adatokat. Ellenpólusként felvittük a lemeze Szabó Miklósnak a 70-es és 80-as években az ún. repülőegyetemen Magyarország politikatörténetéről tartott előadásának vázlatait.

– Ehhez a tudományos értékű összeállításhoz képest meglehetősen nagy ugrás második multimédia CD-jük, a Szerb Antal novella, a Budapesti kalauz marslakók számára alapján készült lemez.

– Látszólag igen, bár a múlt és a jelen szerves illeszkedése, az egyes jelenségek idő- és térbeli egymásba ágyazódása remélem itt is ugyanúgy elgondolkodtatja a felhasználót, mint más munkáinkkal kapcsolatosan. Ha azonban a mondanivaló mellett a technikai megvalósítást nézzük, akkor szinte alig van különbség a két munka között. Hasonló eszközökkel, azonos programokkal készültek, és az is közös bennük, hogy mind a kettőt az *Aula Kiadó* adta ki.

– Tervezik további multimédia CD-k kiadását?

– Természetesen vannak más terveink is, bár a negyedévente megjelenő

ABCD évi 2 Gigabájtnyi terjedelmét színvonalas anyagokkal megtölteni nem lesz kis feladat. Remélem, a könyvtárakból, a könyvtárosoktól is kapunk majd ehhez ötletet, segítséget.

Tószegi Zsuzsanna

A Magyar Könyvszakmai Szövetségről dióhéjban

A Magyar Könyvszakmai Szövetség áldásait sokan élvezik. Információkat kapnak sokan, információikat adhatják le, az MKSZ szolgáltatásait használják, a legkülönbözőbb könyv- és eszközbemutatókon vehetnek részt, Poprády Géza – például – mint az OSZK főigazgatója szólhatott az MKSZ fórumán, Vigadóbeli csúcsrendezvényén a kötelespéldány törvény ill. törvényhiány kapcsán kiadókhöz, kiadói szakemberekhez, reméljük hatásosan, ám az MKSZ mindmáig nem élvezi az ismertségnek, elismertségnek azt a fokát és mennyiségét, ami kijárna neki. Ezért próbálkozunk most azzal, hogy bemutassuk ezt az intézményt, propagáljuk szolgáltatásait. Mert hogy szükség van-e rá, hogy egyáltalán bizonyíthassa létét és – Heideggerrel szólva – szükségszerű ígylétét, ahhoz először is meg kellene ismerkedni vele.

Nos, a Magyar Könyvszakmai Szövetség 1993. január 29-én jött létre, azzal a céllal, hogy átfogja a könyvszakma teljes vertikumát, hogy átsegítse a könyvvilágát azokon a nehézségeken, buktatókon, amelyeket a rendszerváltás a könyvszakma számára szükségszerűen jelentett. Az MKSZ elnöke, *dr. Balázs András* professzor többeknek és sokszor elmagyarázta – többek közt e sorok írójának is –, hogy van ugyan szakmai, érdekvédelmi szervezete a könyvkiadóknak, -terjesztőknek, nyomdáknak, könyvtárosoknak stb. is bősséggel, olyan szerv azonban, amely az egészet átfogná, amely nem ezt vagy azt a szakterületet képviselné, hanem épp ellenkezőleg az összességet próbálná képviselni, saját kebelén belül igyekezne az ellentéteket, szükségszerű és sokszor termékeny konfliktusokat „kihordani”, meg- és átbeszélteni, nos, ilyen nincsen, ill. nem volt, ameddig az MKSZ nem jött létre. Az indulás gyönyörűen sikerült. Első intrádára több mint huszan jelentkeztek, ők az alapító atyák, köztük olyan cégekkel, mint az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja, az Országos Műszaki Könyvtár, az Interbright, az Oxford University Press, a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, a Kner Nyomda Rt., a Litea könyvesbolt, a Magyar Nemzeti Galéria, a Kaposvári Megyei és Városi Könyvtár stb.

Azóta a tagok száma több mint ötszörösére nőtt. Nem azért, mert illik belépni, hanem mert – minden jel arra mutat – jó, megéri belépni. Sorolhatnánk hosszasan a kiadókat, a nyomdákat, a terjesztőket, a könyvesboltokat, a könyvinformációs intézményeket, az ágazati könyvszakmai szervezeteket hosszasan, ám mi – érthető önzésből – csak a könyvtáros tagokat sorolnánk fel: Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai és Tanárképző Főiskola Könyvtára, BKE Központi Könyvtára, Budapesti Tanítóképző Főiskola Könyvtára, ELTE BTK Angol Tanszék

Könyvtára, Jugoszlávai Magyar Művelődési Társaság Szakkönyvtára (Újvidék), KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, MTI Szakkönyvtára, MTA Lukács Archivum Könyvtára, MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézet Könyvtára, Kaposvári Megyei és Városi Könyvtár, Országos Idegennyelvű Könyvtár (a volt Gorkij Könyvtár), Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár, OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Pannon Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára, Balatonfüredi Városi Könyvtár, Győri Városi Könyvtár, Sárospataki Városi Könyvtár, Videoton Holding Ipari P.V. Műszaki Könyvtár stb.

A MKSZ persze nemcsak összehozza, tömöríti a könyvszakma valamennyi résztvevőjét, hanem arra is törekszik, hogy ezek állandó, szinte hermeneutikai dialógusban álljanak egymással. Átfogja az ellentéteket. Talán elég példának annyi, hogy Püski csakúgy MKSZ-tag, mint – mondjuk – a Danubius Kódex Kiadó. De nemcsak ideológiai ellentéteket ível át az MKSZ, hanem méretbeli differenciákat is. A legnagyobbak csakúgy odaülnek asztalához, mint a legkisebbek. Könyvtárak esetében csakúgy ez a helyzet, mint a kiadóknál vagy nyomdákknál. Ebből is következik, hogy az MKSZ nemcsak érdek- és szakmai képviselői szerv, hanem fórum is. Sőt! Talán elsősorban az. Olyan fórum, ahol – egyetlenként a jelenlegi hazai mezőnyben – a könyvszakma minden résztvevője szervezett keretek közt találkozhat, eszmét és stratégiát cserélhet. Az MKSZ átfogóbb, tágasabb valami, mint a szakmai érdekképviselői szervek, mint az MKKE, a különböző kamarák, mint az MKE vagy a nyomdászok megfelelő szervezetei. Az elnök, dr. Balázs András professzor kitűnő példával élt ennek illusztrálására: a terjesztők közül, mondjuk a Kellő és a Books in Print nem igazán kedvelik egymást, ám nem egymással kell szembesülniük az MKSZ-en belül, hanem a különböző kiadókkal, könyvtárakkal, nyomdákkal, terjesztőkkel. A dialógus máris más koordinátában jön létre, más mezőnyben, más erőterben zajlik.

A cinegekirály (ill.: Csala Károly)

A fórum biztosítása persze elsősorban – bár nem kizárólag – rendezvényeket jelent. De bizottságokat is. Legutóbb például létrejött az MKSZ Etikai Bizottsága, amely szuverénül ítélni lehet a tagok etikai viselkedéséről (elnöke az OSZK főosztályvezetője, *Berke Barnabásné*), de állásfoglalásai hathatnak (és természetesen hatnak) a kívülállókra is, akikre mondjuk „panasz” van. A Sajtótanács elnevezésű bizottság pedig olyan fórumokat bír teremteni, mint a tévé A szellem napvilága vagy egyéb rovatok. Ezek a lehetőségek nyitva állnak – az MKSZ-en keresztül mindenkinek.

Az MKSZ vezetése persze tisztában van azzal, hogy nem elég keretet teremteni, nem elég fórumot biztosítani ahhoz, hogy az intézmény megfelelően ideájának (a szó platóni értelmezésében), elsősorban arra van szükség, hogy szolgáltatásai széles körével vonzza, érdekeltté tegye tagjait is, a kívülállókat is a részvételben. Ezeknek a szolgáltatásoknak a száma nem csekély. Csak a legfontosabbakat próbáljuk felvillantani. Mindenekelőtt működik (1993. decemberétől) a Bemutatóterem. Itt több mint 50 kiadó állítja ki legfrissebb termékeit, teszi lehetővé a róluk való információszerzést és persze azt is, hogy a kiadványok megrendelhetők, a könyves folyamatokban elmeríthetők legyenek. A Bemutatóteremhez kapcsolódik az értékesítés, amely működik helyben is, de közvetítő munkásokat is ellát. Mondanom sem kell, hogy a szokásosnál jóval kisebb árrés fejében.

Utoljára hagytuk, talán a dolog pikantériája, talán a 3K e számának más cikkei okán az MKSZ CD-ROM-programját. Mint ismeretes, a multimédiák világa „határainkon áll”. Ezúttal nem arról van szó, hogy külföldi CD-ROM cégek kínálatát honosítsuk. Az MKSZ arra törekszik, hogy a hazai könyvtárak CD-ROM-ra kívánczoló gyűjtemény- és állományeggyütteseit vétesse fel CD-ROM-ra. Így, hogy csak két ínycsiklandó példát mondjunk, CD-ROM-ra kerül az Országos Idegennyelvű Könyvtár világviszonylatban is páratlan műfordítás-dokumentációja, világirodalmi arcképcsarnoka, majd zenei gyűjteményének arra érdemes szelete.

Dicsértük, talán túl is dicsértük az MKSZ-t, de hát úgy tűnik, életképes, hasznos és sokmindent előmozdító intézményről van szó. Ténykedésének alapfeltétele, hogy valóban be- és átfoghassa a könyves világot. Hogy tagjai közt üdvözölhesse – ezúttal csak róluk essék szó – a könyvtárak, könyvtári szervezetek minél nagyobb tömegét. Már csak azért is, mert – úgy tűnik – ezidő szerint az MKSZ a legadekvátabb szerve a magyar könyvexportnak is. Annak, hogy a magyar könyv, a magyar kiadók, nyomdák, terjesztők stb. produktumai eljussanak a világ legkülönbözőbb, határon túli magyar és határon túli nem magyar közösségekhez, vásárlókhöz is.

Az MKSZ-ről szóló információkhoz e kis írás csak bevezető kíván lenni. A továbbiakról lapunk hasábjain is értesülhet majd az olvasó, de az MKSZ hírei rendszeresen megjelennek másutt is. Érdemes figyelni rájuk. (Az MKSZ címe és telefonszáma: Bp. Roosevelt tér 7/8, II. 242/1. 132-8508/171, 172.)

Nem független az eddigiektől, mégis más jellegű, hogy a Bemutatóterem egyúttal állandó információs forrás, tájékoztató bázis is. Telefonon azonnal szolgáltatja a kiadással, terjesztéssel, megjelenéssel, árral stb. kapcsolatos kérdésekre a választ, méghozzá a pontos, naprakész és mindenkor hiteles választ.

További szolgáltatás az egyetemek és főiskolák számára szóló állománybe-

szerezési segítség. A hallgatói könyvtárak, jegyzet- és tankönyvboltok számára az MKSZ beszerez mindenféle – bármily kiadótól származó – művet, szakkönyvet, könyvcsomagot.

Az MKSZ persze technikákat is „árul”. Jelenleg a legfontosabb, hogy könyvcsomagolási technikákat mutat be, olyan pántoló- és egyéb gépeket, amelyek segítségével könyvtárak is, kiadók is, nyomdák is, terjesztők is maximálisan optimalizálhatják szállítási rendszereiket. Távlatosabb, talán nagyobb jelentőségű is, hogy az MKSZ két nagyobb rendszerterven is dolgozik. Az egyik a vonalkódos szisztémával kapcsolatos. Mint köztudott, hazánkban (könyvtárakban, könyvesboltokban stb.) többféle vonalkódos szisztéma eluralkodása a jellemző. Nos, az MKSZ ezek egységesítésére, optimalizálására dolgozott ki tervet, célja az, hogy kompatibilissé tegye az országos vonalkódos szisztémát. Ennek előnyei beláthatatlanok. Persze együtt kell (kéne) működni az MKSZ-szel.

Vajda Kornél

Illusztrációk a magyar gyermekkönyvekben az utóbbi három évtizedben

Az olvasó számára több élményt jelent egy mű, egy olvasmány, ha nemcsak esztétikailag szép, hanem képileg is jól megformált könyv kerül a kezébe. A szakirodalom megállapítása szerint képzőművészeti értelemben illusztráció nélkül nem létezhet művészi könyv, azért, mert „az ember esztétikai érzéke és ízlése, művészet iránti vonzódása követeli a könyvben a képet, az illusztrációt”. Különösen fontos az illusztráció alkalmazása és milyensége a gyermekkönyvekben, a gyermekirodalomban, hisz a legtöbb gyermeket éppen a képes- és mesekönyvekből érik az első benyomások. Nagyon fontosnak tartom e tekintetben *Walter Scherf* nézeteit, aki szerint a gyermekkönyveket különleges követelményeknek eleget téve kell illusztrálni. Minél kisebb a gyermek, annál inkább a képek olvashatósága a fontos, amin azt értjük, hogy a még iskolába nem járó gyermek is képes legyen megérteni a képet, a szöveg ismerete nélkül. A már olvasni tudók esetében pedig az a kíváncsi, hogy az illusztrátor az elbeszélés egymásutánjából sok elemet absztraháljon, és extrém esetben az indián képíráshoz hasonlóan egymásutániságban vagy egymásmellettségben ábrázolja azokat. A művész a leg-egyszerűbb és félreérthetetlen olvashatóságot a filmszerű képsorokkal érheti el.

Walter Scherf mellett *Frantisek Holesovszky* foglalkozott jelentős mértékben a gyermekkönyvek illusztrációival, aki nagyon fontosnak tartja, hogy az illusztráció az esztétikai nevelést segítse, ugyanis a jó illusztrációnak az a célja, hogy a kiváló művészek által készített illusztrációkon keresztül a gyerekek a művészet legjavával ismerkedjenek meg, s ezzel elindítsák esztétikai fejlődésüket.

Magyarországon az 1960-as évektől kezdve jelentek meg olyan gyermekkönyvek, amelyeknek képei nemcsak a szöveg befogadását segítették, de esztétikailag szépen megformált, képileg jól megkomponált illusztrációk voltak. (Ez természetesen túlzás, hazánkban már a 19. századtól szebbnél szebb gyermekkönyv-illusztrációk jelentek meg – A szerk.) Ennek természetesen az az oka, hogy a '60-as

SZEMBESZÉL.

Hogyha
fúj
a
szembeszél,
okos
ember
nem beszél!
Lélekdzik az orrán át.
Nagy hidegben,
ősz-esőben
így
játssza ki
a náthát!

Tamkó Sirató Károly: Szélkiáltó
(ill.: Kass János)

években a legjelentősebb festők és grafikusok szívesen vállalkoztak a gyermekkönyvek illusztrálására is. Elsőként *Hincz Gyula* (1904–1986) vállalkozott gyermekkönyvek illusztrálására, ő teremtette meg az új gyermekkönyv-illusztrációt. Rajzaiban leszállt a gyerekekhez, így emelvén fel őket a rajz gyermeknyelvére, amely semmiképpen sem a vonalak gügyögése, hanem új szólam, amelyet csak ők értenek, éreznek. Rádöbbsent, hogy a korszerű gyermekrajz a közönségnevelés nagy lehetősége. Ő illusztrálta – többek között – *Weöres Sándor*: Ha a világ rigó lenne és *Bóbita* c. műveit, valamint *Nemes Nagy Ágnes*: Mennyi minden c. kötetét. Sajnálatos, hogy nem megoldható a színes illusztrációk közlése, ezért megpróbálom röviden összefoglalni a Nemes Nagy Ágnes kötetben szereplő képek jellemzőit: csodaszép rajzok ezek, amelyeket színbeli gazdagság, kifogyhatatlan árnyalati érzékenység jellemez. A tudatos művészet eszközeivel jeleníti meg a gyermeki képzelet stílusjegyeit. Modorosság nélkül tudja ábrázolni a gyermeki képzelet szépségeszményeit.

Hincz munkásságával egyidőben más művész-illusztrátorok is készítettek gyermekkönyv-illusztrációkat, közülük néhányat szeretnék kiemelni, így *Reich Károlyt* (1922–1988), aki lírai hangvételű játékos stílusával az életöröm, a szépség hirdetője. Ő olyasvalamit nyújt, amit a kortárs művészetben kevesen, a fenntartások és kiszámított hatás keresés nélküli gyermeki tisztaságot. Illusztrációi rokonzenvet ébresztenek nemcsak a gyermek, de a felnőtt olvasóban is, hatásuk alól senki nem tudja kivonni magát. Rajzai akár színesek, akár fekete-fehérek, a

könyv megszerettetésének nélkülözhetetlen eszközei, melyek a tartalom átéléséből születnek.

Würtz Ádám (1927–1994) alkotótevékenységében is fontos tényező a könyvillusztrálás. Életpályáján meghatározó az illusztrálás, mely játékos szellemű, derűs hangvételű. A gyermekmesék és ifjúsági regények szellemes illusztrációjával kezdődik el ez a magyar könyvkiadásban eddig szokatlan hangvétel, mely a groteszkből átcsap a halálosan komolyba, de abból is kitér, hol gúnyoros, hol varázslatos tájakra. Ez először a Dickens-regények illusztrálásakor fedezhető fel. Illusztrációit folklór-motívumok jellemzik: a telt arcú nap, a suta profilok, a regényes pandúr- és betyárfigurák komikus fegyvereikkel, a virágképző gyümölcsöket termő fák, a tulipános fű, a peckes járású pásztorok, a mézeskalács-huszárok. Illusztrációi közül egyet mutatunk be.

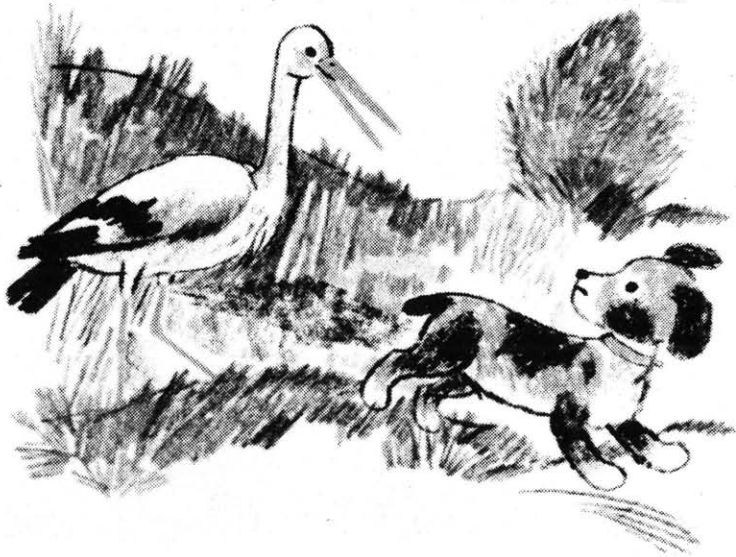
Kass János (1927) *Juhász Ferenc* szerint „a század képzőművészetileg is szét-töredezett világát, a lázas, cserepekre hullott létet akarja ő is, mint annyi más társa egynek látni, derűsnek és hasznosnak, harmonikusnak. Hordoz magában valamit a latin harmóniából, valami idillikus és békességeset, napfényes szőlők és könnyű, széljárta ligetek termékeny csendjét, amelyből egy magas furulyázó fiú lép előnk, szelíd nyáj hőmpölyög.”

Már a '60-as években feltűnt *Madách Imre: Mózes és Az ember tragédiája* c. műveihez készített illusztrációival. Ezek a grafikák hozták meg számára a hírnevet. Ezután hamarosan vállalkozott gyermekkönyvek illusztrálására is. A gyermekeknek készült illusztrációk vidámak, hangulatosak, könnyed stílusúak, jól kiegészítik a műveket, amelyekhez készültek. *Tamkó Sirató Károly* Szélikialtó c. verseskötetéhez készült rajzai hasonlítanak a gyermekrajzokra, s vidám színeket alkalmaz.

Kissé más stílusú a Kossuth Kiadó gondozásában 1992-ben megjelentetett *Magyar hősök és királyok* c. kötet. Táblarajzokat találunk az egyes személyekről szóló történetek előtt, amelyek fekete-fehér vonalas rajzok, némi piros tónussal élénkítve. Címlapja azonban színes, figyelemfelkeltő, mindenképpen arra törekszik, hogy a gyerekek levegyék a könyvet a polcra.

A magyar képzőművészet – és természetesen a gyermekkönyv-illusztráció – egyik legérdekesebb és legkiemelkedőbb alakja *Réber László* (1920). Ahhoz a grafikus nemzedékhez tartozik, amelyik az utóbbi 30 évben nagy érdemeket szerzett az ízlésnevelés terén, mert az édeskés, gügyögős, leereszkedő, s nemritkán giccses gyermekkönyvek világát egy művészileg értékes, természetesebb látványvilágba próbálta fordítani. Szinte megkülönböztetett helye van az illusztrátorok között, hisz már az óvodáskorú kisgyermek is felismeri rajzait. Képei lényegretörően egyszerűek és tiszták, világos szerkezetűek, harmonikusak. Később felfedezi az ember, hogy képei egyszerűségük mellett milyen gazdagok, s a legérzelmesebb, legmeghatóbb képekben is finom humor húzódik meg. A hatvanas évektől illusztrátorból társszerzővé lépett elő. *Janikovszky Évával* közösen olyan könyveket kezdtek megálmodni, melyek a legkisebbeknek mutatják be a körülöttük lévő világot. A *Ha én felnőtt volnék, Te is tudod?* c. műveket sok nyelvre lefordították. E művekben az illusztráció már valójában egy különálló formanyelv egyik eleme.

A '80-as évek elején új illusztrátor-nemzedék jelent meg a magyar gyermekirodalomban. E csoportnak egyik kiemelkedő egyénisége *Gaál Éva*, aki mesés és

Tasnádi Kubacska András: Ali csacsi és a többiek
(ill.: Reich Károly)

ismeretterjesztő gyermekkönyveket egyaránt illusztrált. Véleménye szerint a könyvillusztrátornak rá kell éreznie arra, hogy mi az író mondanivalója, és alkalmazkodnia kell ahhoz. Ezért nem rajzolhat olyan szabadon, mintha csak a maga örömeire tenné. Gaál Éva szívesen használ munkáihoz különféle anyagokat, különféle technikákat is. Illusztrációi színes ceruzával, akvarellfestékkel, esetleg zsírkrétával, színes tussal és temperával egyaránt készülnek. 1989-ben elnyerte az év gyermekkönyve díjat a *Szép magyar könyv* pályázaton Csukás István: *Vackor szétnéz Budapesten* című műve illusztrációjával. A könyv Budapest legszebb műemlékeit mutatja be, azzal a céllal, hogy számunkra is vonzóvá váljanak ezek az épületek. Bemutatja a Vár egyes épületeit, a Mátyás-templomot, néhány ismert épületet, emellett a Parlamentet, az Operaházat, vagy a Hősök terét is. Valóság-hű ábrázolásra törekedett, s illusztrációit szép, nem harsány színekkel, rétegesen festett, így a színek áttűnnek egymáson, a képen színről-színre épülnek.

Ugyanezt a technikát alkalmazza *Balázs Árpád* Csontfurulya, madársíp című művében is, amely a hangszerek világát mutatja be, 10 éves gyermekeknek érthető formában.

A jelenleg is alkotó gyermekkönyv-illusztrátorok közül *Irsa Katalin*, *Deák Ferenc*, *Elek Livia*, *Keresztes Dóra* és *Sinkó Veronika* illusztrációit tartom említésre méltónak. Valamennyi művész munkájának bemutatására azonban nincs mód, így kiválasztottam közülük kettőt, akik a gyerekek körében is közkedveltek: Sinkó Vera illusztrációi, melyek *A boldogasszony papucsja* c. könyvhöz készültek. Színesek, hangulatosak, s régies stílusúak, s jól alkalmazkodnak a mű tartalmához. A mű alcíme: *Nevek és legendák*. A könyvben néhány ismert, és sokszor használt utónévhez kapcsolódó legendát gyűjtöttek össze, a név jeles képviselő-

jéről, így Szűz Máriáról, Szent Balázsról, Szent Erzsébetről, Szent Margitról. Sinkó Vera rajzai nemcsak hangulatossá teszik a kötetet, de segítik annak megértését is.

Végül Irsa Katalin illusztrációiról néhány szót. A bemutatott akvarell-szerű rajzok *Zelk Zoltán*: Három morzsa meg egy fél c. verseskötetét díszítik. A könyv formailag jól szerkesztett, a képek jól alkalmazkodnak a versekhez, s tartalmilag is összehangolt a szöveg és illusztráció (Nyár és tél közt).

Rövid áttekintésünk azt látszik igazolni, hogy a magyar gyermekkönyvek esztétikailag szép, a gyermekek számára érthető és kedvelt könyvek. Képanyaguk jó irányba befolyásolja az esztétikai nevelést. Természetesen különösebb fáradtság nélkül összeválogathattunk volna egy csokorra valót azokból a művekből is, melyek illusztrációi nem nyerték meg az olvasó tetszését. Úgy gondoltuk azonban, hogy elsősorban a számunkra kedves könyveket kell most megmutatnunk. Sajnálatos, hogy a szereplő illusztrációkat nem tudjuk színesben bemutatni, azonban ennek technikai akadályai vannak. Fontosnak tartjuk azonban, hogy az eredeti illusztrációk közül néhányal megismerkedhessenek, mert különben nem érzékelhető az a tendencia, amely az utóbbi években kialakult a magyar gyermekkönyv-kiadásban.

Dr. Kovács Mária

Néma tulipán (ill.: Deák Ferenc)

Tüvé tette a szobát
egész áldott este,
sírt a kislány, de a tüt
hiába kereste.

Elkészült az Oracle alapú könyvtári rendszer

ORACLE LIBRARIES

Kinek, mihez ajánljuk?

- könyvtáraknak, dokumentációs központoknak, közgyűjtemények kezelőinek
- kisméretű adatállománytól a többmillió kötetes könyvtárig
- szöveges dokumentumok, kép, videó és hanganyagok felvitelére, tárolására, sokszempontú visszakeresésére

Miért ezt ajánljuk?

- valamennyi könyvtári és információkezelő funkciót ellátó integrált rendszer
- multimédia és teljeskörű periféria kezelés (CD-ROM, videó, optikai lemez)
- hálózatos működés, osztott adatbáziskezelés
- Oracle – a világon és Magyarországon is a legelterjedtebb adatbáziskezelő rendszer
- negyedik generációs fejlesztő környezet
- hardver független, PC-s konfigurációtól a nagylemezes konfigurációig szinte valamennyi létező hardveren működtethető (PC hálózatok, SUN, DEC, IBM RS 6000 stb.)

Aki ezt választotta – a másfélszáz külföldi referencia mellett:

- Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára
- MTA Világgazdasági Kutatóintézet Könyvtára

A rendszer paramétrezhető könyvtára igényei szerint.

Nyílt levél a nemzeti könyvtár főigazgatójához

Tisztelt főigazgató úr, kedves Géza!

Első szavam az öröme, hogy a nemzeti könyvtár élén könyvtárost látni. Egyetértek veled, „meg kell mutatni, mit tud, mire lesz képes egy könyvtáros ezen a poszton”, ahogy a 3K szerkesztőinek adott interjúbán fogalmazol. Ténylegesen „a szakma elsősorban erre lesz kíváncsi. Ezt is fogja megítélni, amikor őt év múlva mérlegre teszi” ténykedésedet. Szeretném, ha a megítélés sikeres működést értékelne, s ennek érdekében a magam szerény eszközeivel szívesen támogatlak.

Most épp azzal, hogy álláspontod vitatható részére figyelmeztetek. Interjúd érdemi mondandójának élén az áll, hogy az OSZK szemszögéből „jelenleg a legnagyobb problémáink a kötelezpéldány-szolgáltatással kapcsolatosak”, s „ha nem lesz kötelezpéldány törvény, vagy legalábbis rendelet néhány hónapon belül, akkor... nekünk kell lépni, méghozzá úgy, hogy érvényes rendelkezéseket sér-tünk meg. Szemben a ma kötelező 16 példányos kötelezpéldány-sorral, három vagy öt példányt fogunk kérni a kiadóktól”. Teljes felelősségem és tíz év nemzeti könyvtári közvetlen irányítás tapasztalatai alapján állítom, hogy a megoldás nem a törvénysértés. Meg lehet és meg kell találni azt a megoldást, amely a kiadói-nyomdai világ érdekeinek (további) sérelme nélkül fenntartja a közérdekű ellátást biztosító kötelezpéldány ellátást. Konkrét megoldást vázoltam föl a kötelezpéldányok szolgáltatásáról rendelkező törvény koncepciójában, amelyet a minisztériumi könyvtári vezetés kérésére dolgoztam ki ez év elején (a koncepció olvasható a *Könyvtári Figyelő* friss számában). E koncepció lényege: fenn kell tartani a szolgáltatás eddigi hármass funkcióját, másrészt viszont ellentételezést kell nyújtani a kiadványok előállítóinak – pénzben vagy adókedvezményben. Azt hiszem, ha a (mindenkori) nemzeti könyvtári főigazgató a szakma támogatását feltételezve kellő súllyal ösztönzi a (mindenkori) művelődési minisztert egy ilyen értelmű törvény megalkotására, akkor, Géza, nem merülhet fel komolyan a fent idézett mondatodban vázolt megoldás. Aligha szerencsés ugyanis, ha a törvénysértés gondolata az ország egyik legfontosabb intézményének élére frissen kinevezett szakmai vezető elgondolásaiban jelenik meg. Inkább javaslom, hogy gondosan vizsgálj meg a nemzeti könyvtárnak saját eszközeivel való előrejutási lehetőségét is. Gondolok a köteles példányokkal foglalkozó osztály személyi megerősítésére, hogy rendszeresebben lehessen a nyomdákat az egész országban ellenőrizni, továbbá a számítógépesítés mielőbbi teljeskörű bevetésére ebben a munkában. De elvárható lenne – 1991 végétől számított három év múltával – a kurrens könyvészet minőségének és megjelentetésének javítása is.

Úgy gondolom, sokak véleményét tolmácsolom, amikor befejezésül arra kérek, a nemzeti könyvtár élén a magyar könyvtárak átfogó érdekeivel is próbálj meg azonosulni. A szakma egésze igényli a színvonalemelkedést, s ebben intéz-

ményed szerepvállalásának – épp egy szakmabelivel az élén – döntő szerepe lehet. Most különösen nagy a tét a nemzeti könyvtár hivatásorientált irányítása terén. A jó megoldások kimunkálása és a jó partnerek megtalálása kegyelmét kívánja Neked tisztelettel, segítő igyekekvéssel és baráti üdvözléssel

Sonnevend Péter

Válasz Sonnevend Péternek

Tisztelt Főigazgató úr!

Kedves Péter!

Üdvözlő szavaidat köszönöm szépen. Leveled lényegére térve a kötelesempéldány kérdésben két időszakra kell osztani a helyzetet és a teendőket. A jelenlegi jogszabály(ok), illetve a – remélhetőleg mielőbbi – új kötelesempéldány törvény időszakára. Nálad ez a két – nagyon lényegesen különböző – időszak összekeveredik. Feltételezem, hogy figyelmetlenségről és nem szándékos összemosásról – vagy divatosabban szólva: csúsztatásról – van szó.

Vegyük tehát a jelenlegi, az új kötelesempéldány törvény előtti időszakot. Én a mostani helyzetre vonatkozóan említettem az esetleges, általad annyira kárhözhatott törvénysértés lehetőségét: „ha nem lesz kötelesempéldány törvény vagy rendelet, néhány hónapon belül, akkor” – idézem a Te idézetet. Igen Péter, *akkor* minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy legalább a nemzeti könyvtár és a Magyar Nemzeti Bibliográfia számára hozzájussunk – tudomást szerezzünk a Magyarországon publikált könyvekhez/ről. (Tudom, hogy leegyszerűsítés, de maradjunk a könyveknél.) Ez pedig nemcsak nemzeti könyvtári, hanem összkönyvtári érdek is. Nagyon szép jelszó, hogy „meg lehet és meg kell találni azt a megoldást...”. De hadd hívjam fel szíves figyelmed, hogy csak az általad hi-

vatkozott „tíz év nemzeti könyvtári közvetlen irányítás” tizedik évében, 1993-ban 190 olyan megjelent könyvről szereztünk tudomást, amelyekből nem kaptunk kötelesempéldányt. És hány lehet, amiről nem is tudunk?! Nem lehet vitás, hogy mind a nemzeti könyvtár, mind „a magyar könyvtárak átfogó érdekei” szempontjából is hasznosabb lett volna akár „törvénysértő” módon is legalább 3–3 példányt megszerezni ebből a 190+x db könyvből. Dehát Neked sem sikerült.

Hadd tájékoztassalak arról, hogy az OSZK továbbra is mindent elkövet állománya és az MNB Könyvek Bibliográfiája lehető legteljesebbé tétele érdekében, pl. megállapodást kötötünk a Könyvtárellátó Vállalattal (ami az MNB Könyvek Szerkesztősége számára igen sok plusz terhet jelent, mégis szívesen vállalják, mert sok olyan könyvről szerzünk így tudomást, ami nem jön be köteleseként), rendszeressé és intézményessé tettük a Kötelesempéldány osztály és a Gyarapítási osztály közötti kommunikációt és információcserét is.

Nagyon jól tudom én is, hogy nem ez az igazi megoldás, hanem egy új, jó, önálló kötelesempéldány törvény. Ennek szükségességét, fontosságát és sürgőségét én magam is, de az OSZK összes illetékes munkatársa is minden fórumon hangoztatja, tudom, hogy az MKM Könyvtári Osztálya is ezt teszi,

de segítőkész, megfelelő összeköttetésekkel rendelkező könyvtáros kollégák – pl. megyei könyvtárigazgatók – révén képviselői szinten is igyekszünk támogatást szerezni az ügynek. Talán ez is közrejátszik abban, hogy az illetékes helyettes államtitkár úr is fontosnak tartja a kötelezpéldány törvény ideit elfogadását. És ha valóban lesz egy jó, új kötelezpéldány törvény, akkor következik a válaszsom elején említett második időszak. Nagyon remélem, hogy olyan lesz a törvény, amely betartható és betartandó, és akkor nem merülhet fel a törvénytértő megoldások szükségessége.

Talán túlbecsülöd az OSZK lehetőségeit az új törvény megalkotásában. Az OSZK nevével fémjelzett tervezet(ek) a 3K májusi számában olvashatók.

Ézért most csak annyit jegyzek meg, hogy nem feltétlenül nemzeti könyvtári feladat a tudományos célú kötelezpéldányon felüli – ingyenes vagy kedvezményezett – könyvtári ellátás ügyintézésé. Ez sokkal inkább

tartozik egy jól működő könyvtárellátó vállalat tevékenységi körébe.

Ehhez kapcsolódva befejező intelmeidre szeretnék válaszolni. Biztosíthatlak, hogy én magam is és az OSZK összes illetékes, felelős munkatársa tudja, milyen fontos a nemzeti könyvtár szerepe-feladata az egész hazai könyvtárügyben. Éppen ezért nagyon lényeges kérdés annak közös eldöntése-meghatározása, hogy melyek a nemzeti könyvtárnak a Budavári Palota F épületén túlmutató feladatai. És itt vigyázni kell, hogy ne akarjunk túl sokat markolni! Amit viszont vállalunk, vállalunk kell, az legyen konkrétan számonkérhető az OSZK-n!

Kedves Péter! Ismerve hagyományos érdeklődésedet mások munkájatevékenysége iránt, gondolom, számíthatok hasonló levelekre. Jószándékú, hasznos észrevételeidet mindig örömmel fogadom.

Munkádhoz a pécsi egyetemi könyvtár élén sok sikert kívánva, szívélyesen üdvözöllek

Poprády Géza

Ami a képből kimaradt

Könyvtárosképzés a Kossuth Lajos Tudományegyetemen

A 3K 1994. májusi számában közölte Csoma Éva könyvtár szakos egyetemi hallgató speciálkollégiumi dolgozatát „Könyvtárosképzés Magyarországon” címmel. Az írás áttekintést ad a hazai könyvtárosképzés oktatási rendszeren belül és kívül szervezett formáiról, a könyvtárosok mellett dolgozó szakalkalmazottak középfokú képzéséről s felvet néhány megújulást akadályozó általános problémát.

Természetes elvárás az egyetemi szintű képzésben résztvevő hallgatóktól, hogy ismerjék szakterületük szakemberképzésének formáit, a képzés feladatait, tartalmi követelményeit, gondjait és a fejlesztés főbb tendenciáit is. E dolgozat segíti a jelenlegi helyzet megismerését, a hallgató általában helyes szemlélettel, problémaérzékenyen kezeli a kérdést. Súlyos hiányossága azonban az egyetemi szintű képzés (melyet bevallása szerint a legjobban ismer) részleges bemutatása,

főként akkor, ha ez nem marad speciálkollégiumi keretben, hanem publikálása révén az egész szakmát félreinformálja. Pontosabban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen folyó informatikus könyvtáros képzésről van szó, melyről a dolgozat mindössze a következőket állapítja meg az egyetemi szintű képzés tárgyalásánál: „Magyarországon ma csak a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán létezik ilyen szintű képzés (A KLTE-n folyó képzés más jellegű).” Azért, hogy az olvasó, közöttük az egyetemi hallgatók is teljesebb képet kapjanak a kérdéskörrel, fontosnak érzem néhány alapvető információ közzétételét a KLTE-n megvalósítandó egyetemi szintű könyvtárosképzésről. Előrebocsátom, hogy az alapképzésről nem elsőként ezen írásból lehet tájékozódni, hanem 1989-től folyamatosan (igaz, nem nagy számban) a *Könyvtáros, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, a Könyvtári Levelező/Lap, a Számítástechnika* hasábjain *Bazsa György, Béneyi Miklós, Jékel Pál, Fülöp Géza* stb. tollából megjelent publikációiból s az egyetemi felvételi tájékoztatóból. E források természetesen a hallgató számára is elérhetők!

Az egyetemet végzett könyvtári szakemberek hiánya csökkentésére és a könyvtáros szakma informatikai irányban elmozduló tartalmi változásaira való felkészítés jegyében 1989 szeptemberében a Kossuth Lajos Tudományegyetem megindította Természettudományi Karán a Matematikai és Informatikai Intézet keretében az informatikus könyvtáros képzést. Ez történelmi lépésként értékelhető a hazai könyvtárosképzésben, amennyiben Magyarországon először sem szervezetében, sem tartalmában nem a hagyományos bölcsész szakok között jelent meg a könyvtáros szak. Célja informatikai felkészültségű könyvtáros szakemberek képzése a tudományos, szak- és közművelődési könyvtárak számára, akik a hagyományos könyvtárosi feladatok ellátásán túl alkalmasak az információk kezelésére: rendszerezésére, feldolgozására, szolgáltatására, értenek a modern könyvtári számítógépes rendszerek működtetéséhez, fejlesztéséhez. A korszerű könyvtári szemléletet, az új képzési irányt az oktatott szaktárgyak is tükrözik. A hagyományos könyvtári ismeretek mellett a képzésben párhuzamosan megjelentek az informatikai tárgyak is, mint pl.: Az informatikai matematika alapjai, Adatbázismodellek és információs rendszerek, Programozás alapjai, Magasszintű programozási nyelvek, Szövegfeldolgozó információkereső nyelvek, Könyvtári információs rendszerek, Rendszerszervezés, Rendszerfejlesztés stb., melyek a képzés végére szintézist alkotnak. A képzés összóraszáma 1455, mely 975 elméleti és 48 gyakorlati órát jelent, ezt egészíti ki a négyhetes nyári és a 10. félévben szervezett 165 órás könyvtári gyakorlat.

Az oktatók a szakmai igényeket figyelembevéve a hallgatókkal és a gyakorlókörrel egyeztetve folyamatosan végzik a képzés korszerűsítését. Ennek egyik eredménye az egyetem kredit rendszerű képzési rendre való áttéréséhez kapcsolt új tantárgyi háló és vizsgarend kialakítása, mely az 1994/95-ös tanévtől lép életbe felfelémenő rendszerben. E szerint a képzés összóraszáma 1560, melyből 720 óra elméleti, 480 óra gyakorlati és 36 óra könyvtárban történő gyakorlati felkészítés. E struktúrában nagyobb lehetőség van a specializálódásra, s várhatóan megvalósul az elmélettel párhuzamos gyakorlati megismerés, ami a könyvtárosképzésben máig nem megoldott. Az új tanterv letisztultabban, az ismeretek egymásraépülésének logikáját erőteljesebben követve, a párhuzamosságok megszüntetésével, a szakmai igényeknek megfelelőbb hangsúlyokkal (pl. adatbáziskezelés, szöveg-

A magányosan sétáló macska (ill.: Szántó Piroska)

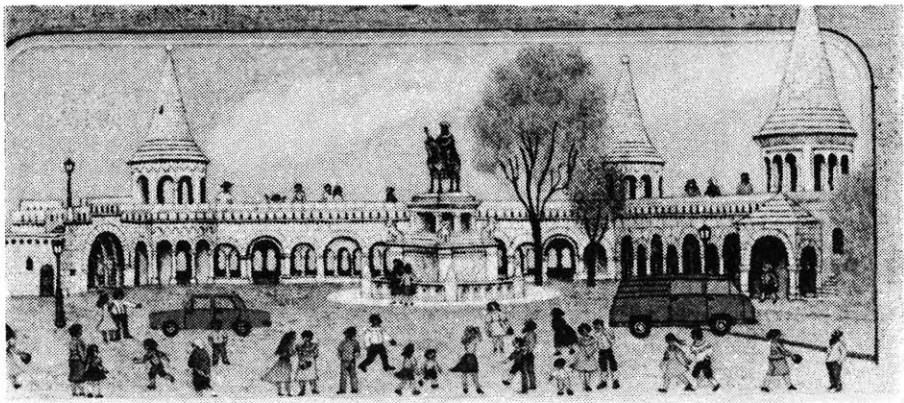
feldolgozás, rendszerszervezés, rendszerfejlesztés, menedzsment) szolgálja a szakmára való felkészítést. Az új elképzelés tartalmazza a kétszintű képzésnek megfelelően a B.sc. (alap) diploma és a M.sc. (mester) diploma megszerzésének feltételeit. A kreditrendszerre történő áttérés (ha általánossá válik a hazai felsőoktatásban) megkönnyíti a differenciált szakmai igényekre való felkészítést, továbbá, egyes korábban hallgatott stúdiumok beszámításával a képző intézmények közötti átjárást, mely jelen körülmények között rendkívül nehézkes.

A KLTE az OSZK KMK-val közösen 1989-től négy, illetve öt féléves informatikus könyvtáros másoddiplomás tagozatot is működtet, az itt végzettek száma meghaladja az ötvenet.

Ez évben elkészült a tanárképző főiskolákon könyvtár szakot végzettek számára szervezendő kiegészítő informatikus könyvtáros szak képzési terve, s a közoktatási intézmények könyvtáraiban dolgozó középiskolai tanári diplomával rendelkező könyvtárosok számára indítandó informatikus könyvtáros másoddiplomás képzés terve is, melyeket levelező tagozaton várhatóan e tanévtől indít az egyetem.

A KLTE Matematikai és Informatikai Intézete a Debreceni Universitas részeként működő regionális Távoktatási Centrummal együtt pályázatot készített: informatikus könyvtáros, könyvtári rendszerszervező és könyvtári informatikus szakképesítést adó kétéves tanfolyamok távoktatásban szervezett programjainak kidolgozására diplomával rendelkezők számára. Úgy véljük, a távoktatás új lehetőségeket nyithatna a könyvtárosképzésben is.

A képzés 1994/95-ös tanévtől a Matematikai és Informatikai Intézet Alkal-

Csukás István: Vackor szétnéz Budapesten (Ill.: Gaál Éva)

mazott Informatika Tanszékéhez kapcsolódik. A személyi feltételek megteremtése folyamatos. Az oktatási feladatokat jelenleg három fél, e képzésre kapott oktatói státuson lévő kolléga, az Intézetben és az egyetemen a Bölcsészettudományi Karon dolgozó egyetemi oktatók és külső óraadók látják el. Közelebbi feladat az önálló tanszék létrehozása, a stabil oktatógárda kiépítése oktatói létszámfejlesztéssel. Ugyanakkor továbbra is előnyösnek látszik a külső óraadók bevonása a képzésbe, akik elméleti felkészültségük mellett az élő könyvtári gyakorlattal ismertetik meg a hallgatókat, s bevonják őket a könyvtárfejlesztési munkálatokba is. A külső óraadók felkérésekor az oktatás egyetemi színvonalának biztosítása a követelmény, így erre a feladatra a felsőfokú könyvtárosképzésben oktatók, az OSZK, egyetemi könyvtárak, szakkönyvtárak vezető munkatársai, könyvtári rendszerszervező stb. kapnak megbízást.

A képzés objektív feltételei is biztatóan alakulnak. A kezdeti hallgatói létszámhoz méretezett 10 számítógép ma már kevésnek bizonyult, azonban az Intézet lehetővé tette számítógépparkjának használatát, s szükség esetén a KLTE Informatikai Számítóközpontja is rendelkezésünkre áll. Egyre intenzívebbé válik a munkakapcsolat második nemzeti könyvtárunkkal, s Debrecen más egyetemi, szak- és közművelődési könyvtárával. Tájékozódunk valamely könyvtár tan-
könyvtárként való működésének lehetőségeiről is. Alkalmanként a hallgatóknak módja van az országos könyvtári központ munkájába való betekintésre. Mindezt a képzés gyakorlatorientáltabb voltát segíti elő. Megkezdődött a képzéshez kapcsolódó szakkönyvtár kiépítése, melynek használatára az Intézet könyvtárában van lehetőség.

A hallgatók érdeklődése a szak iránt növekvő tendenciát mutat: 1989-ben 11-en, 1992-ben 20-an, 1993-ban 31-en választották. A KLTE-n a képzés csak két-szakosként folyik, az első három évfolyam szakpárja az angol nyelv, a későbbiekben 50–50% a természettudományi (pl. matematika, kémia, informatika tanári szak), illetve a bölcsész szakok (pl. néprajz, szociológia, magyar) aránya, ez utóbbi megközelítőleg fele nyelvész (pl. angol, német, finn). A hallgatók tanulmányi színvonala jó, nyitottak és kreatívak, érdeklődnek a szakma bármely területén

mutatkozó változások iránt. Lehetőség szerint részt vesznek országos és helyi szakmai továbbképzéseken, előadásokon, vitafórumokon, angolnyelvű kurzusokon, kiállításokon és egyéb rendezvényeken. Bekapcsolódnak a Magyar Könyvtárosok Egyesülete s a HUNRA munkájába. Szép eredményt értek el az OSZK KMK által szervezett könyvtárosversenyen, mely a könyvtár szakos hallgatók első országos demonstratív megmérettetése volt. Megalakult a Tudományos Diákkör könyvtári szekciója, melynek első házikonferenciáján két hallgató szerepelt sikerrel, s egyre többen vállalkoznak az évközi műhelymunkára. Sikerrel pályáznak külföldi tanulmányutakat Hollandiába, Svédországba, Németországba, Belgiumba, Angliába, ahol könyvtári tapasztalatokat is szereznek. Legutóbb egy végzett hallgatónk háromhónapos könyvtári ösztöndíjat nyert az USA-ba.

A szakemberutánpótlás megoldása minden szakma fejlődésének kulcskérdése. A könyvtáros szakma érdeklődése napjainkban örvendetesen a könyvtárosképzés felé fordult, ezt mutatják a 3K hasábjain is olvasható viták. A képzésben növekvő szerepet elfoglaló (az első nappali tagozatos évfolyam 12 végzett hallgatója közül 11 könyvtári pályán helyezkedett el, s a közel 60 másoddiplomás) debreceni egyetemi informatikus könyvtáros szak megismerése nélkül nem alkotható teljes kép a kérdésről. A szakma figyelmébe ajánlom azokat a törekvéseket, melyek sikerrel próbálják kiszűrni a képzés általános gondjait, mint pl. az egyszakosság, a bölcsész szakpárok dominanciája, a nyelvtudás hiánya, a szakma változásaihoz való nem kellő alkalmazkodás, a szakosodás hiánya.

A KLTE Matematikai és Informatikai Intézete felelősséggel kezeli az itt folyó könyvtárosképzést, ennek egyik bizonyítéka az 1994 októberében az OSZK KMK-val közösen Debrecenben rendezendő konferencia is, mely a könyvtárosképzés hazai helyzetével, fejlesztési lehetőségeivel foglalkozik, segíteni szándékozik a vitás kérdések tisztázását, az alkotó együttgondolkodást.

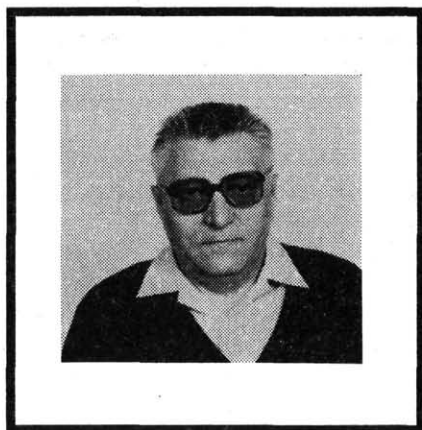
Suppné dr. Tarnay Györgyi

A szarvastallér legendája (Ill.: Rusz Livia)

Sinay Jenő (1932–1994)

Oly közeli az a könnyes-humoros ünnepség, amelyen *Sinay Jenőt*, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatóját búcsúztattuk nyugdíjba menetele alkalmából. Akkor még nem gondoltuk, hogy nincs messze a másik, a fájdalmasabb, immár végleges elköszönés időpontja. Nem telt el két esztendő! 1994. augusztus 12-étől megvalósulatlanul maradtak a nyugdíjas évekre halasztott kedvtelések, foglalatosságok tervei. Utolsó útjára – végakarátának megfelelően Mosonmagyaróváron – 1994. szeptember 2-án kísértük Sinay Jenőt, nem sokkal 62. születésnapja előtt.

1932. szeptember 29-én született Győrött. Édesanyja féléves korától egyedül nevelte. Már iskolás kora előtt megszerette a könyvet, az olvasást, amire a nyúli parasztlány, Mariska tanította, aki vele volt, míg édesanyja dolgozott. Előfordult, hogy zsíros kenyeret ebédeltek, mert Mariska az olvasás hevében a főzésről is megfeledkezett. Győr volt a helyszíne a középiskolai tanulmányoknak is. A Szent Benedek rendi Czuczor Miklós gimnáziumban befejezett három év után osztálya a Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett 1951-ben. A legendás osztály, melynek tagjai még ma is minden évben találkoznak, barátok maradtak, jóban, rosszban összetartottak. A társaság egyik lelke, összefogója Sinay Jenő volt, aki osztálytársairól mindent tudott, számon tartott.

Még az érettségi évében Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán kezdte meg tanulmányait, könyvtár szakon. Abban az időszakban, amikor néhány évfolyam hallgatói egyszakos képzés keretében váltak könyvtárossá. A szaktantárgyakon kívül azonban sok mindent hallgattak, együtt jártak előadásokra az irodalom, a történelem szakosokkal. Valódi kis polihisztorok, széles látókörű könyvtárosok képzése volt ezzel a cél, ami Sinay Jenő esetében maradéktalanul sikerült is.

Az akkori rendszer szerint még államvizsga előtt, saját kérésére került 1955-ben Mosonmagyaróvárra, a Járási Könyvtárba vezetőnek. Nem akart nagy könyvtárban dolgozni. Olyan intézményt választott, melyből ő csinálhatott igazi, szakszerű könyvtárat. A város könyvtári életének megteremtésén túl a járás területén is végezte szervező munkáját, többnyire gyalog vagy kerékpárral járva a vidéket.

A gyakornoki esztendőt 1956-ban sikeres államvizsga követte az egyetemen. Liszt Ferencről készített szakdolgozatát a Magyar Tudományos Akadémia díja-

zásban részesítette. Ugyanebben az évben, novemberben megnősült, feleségével haláláig boldog házasságban élt.

Hat évi mosonmagyaróvári tartózkodás után, 1961-ben a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár – második és egyben utolsó munkahelye – hívta Győrbe a megyei könyvtárban akkor létesítendő műszaki részleg megszervezésére. Mivel minden új feladat izgatta, elvállalta a felkérést. Bár ez a központilag kitalált egység nem bizonyult életképesnek, belőle alakulhatott ki később a megyei könyvtárak tájékoztató és bibliográfiai szolgálata, valamint itt kezdődött meg a helyismereti gyűjtemény alapjainak lerakása is.

1965-től már ez, a helyismereti munka, valamint a módszertani tevékenység tartozott Sinay Jenő munkakörébe. A helyismereti munkának mindaddig csak különböző kezdeményei voltak az intézményben. A gyűjtemény és a szolgálat kialakítása és megszervezése az ő nevéhez fűződik. Külön említést érdemel a helyismereti képgyűjteménynek, a mikrofilmgyűjteménynek, a cikk-kivágatoknak, a cikk-katalógusoknak és a helyismereti periodikának mint gyűjteményi egységnek a kialakítása, illetve létrehozása. Kidolgozta *Jászberényi Ferenccel* együtt a nem könyvjellegű dokumentumok (fotó, aprónyomatványok, plakát, cikk-kivágat stb.) raktározási rendszerét, melyet más könyvtárak is mintául használtak az országban. Összeállította a megyei vonatkozású személyek katalógusát, adataikat 1972-ig kigyűjtve valamennyi jelenkori magyar nyelvű lexikonból. Ebben az időszakban kezdődött meg a megyei könyvtár birtokában lévő sajtóanyag katalógizálása is, melynek szabályzatát szintén Sinay Jenő alkotta meg.

A ranglétrán felfelé haladva a műszakirészleg-vezetői majd csoportvezetői beosztást követően 1975. január 1-jétől *Mezei György*, addigi igazgatóhelyettes-távozása után ebbe a munkakörbe nevezték ki.

Ezen időszak legfontosabb feladata a könyvtár új épületbe telepítésének munkája volt, hiszen 1976-ban költözött mai helyére, a Baross Gábor u. 4. szám alá intézményünk. Szinte művészi tökélyre vitte a költözések megszervezését és lebonyolítását.

Már említettem, az új feladatok kihívásának nem tudott ellenállni, teljes energiájával ezek megoldása felé fordult, még azon az áron is, ha a korábbi „szermek” háttérbe szorultak. Ilyen új, izgalmas feladatot jelentett a költözés után a könyvtárban addig nem létező részlegek létrehozása: 1976–77-ben a gyermekkönyvtár, ezt követően a zenei könyvtár és hangtár létesítése, működési és szolgáltatási rendjének tervezése és megszervezése. A megyékben nem egy hangtár vette segítségül az általa kidolgozott gyarapítási és működési szabályzatot. A még ma is alapnak tekintett megyei könyvtári szervezeti és működési szabályzat precíz, mindenre kiterjedő alapos kimunkálása szintén az ő nevéhez fűződött. Nyugodt szívvel mondhatom, hogy országos visszhangja volt különböző tervezeteinek. 1984-ben kezdeményezésére pályázta meg és nyerte el az intézmény a tudományos könyvtár III. besorolást. Pályafutásának utolsó éveiben a könyvtár számítógépesítésének tervezése, az automatizálással való ismerkedés kötötte le ideje nem kis részét.

Sinay Jenőt kiváló és sokoldalú szakmai tudásának köszönhetően többször felkérték az ország különböző megyéiben lefolytatott minisztériumi szakvizsgálatokban való részvételre, szakvélemények adására, szabványalkotási munkákban való közreműködésre, mint pl. a videódokumentumok leírási szabványainak vé-

leményezése vagy a könyvtári raktározási táblázatok legutóbbi kiadásának lektorálása. Tudását a szakma azonban nem használta ki igazán, ő pedig nem tola-
kodott. Túl sok mindent vitt magával! Kezenyomát, munkálkodásának eredmé-
nyét azonban a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár minden részlege őrzi, tevé-
kenységének hatása így is túljutott az intézmény falain. Az igazi, hivatalos szak-
mai elismerést, az első és utolsó szakmai kitüntetést, a Szabó Ervin Emlékérem
helyébe lépő Szinnyei József-díjat csak 1992-ben kapta meg.

Sinay Jenő nemcsak nagy tudású könyvtáros volt. Imponáló szakmai felké-
szültsége mellett sokrétű érdeklődése és tájékozottsága, műveltsége, bámulatos
emlékezőtehetsége mindenkit elkápráztatott és elismerésre készítetett. „Egy vi-
lágnezete volt. Amiről meggyőződött, amellel következetes hűséggel kitartott.
Véleményét soha nem bírta a szelek változására. Bármiként forgott a karrieriz-
mus szélkakasa a politika álarcosbájljain, bármiként ingadozott a higanyszál a
hatalom hőmérőjén, ő soha nem cserélt maszkot, nem váltott jelmezt. Vallotta,
amit hitt, hitte, amit üdvösnek tartott. Nem kötelező helyeselni az ő egyetlenné
véglegesült meggyőződését, de az a tisztaság, az az önzetlenség, az az embersze-
rető szívmelegség, amellyel vallotta kikezdehetlen világnézetét, valamennyiün-
ket tiszteletre kötelez.” – mondta róla búcsúbeszédében Gerencsér Miklós író.

Személyében nemcsak szülővárosának, de az egész megyének is egyik legtudó-
sabb ismerőjét veszítettük el. Nemigen volt olyan adat, melyet fejből, kapásból
ne tudott volna. Hozzá fordulhatott bárki, ha már másképp reménytelennek tűnt
egy kérdés megválaszolása. Helytörténeti vonalon kapcsolódott be a társadalmi
szervezetek életébe is. Több helytörténeti kiadvány, bibliográfia, forrásjegyzék
és adattár kidolgozása és összeállítása fűződik nevéhez. Olyan kiadványoké, melyek
létrehozása a legnagyobb pontosságot és igényességet, türelmet kívánta meg. Ön-
álló munkái közül a legfontosabbak: Az első győri gyár története, 1845–1970. (Kis-
alföldi Gépgyár); Bibliográfia a győri sajtóban 1946–1961 között Győr-Sopron
megye könyvtáiról megjelent cikkekről; Győri kulturális krónika 1945–1984;
Színházi adattár, 1945–1989. (Kisfaludy Színház).

Számtalan forgatókönyv őrzi a helyismereti gyűjteményben a különböző veté-
lkedők szervezésében, anyagának összeállításában vállalt szerepét. Imádott ját-
szani, szinte gyermekien tudott örülni, lelkesedni. Játszva is a helyismeret nép-
szerűsítője volt.

Nemcsak a megyei, városi szintű vetélkedők forgatókönyveinek megírása,
szerkesztése, lebonyolítása volt elképzelhetetlen nélküle, területi, országos veté-
lkedők kérdéseinek kidolgozására is felkérést kapott. Ilyen volt pl. a Komárom,
Vas- és Győr-Sopron megyék részvételével meghirdetett honismereti vetélkedő
vagy a Tiszán innen, Dunán túl c. országos televíziós vetélkedő. Tárgyi tudása
mellett szellemessége, humora tette alkalmassá e feladat nagyszerű ellátására.

Szerette, élvezte az életet. Nem volt harcias típus. Távol állt tőle, hogy bárkit
megbántson, felelősségre vonjon, netán megbüntessen, ha időnként bizony erre
is szükség lett volna. Mindenki számára megtalálta a mentséget, a magyarázatot
tetteire. Mi, munkatársai, beosztottjai humanizmusáért, közvetlenségéért, dön-
téseinek megfontolt és demokratikus meghozataláért, szakmai tudásáért tisztel-
tük és szerettük. Kár, hogy ezt a szakmai tudást közvetlenül csak az 1960-as
években, a középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam hallgatóinak adta át, ahol
könyvtártant és pedagógia-pszichológiát oktatott.

Szelleme, érdeklődése a halál árnyékában is töretlen maradt. Betegségében is mindent tudott a világról, olvasott, televíziót nézett, azt sajnálta, hogy a különböző programokat nem három, csak két készüléken képes egyszerre figyelemmel kísérni. Kedvenc játékfilmjeit videókazetták, kedvenc zeneműveit hangkazetták sokasága őrzi csodálatos rendszerezettségben.

Óriási önfegyelemmel, méltósággal viselte fájdalmait, betegségét. Az őt önfeledően utolsó percéig ápoló felesége jajszavát sem hallotta. Önerejéből már mozdulni sem tudott, amikor egyik nagy szenvedélyének a sportnak hódolva szinte az utolsó napig végezte valamennyi sportlap helyismereti szempontú figyelését a könyvtár számára.

Méltán mondta hamvainál Gerencsér Miklós: „Egy hivatása volt. Nem cseréltetett állást, foglalkozást. Valóban sűrű hű könyvtáros maradt, szenvedélyes szerelemmel munkálkodva mindenben és mindenért, aminek köze van a bibliotéka tudományához.”

Nagyon fájlaljuk távozását!

Dr. Szabó Imréné

Balogh György (1934–1994)

Gyászolnak a Békés megyei könyvtárosok, de nemcsak ők, hanem az országban is sokan, ha megtudják a hírt: meghalt *Balogh György*, a Mezőkövácsházi Városi Könyvtár igazgatója.

41 évig dolgozott ebben a könyvtárban, 1953–1960-ig járási módszertani könyvtárosként, 1993-ig pedig igazgatóként. Egyik – közelmúltban megjelent – bibliográfiájának előszavában írja magáról: „... három területen dolgoztam eredményesen, nagy akarással, szenvedéllyel, szeretettel. E három terület a könyvtár, a helytörténet-honismeret és a tudományos ismeretterjesztés (TIT) volt”. A könyvtári munkát a „hőskorban” kezdte: 1953-ban a járási könyvtár 360 kötetel rendelkezett, most 50 ezerrel. Mozgó-könyvtárral járta a tanyaközpontokat, hogy olvasnivalót vigyen az embereknek a hosszú téli estékre. A járás 19 községi könyvtárának felújításán, bővítésén munkálkodott, s csak 4 évvel ezelőtt kapott méltó helyet a

„saját” könyvtára. Sok könyvtáros köszönheti Balogh Györgynek a szakma megismerését és szeretetét.

A 60-as években kezdte el a helytörténeti-honismereti kutatómunkát. Okát csak találgathatjuk: itt született, itt élt, s érdekelte szűkebb hazája. Tudta, hogy az embereket is érdekli, be akarta bizonyítani, hogy Mezőkövácsházának és környékének is van történelmi és kulturális múltja, csak nem ismerjük. Kapcsolatai és szorgos munkája által információi egyre dagodtak. Az eredmény: több ezer katalóguscédula a könyvtárban. Mintha csak érezte volna, hogy nincs sok ideje hátra, az elmúlt évben összegezte 30 éves kutatómunkája eredményét. Ez az irodalomjegyzék 134 annotált bibliográfiai tételt tartalmaz, írásairól, amelyek nyomtatásban is megjelentek, 29 olyat, amelynek szerkesztője, összeállítója, vagy kiadója volt, 32 pedig olyan, amely technikai, szervezési okok miatt nem jelent meg, de a

könyvtár őrzi, s bárki rendelkezésére áll. 8 pályaműve közül több díjazásban részesült.

Ezek a száraz tények. Rengeteg kintartást, éjszakákba nyúló munkát rejtene ez a számok. A megye könyvtárosai sokszor hallhatták egyéni, sajtós megközelítésű hozzászólásait, amelyekkel mindig jobbítani akart, ha könyvtárosokról, ha a szakma egy-egy részterületéről, vagy országos, netán csak falusi gondokról volt szó. Mind fontos volt! Nem választhattunk volna jobb elnököt az MKE megyei szervezetének élére. 8 évig látta el ezt a feladatot: a pályakezdőkkel éppúgy törődött, mind a nyugdíjasokkal.

A kétszer négyéves ciklus éppen letelet, nem választhattuk újra, az alapszabály értelmében, pedig szerettük volna, de ő ezt már nem tudja. Mondtuk-e neki valamikor is, hogy köszönjük, amit értünk tett? Legyen ez ismételtlen – hiszen de sokszor elmondtuk már – tanulság a jövőben!

A másik pedig: a törvény és a humanum sokszor összeütközésbe ke-

rül. Egy éve volt még a nyugdíjig, de a tavalyi pályázatot nem ő nyerte el. 33 évig volt a könyvtár igazgatója. Sok elismerést, kitüntetést kapott. Őszinte, szókimondó ember volt, pusztán a hatalom előtt nem hajolt meg. „Csak” erkölcsi kár érte.

Otthoni és könyvtári íróasztalán félbehagyott munkák. Kollégái, a honismereti szakkörök tagjai bizonyosan folytatják majd, hiszen azt, hogy „kész”, senki sem mondhatja. Mindent félbehagyunk. Munkájának elmúlt évi összegzésében Móra Ferencet idézte: „Én az irodalomnak csak barkácsoló kisembere vagyok. Én utánam nem maradnak piramisok, sokat kell fűrnöm, farigcsálnom. Nem vagyok nagyregiszterű orgona, kolompaszó vagyok a magyar mezők felett, de fáradt emberek ezt is szeretik hallani néha. Nem vagyok csillag, csak rőzsetűz, de ez amíg ég, meleget tud adni az egyszerű embereknek”.

Fájó szívvel búcsúzunk, emlékét megőrizzük.

Uti Éva

Weöres Sándor: Ha a világ rigó lenne (ill.: Hincz Gyula)

Megjelent!

Megjelent!

Megjelent!

 Arcanum
databases

Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek CD!

Hosszas fejlesztőmunka eredményeképpen az Országos Széchényi Könyvtár és az Arcanum Databases közös gondozásában megjelent a Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek adatbázisa CD-ROM lemezen.

Az adatbázis tartalmazza az 1976-1991 között Magyarországon kiadott és köteles példányként beszolgáltatott több mint 100.000 könyv bibliográfiai adatait, gyűjteményes kötetek esetén kiegészítve mintegy 200.000 ún. analitikus tétellel. Az adatbázis rekordjai HUNMARC szerkezetűek, és megteremtettük a lehetőségét HUNMARC formátumú letöltésnek is. A program többféle megjelenítésre alkalmas, így szabványos ISBD szerinti megjelenítésre is. Minden jelentős adat szerint kereshetünk, mint cím, szerző, közreműködő (személy, testület, rendezvény), ETO jelzet, kiadó, ISBN, ISSN szám, sorozatcím, földrajzi név, nyelv illetve tárgycsoport kódra. A program kezeli a rekordkapcsolatokat is, melynek különösen többkötetes könyvek és sorozatok esetén van jelentősége.

Az adatbázis rekordjai a könyvtár saját adatbázisába áttöltethetők, az integrált könyvtári szoftverek többsége (pl. TINLIB, ALEPH, stb.) felkészült a HUNMARC formátumú rekordok fogadására.

Az adatbázist megrendelheti telefonon, faxon és levélben is.

Ára: 30.000 Ft + ÁFA (egyelhasználos környezetben)
40.000 Ft + ÁFA (hálózati ár)

Amennyiben cégünk bármely termékét megrendeli, egy Biblia CD-t kap ajándékba.

*Látogasson meg minket a COMPFair-en október 11-15. között a A pavilon 113-as standján,
illetve november 1-4. között a DAT '94 kiállításon a Thermal Hotel Heliában.*

Részletes információért hívja Biszak Sándort vagy Beringer Pált

Tel/fax: 185-4749 Postacím: 1507 Budapest Pf 99

1113 Budapest, Dávid Ferenc u. 2/a IV/1

Hazai termés

Az **ARCANUM Databases Adatbázisfejlesztő és Kiadó Betéti Társaság** elsősorban hazai adatbázisok CD-ROM lemezen történő kiadását és terjesztését tűzte ki célul. Termékeink sorában bibliográfiái, teljes szövegű, valamint képeket is tartalmazó, facsimile adatbázisok szerepelnek. Alkalmazásaink saját fejlesztésű - **ARCTIS** - rendszerrel készülnek, így az általános adatbázis funkciók használata mellett mód van speciális igények kielégítésére is. Tevékenységünk a CD-ROM kiadás bonyolult folyamatának minden egyes fázisát felöleli, a tervezéstől, adatrögzítéstől az adatbázisépítésen át a kis és nagypéldányszámú sokszorosításig.

MNB - Magyar Nemzeti Bibliográfia

Könyvek 1976 - 1991

Kiadó: *Országos Széchényi Könyvtár, 1994*

Az adatbázis tartalmazza a fenti időszakban Magyarországon kiadott és kötelese példányként beszolgáltatott több mint 100.000 könyv bibliográfiai adatait, kiegészítve mintegy 200.000 analitikus tétellel.
Ára: 30.000 Ft (egyfelhasználós környezetben)
40.000 Ft (hálózati ár)

OSZK - NPA

Nemzeti Periodika Adatbázis

1981-1993

Kiadó: *Országos Széchényi Könyvtár, 1994*

Az adatbázis tartalmazza a Magyarországon fellelhető külföldi folyóiratok bibliográfiai adatait valamint a leléhelyadatait.
Ára: 21.000 Ft
Aktualizálás ára: 10.500 Ft

HUNPATEKA

Magyar Szabadalmak 1920 - 1994

Kiadó: *Országos Találmányi Hivatal, 1994*

Az adatbázis a magyar szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adatait tartalmazza 1920-tól napjainkig.
Ára: 30.000 Ft / év

PRESSDOK

sajtófigyelő

Kiadó: *Országgyűlési Könyvtár, 1994*

A magyar sajtót 1989 januárja óta feldolgozó adatbázisban több mint százötven napi- és hetilap cikkeinek bibliográfiája található. Célja, hogy naprakészen kövesse a vezető politikai, gazdasági, kulturális eseményeket, illetve azok sajtóbeli visszhangját.
Ára: 20.000 Ft (egy CD-ROM)
38.000 Ft (évente 2 CD-ROM)
62.000 Ft (havi aktualizálás 2 CD-ROM lemezzel)

MSZ CD - Magyar Szabványtár

Szabványjegyzék 1994. Villamosság

Kiadó: *Magyar Szabványügyi Hivatal, 1994*

Az adatbázis tartalmazza az érvényes magyar szabványok bibliográfiai adatait mellett a villamosság szabványok eredeti képmásait is.
Ára: 20.000 Ft

BIBLIA

teljes szövegű adatbázis

Kiadó: *ARCANUM, 1992*

A teljes szövegű adatbázis Károli Gáspár fordítása alapján készült, igazi hipertextes alkalmazás.
Ára: 4.900 Ft
A fenti árak az általános forgalmi adót nem tartalmazzák.

Amennyiben bármely termékünket megrendeli, egy Biblia CD-t kap ajándékba.

Látogasson meg minket a **COMPFAIR-en október 11-15. között az A pavilon 113-as standján,**
illetve november 1-4. között a **DAT '94 kiállításon a Thermal Hotel Heliaban.**

Részletes információért hívja **Biszak Sándort** vagy **Beringer Pált**

Tel/fax: 185-4749 Postacím: 1507 Budapest Pf 99

1113 Budapest, Dávid Ferenc u. 2/a IV/1

Augusztus 20., államalapító Szent István király ünnepe alkalmából *Göncz Árpád* köztársasági elnök – a miniszterelnök javaslatára – életművük, eredményes munkásságuk elismeréseként a *Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje* (polgári tagozata) kitüntetést adományozta *Babiczy Bélának, Fallenbüchl Zoltánnak, dr. Ferenczy Endrénének, dr. Kókay Györgynek, dr. Kulcsár Péternek, valamint Takács Miklósnak*. A művelődési és közoktatási miniszter előterjesztésére a köztársasági elnök a *Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt* (polgári tagozata) kitüntetést adományozta *dr. Móra Lászlónak és dr. Tombor Tibornak*.

A fenti neveket, a kitüntetést kiérdemlő életműveket, munkásságot – bizonyosak vagyunk benne – minden olvasónk ismeri. Sokan régi, megbecsült szerzői, sőt törzsszerzői lapunknak, másokkal, így – nyolcvanadik születésnapja alkalmából *dr. Móra Lászlóval* – csak a minap is találkozhattak olvasóink egy hosszú, az egész életutat feltérképező interjú keretében (3K, 1994. júliusi szám). Ismét másokkal, reményeink szerint, a közeljövőben készíthetünk interjút. Büszkék vagyunk e magas kitüntetéseket elért kollégáinkra, a szerkesztő bizottság, a szerkesztőség és – minden bizonnyal – valamennyi olvasónk nevében szívből gratulálunk nekik.

Röpke nyári szünet után szeptember 1-jével ismét megnyitotta kapuit az olvasók előtt az Országos Széchényi Könyvtár. A megnyitás kapcsán a könyvtár főigazgatója sajtótájékoztatót tartott. No nem azért, mert a nyári

szünet befejezése ezt önmagában indokolta volna. Nem. Amint *Poprády Géza* a nagyszámú érdeklődőnek elmondotta, az olvasók nem egészen azt a könyvtárat találják ősszel, mint amit korányáron elhagytak. Mindenekelőtt egy alapvető ellentmondás feloldására került sor, vagy történt legalábbis ígéretes kezdeményezés. Akik emlékeznek a főigazgató úrral készített nagy 3K-s interjúra (3K, 1994. júliusi szám), nyilván emlékeznek azokra a mélyen szántó megkülönböztetésekre is, amelyeket *Poprády Géza* a szolgáltató, a működő és a muzeális, a megőrző könyvtárról mondott. Nos, a Széchényiben, ha lehet, ez az ellentmondás még erőteljesebben, pregnánsabban jelentkezik, mint egyebütt. A diákok, egyetemisták és a kutatók ellentétei még csak felsorozzák ezeket az ellentmondásokat. A könyvtár vezetése ezért arra törekszik, hogy az ellentmondások valamiféle termékeny megoldást nyerjenek. Új kutatófülkék várják hát az elsősorban csendre-rendre, tudósi magányra vágyó kutatókat, olyan fülkék, amelyeknek helyi világítása, személyi számítógéphez való kapcsolódása, a saját anyagok tárolására való szekrényei stb. vannak. A kutatók tehát „rendben lennének”, a diákoknak viszont néhány szigorításhoz kell hozzászokniuk. Ezek a szigorítások persze az ő érdekeiket, sőt legelsősorban főleg azokat szolgálják. Hogy pontosan miről is van szó, leg-hívebben az a néhány szellemes grafika árulhatja el, amelyeket e számunkban közlünk és amelyek az új OSZK-s KRESZ leglényegesebb mondanóit foglalják össze, éppen nem bántó módon. A muzeális funkciók hatékonyabb betöltését, az állomány védel-

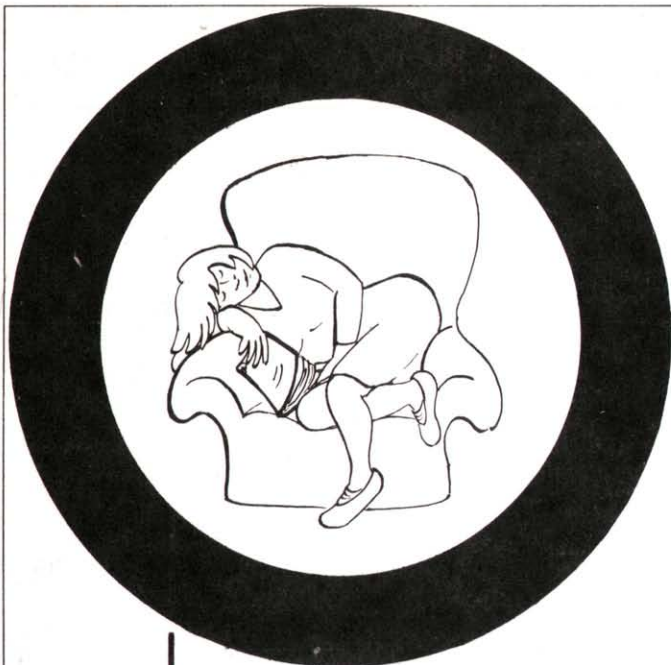
mét pedig bizonyos jól fogják szolgálni pl. az olvasótermi ellenőrző kamerák, a könyvtári dokumentumok más olvasótermekbe, más szintekre való vitelének megtiltása és a hatékonyabb olvasótermi felügyelet. Az ország legnagyobb „egyetemi könyvtárában” (hisz a Széchényi, a maga több mint huszonötezer olvasójával, amelyek közül több mint a fele egyetemista és főiskolás, kétségkívül az), amely egyúttal azonban a nemzeti dokumentumkincs legfőbb tárolója és őrzője is, talán nem túlzás némi állományvédelem.

A sajtótájékoztatón azonban arról is szó esett, hogy elkészült a *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek Adatbázisa* CD-n. Ez az adatbázis a Magyarországon 1976–1992 közt megjelent több mint 100 000 könyv bibliográfiai adatait tartalmazza, rekordjai természetesen a felhasználó saját adatbázisába áttölthetők.

Megnyílt az Orosz Kulturális Központ (OKK) felújított könyvtára. Hosszú szünet után, új helyen, az Andrássy út 120. szám alatt adták át az OKK könyvtárát, amelynek olvasója lehet minden magyar állampolgár, az ideiglenesen Magyarországon élő, illetve tartós kiküldetésben itt tartózkodó oroszok, valamint különböző vállalatok, intézmények és szervezetek. A könyvtár felújított és kiegészített állománya 30 ezer nyomtatott egységből és 114 darab periodikusan megjelenő kiadványból áll. A könyvtár gazdag állományát szabadpolcon

prezentálja olvasóinak. A kézikönyvtár két kényelmes, célszerűen berendezett olvasóhelyiségben található. A könyvtár újjáalakításához a könyvtárosok bibliográfiai és szociológiai szakmódszertanok fegyverzetében láttak hozzá. Kiszámították az átlagos könyvforgalmat, elvégezték az állomány tartalmi elemzését, pontos információik vannak az állomány tudományágak, kiadási évek és szerzők szerinti feltöltődéséről. A szociológiai felmérések eredményeképpen pontos képük van az olvasók információs igényeiről és ezeknek az igényeknek viszonyáról a könyvtári állomány kínálatához képest. A könyvtár egyik fő célja, hogy pontos és sokoldalú információkat nyújtson Oroszország jelenlegi helyzetéről, politikájáról, gazdasági viszonyairól, kulturális életéről és természetesen történelmi múltjáról is.

A további tervek közt a könyvtári munka korszerűsítése modern számítógépes rendszer segítségével, az állomány további feltöltése, valamint színvonalas rendezvények (irodalmi-zenei estek, olvasótalálkozók, olvasókonferenciák stb.) szervezése szerepelnek. A könyvtár szoros kapcsolatot tart magyar könyvtáros partnereivel, közös rendezvényeket, kiállítások közös szervezését végzi, és természetesen maximálisan törekszik arra, hogy a magyar részről hozzá érkező kéréseket teljesítse. Az OKK könyvtárának információs-tájékoztató szolgálata csak most szerveződik, de máris igen népszerű a magyar könyvtárak és az olvasók körében. (*Márhoffer Jelená*)

„KRESZ”-táblák az OSZK-ban
(Rajzolta: Érdi Mariann)
Híradásunkat lásd a 71. oldalon

